

LIT ER ARNO JEZIK OSLOVNA

REVIJA

ŠTUDENTK IN ŠTUDENTOV FILOZOFSKE FAKULTETE UNIVERZVE V MARIBORU, ODDELKA ZA SLOVANSKE JEZIKE IN KNJIŽEVNOSTI

Letnik 8, številka 11 (december 2017)

Izdajatelj: Študentke in študenti
Filozofske fakultete Univerze v Mariboru,
Oddelek za slovanske jezike in književnosti

Koroška cesta 160, 2000 Maribor

Telefon: +386 (0)2 22 93 840

Telefaks: +386 (0)2 22 93 625

E-pošta: literarno.jezikoslovna.revija@gmail.com

Spletna stran: <http://www.literjezika.si>

Glavna in odgovorna urednica:

Barbara Mastnak

Področni uredniki

Barbara Mastnak (*poezija, proza*)

Danijela Sekej (*kritika*)

Michael Leopold (*prevodi*)

Žiga Kranjc (*jezikoslovje*)

Janja Forstner (*jezikoslovje*)

Lektorica: Janja Forstner

Oblikoval in tehnično uredil: Janez Šali

Slika na naslovnici, likovna oprema: Valentina Škofic

ISSN 2232-2671

Naklada: 200 izvodov

Tisk: DEMAT d. o. o.

Vse pravice pridržane! Brez ustreznega pisnega dovoljenja izdajatelja ni dovoljeno nobenega dela ali celote te revije na kakršenkoli način reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje aliprepisovanje na katerikoli pomnilniški medij).

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta
Študentski svet

Slavistično društvo Maribor

Kazalo

Od poezije ...	Urška Kramberger	6
	Veronika Šoster	10
	Dušan Marolt	11
	Janina Ulbl	15
	Aire Nebo	17
	Gloria Kraker	18
	Polona Stergar	19
	Vanesa Vodovnik	20
	Tom Veber	21
... k prozi	Melita Vidovič: Ribe na suhem	23
	Zagovor pred bogom	25
	Karin Jureš: Študentska gugalnica (četrti poglavje)	27
	Vanesa Vodovnik: Narobe svet	29
	Marjan Zupan: Potovanje	31
	Nik Lebar: Ali je pod pravimi pogoji vsak človek zločinec (o pisatelju, ki je pisal, a nikoli napisal)	33
Kritike in recenzije	Danijela Sekej: Prevpraševanje naučenega	38
	Barbara Hriberšek: Od komičnih situacij do resničnih težav moderne družbe	40
	Janja Forstner: (Ne)spretno v francoščini	42
	Danijela Sekej: Sreča je srečati vzdržljivo kolo	44
Članki	Žiga Krajnc: Terminologija elektronskih cigaret	47
	Nina Ditmajer: Pregled slovstva na vzhodnem štajerskem od svetourbanske akademije do murščeve slovnice (1803–1847)	54
	Marko Nežič: Estetski humanizem Mihaila Bahtina	61
Prevodi	Prevod proze Martine Erhart: Janko Trupej	65
	Prevod proze Siegrfieda Lenza: Michael Leopold	69
	Prevod poezije Anne Terek: Bea Feher	75
	Dogodki	81
	Ilustratorka	87
	Zahvala	88

Beseda
v začetku ni bila sama –
v začetku
je bila na čelu svetloba.
Komaj so sredi noči
sekunde razrezale
čas,
preden je udaril,
in čas je umrl
za trenutek,

iz katerega se je rodila
Nesmrtnost:
nesmrtnost posrednega trenutka.
V začetku ni bilo Ničesar,
in Bog, Ki Je zgrožen
nad vsem
vzkliknil: »Na pomoč!«

In samo Nihče ga je slišal.

Rumen Leonidov, Nesmrtnost povprečneža

Konec nuklearne zime

To ni nagovor. Niti ni uvodnik. Je le vpogled v nastanek pričujočega odmeva. Namreč kljub temu, da so bili uredniški čevlji že dobro uhojeni, smo se zaradi slabo zavezanih vezalk spotaknili ob marsikatero korenino.

Po tem, ko so v drugačno življenje – predvsem pa na trg dela – stopili prejšnji uredniki, je pri Litru jezika sledilo nekajmesečno zatišje. Nekako se ni točno vedelo, kako nadaljevati. Avtorji so menciali s prispevki, na uredniški mizi se je nabiral prah, spletna stran je sesipala doseganje delo – skratka videti je bilo, da je steklenica izpraznila svoj liter, novega pa so pozabili prinesiti. Kot prejšnji področni urednici za poezijo so mi zapustili »nov začetek« in marsikateri pritisk. Tako sem preizkušala tiste čevlje in ugotavljala, da je moja noga premajhna, da bi jih nosila sama, zato sem poiskala pomoč.

Kar nenavadno se zdi, da smo najprej našli urednika, ki je bil pripravljen zbrati in urediti prevode. A ker je bil že redni doseganji soustvarjalec revije, je bil čas, da se preizkusi v novi vlogi ... tako je z Oddelka za prevodoslovje pristopil Michael Leopold. Še vedno prašna miza je prisilila sinapse k utripu in za jezikoslovne ter literarno-zgodovinske članke je sedel Žiga Kranjc. Z željo po vpogledu kritik je pristopila Danijela Sekej, a jo je neutrudno priganjanje h kritičnemu odnosu izmučilo, saj se študentje ustvarjanja tovrstnih tekstov močno izogibajo. Že prej delujoča ekipa pa mi je namignila na dosledno in vztrajno Janjo Forstner, ki smo jo res vzeli kot lektorico, nato pa se je izkazala kot uredniška nuja, ko je ob odštevanju sekund s sveže zarezanim palcem uredila vse tekste, katere smo ji potisnili v ... dobesedno krvave roke.

Prvo stopnico smo zasedli, segali po drugi in nevede tipali, kje so prispevki. Tako smo naredili vsesplošno akcijo – omrežili splet, cukali za rokave in kar vlekli za komolce, da se je koš stvaritev napolnil. Obiskali smo celo nekatere gimnazije, z namenom, da k soustvarjanju privabimo mlade, zagrete in predvsem neobremenjene ume, v katere se staka artistska kri, medtem ko jezik tleska ostre besede. No, ob podaljšanem roku nam je uspelo. Leposlovja se je nabralo toliko, da smo morali marsikoga, ki sta mu na kristalu manjkala le dah in krpa, izpustiti. A nič ne de, strani dvanajste številke so še nepopisane, časa pa dovolj. Ob tem spodbujamo tudi k razodetju tistih člankov, ki jih zagotovo marsikdo skriva doma, namesto, da bi nas z njimi podučil.

No, in ko smo zadovoljno meli roke, nas je proti koncu novembra pretresel alarm – časovni pritisk, na katerega nismo računali. Stisnili so nas v kot, kjer smo s kupom prispetih besedil odpihnili prah in pričeli z intenzivnim delom: klicanjem, priganjanjem,

branjem, pisanjem, prepiranjem, vrednotenjem, argumentiranjem, ponovnim branjem ... naš čas in naše misli so se začele vrteti okoli ene osi – 11. številke Litra jezika.

Tako smo zadnjih štirinajst dni le še brisali prašne delce nuklearne zime in peli ode dežju. Rezultat? Nekaj kapelj je že priteklo, zemlja se hrani, temperature pa se počasi znižujejo.

Barbara Mastnak

OD POEZIJE...

URŠKA KRAMBERGER

tango ni za starce
špica uspeha tesna
da se tesnost tolče v odtoku
vidim majhne valove skrčene od užitka
konec koncev je plima to
večno posiljevanje obale
zlizana v podrhtavanje težnosti
sam načrt me je izgubil
in grafit je ostal v črnih oklepajih
utopljenost se me boji ko kadim
cigareto na zidu v bazenu ni jutra
in ni se treba naučiti veliko novega
veliko je bilo
dokler ni kajak zabredel v hinavski prod
človek napolnjen z nektarjem ne razpade kar tako
razpokana posušena plast namesto medu
cela mesta zastrupljena
bravo izjemno fantastičen preobrat
velikanska kresnička ki vodi ljudi v zen
na sled se prilepljajo in jo ližejo
svetleči kotički ust od sladkega soka
oven v ponču zardi v rogove če si lahko
to predstavljate hrošče na ožgani travi
na svet je padla zavesa kot na koncu filma
odložimo naj svoje zadeve
bo že kdo prišel in pobral
seveda so me med tem prijeli
čutim da me ponaša a v meni vse utripa
kot na visečem mostu vem da je jeklo
v sencih sem nalašč za injekcije
vajenci so plačevali da so vadili na meni
lepo glej nič se ne vidi
tudi zdaj se mi zdi da bi kdo rad povadil z mano
vsaj tango čeprav ni za starce
slišim kako se delajo male udrtine v parketu
linija sklepa se zamolči v gibanju pritisk
zanjo plapola kot šal skrbno ovit v planoto
to je samo vaba
podtikanje skrajnega ljudi obnori
perje stlačeno v usta presajeno znamenje na plašču
ve se kje smo bili in da nas bo na koncu nekdo našel
skozi telo poreklo izraza
prevreto grozdje ki smo ga sukali po pobočju
fikcija ne kazen fikcija
relikvije trofej razprte dlani

vžgejo se okularji
v budnosti si marsikaj domišljamo
tudi bolečino
rana se zmeraj iz sebe pase in se obožuje
vzdržati se domišljanja je torej vzdržati bolečino
ko ednine postopoma preščipnejo
si v stvari ogleduješ male prince
bradavice na fasadah
ne kolni vendar svojega kralja smo se slačili po kolesjih
iz raza poka hrupa
rečemo ud namesto kurac
rečemo poglej to travo
ki je zapadla kot čedno pristrižena
opeklina na makadam
tatovi pomačkani od ugodja
in na hurije so padali angelčki
kot izza nagiba plinske cevi
placebo mati učinka je razpoznala
blaznega konjička ki pije iz tolmana
v lakoti in ni osedlan ozeblina utrujenosti
nič takega nimam v spominu
svet je ob petih zjutraj
bičan z gracioznostjo in asfalt nasičen
kot umetni ud nalezen delov telesa
fantazija gibka ko jo vlečeš iz praske
po polžje ti kaplja iz ust

hrup sprejmi nas v svoje razpoke

moji sosodje pleničarji

pleničar se slači slači zobe
vse ob svojem povodu
mislim povodcu
punci imejta svoje cucke na povodcih
zjutraj se zbudim v najbolj svežo prevleko za povšter
blazine v rožah napoj modrih
čevljev čez stopnice napenjam odbijanje
fino jutro je
dež zopet divja v vonjih
ne kot od vročine slečen do gnilega
dojenček s prebavo morskega psa
paradajz ne kri pomešana z drisko
kri in driska in doma narejeni izbruhan frutki
če bi spala z raketo ne bi bilo toliko krvi
vse ob svojem povodcu
napolnjenih plenice zlate plenice
zlati otroci na sivini v konjskem diru
me fijakarsko spodnese
spet dobim šrapnele v roko
sezonsko se mi to dogaja žrtev sem
tudi če vem da so padci zgolj namišljeni
me grabi jok
solze driska kri pravi provincialni kečap
pasti so pri vsakem sosedu
če nimaš okusa po odtisih
vnaprej rešene enačbe
vse ob svoji prvi plenici kajne
pleničar je prišel v finale
uničil mi je prevleko za povšter
mož s črno pošgarsko torbo
ki daješ to prvo pismo iz povodca
v nabiralnik od katerega nimam ključa
in ga morava razbiti morava vse na
svojem prvem povodcu
razbiti pleničarja
finale se zgodi med reklamami
slači se v zobeh
slačiva se med pred njim na povodcu v
plenicah z medvedki

Onkraj kroga

Niso ti smehljaji vdihnjeni skozi paradokse
v stroju kimajoča kočna naglica zavedanja
potrkavaš kroge kot kozarce
iz prejk napihljivega vsakdana
se rojevajo brzostrelke
jaz omamljen
v arenki žeji dvignjeni palci
boš moja ostarela dogma v vladavini
do kam je šel?
sviloprejke v kolobar
drevesje do kam je šel v drevesju?
glavnina ni v toku glavnina so trakovi preživetega
dolga zanimanja ti stopi na prste
vedeževalke so mele kr prav
polži se pariyo v spiralah
le urno le urno prebeli svojo hiško
s sluzjo so kleptomani strahu
postali idealisti interesov
razpršene ceste kilometrov individuma
obleka pred hrano jemlješ vsak pripomoček
za orodje
na koncu je za vse kriva karma
ali kamor
je pomotoma pristala avtoriteta
rekla si da bi si morala izmisliti laž
ne bi spet padla v povoj
ali bi potrebovala močnejši privid
izčrpane kobile pod nogami
v čakanju izblebetaš vse poti za beg
špegle morš poslušat ko jih zvijaš
a na Bledu jejo ptiče?
v razgreti ponvi jajce zakrknje
v nočno lupino to ga iz
kanala pribije nazaj v izhod
samo vlažen privid
te zgornje nazaj do tebe
bombončke bomo delili
da se umiriš znotraj te plošče
v kateri samost pripeka
sicer za sabljačevo mrežo ne more nič manjkati
razen giljotina mehanskega zdrsa
okrašeni z vajo nežnosti vedno znova
pomikamo srečanja v labirinte
orosi se složeno krilo
razen nespečnosti praproti v snegu

VERONIKA ŠOSTER

Blazinice

najlepše je biti gekon ker se lahko v trenutku prilepiš na šipo
sploh če nanjo pod primernim kotom sije sonce in je ravno prav razgreta
takrat čutiš toploto po celi površini trebuha

moč kosti je odvisna od tistega ki ti jih zlomi

v kotu moje sobe gnezdijo pajkovke
hranim jih s tistim kar je ostalo od tebe
one pa mi v zameno pomagajo
reševati križanke
prejšnji mesec smo zaradi pravilno
izpolnjene dopisnice zadele kavni avtomat
prav lepo se imamo

vračanje

tako globoko še ribe rabijo lučko
ti pa si prišel le z napihljivim roza krofom
v grozljivki bi umrl prvi ali pa bi te zbasali
v ventilacijo dokler se ne bi usodno zataknil
podobno kot si se zataknil za spomin na dan
ko si mi na hrbet narisal netopirjeva krila
in sva jih potem razmazala po čistih rjuhah
tako globoko nobena lučka ne pomaga

davno pozabljeni

koliko jeze je potrebne da zrasteš v tirana
in koliko da odpreš konzervo tune
če bi ti dali kladivo bi skoval meč
če bi ti dali meč bi morski deklici odsekal glavo
težko je biti kapitan na ladji duhov

koliko moči je potrebne da iz znoja iztisneš črnilo
in koliko da pomilostiš sipo
alge se plazijo v kajuto alge se plazijo med zobe

DUŠAN MAROLT

brodolom

videl sem rojstvo svojega časa in želel pobegniti
nisem si drznil definirati lastnega obstoja –
razmišljal sem da bi zarji določil položaj
saj simbolika pozna vse strani neba

moč dežja za spiranje napak se je upehala
prodajajo nam predimenzioniran kovček
ki vsebuje natolcevanje o smrti
o očeh brez prahu
pa o klonirani instant lepoti in vektorskih možganih
a vse to ni nič drugega kot dolgčas
ki izteka iz prsi
polnih onesnaženega mleka

ljudje so že utrujeni
s svojim umom pometajo po vročini
izklopljenih glav divjajo in štejejo molekule veje kamne
vmes se zmotijo in nikoli ne uspejo priti do konca
toliko je vsega veliko preveč kot lahko človek prenese
reciklirajo povsem napačne stvari in žarijo v podložništvu
a želijo biti le poučeni o temperaturah ledene dobe
od razcveta jih loči skrb
za posušeno travo na naftnih poljih
ploščice vseh kopalnic metropol
polne baterije in svež status
ista žarišča v copy-paste novicah
novi prsni vsadki TV voditeljic
potresi na vzhodu vzhoda
in eksplozije pikovih asov

globoko v njih pa vseeno nekam daleč želi nemir
sili na prostost in se preriva v beg

želim da ne podležejo
saj se žrtve zavohajo na daleč
ker plameni ostanejo topli tudi med gorenjem

mladi so in vse je že za njimi –
dokler bodo pustili da jim kradejo glasilke
pod pretvezo da so neuglašene
se ne bodo izpeli

plovba

stopala namakate v plitvini vašega morja
tudi na zagorelih ramenih so sledi izsušene soli
ki kot sipine gibov vabijo sonce

daleč se zdi spomin ki skriva krošnje otroške igre
veje so poseljene s šrapneli in obala se rdeči
ker se odrasli igrajo „zemljo krast“

rane čakajo v pričakovanju da bodo sprejete
in zaceljene onkraj kontinenta
a tudi na drugem kopnu je ambient človeških obrazov
okrašen z osušenimi očmi

kljub temu zaplujete z ostalimi v naliv noči
lesen čoln drži spone
ki so spete in prežete s tisoči €
nabranimi v skrinji
nagnite deske trohnijo
a sanje v žaru prebega iz morja delajo slan nasmeh

če prihajate vedite da vam bodo dali kruh
a roke bodo vseeno prazne
ko boste pripluli na novo obalo
boste primorani odvreči domovino in obleči trši kalup
objeti boste z administratorjevimi rokami
s slovarjem boste praskali po kamnitih stenah produ terminalnih šotorih
dobili boste pošvedrane čevlje brez vezalk
da boste v imitaciji usnja opletali kot v okovih in ne šli predaleč

stoično boste dihali
vaš molk bo vpil
a na naših poročilih se vas ne bo slišalo

kop(r)nele bodo pesmi v tujih jezikih -
besede so v evropi z letnimi časi kot raztresen sneg
ki jih pogubi že topel odtis azilnega papirja

uvid

glasbeni koncerti za pomoč ubogim
so pravi absurd –
očitno je na svetu premalo kontinentov
za ponovno rojstvo vsaj enega

zahod

lasulja se je snela in razigrano plesala po omari
v mraku je izginil še zadnji nemočen korak
ko so v kotu hrošči igrali tarok in se prepirali kdo meša
megla je hladila roke bližnje okno na razpokanem zidu
se je orosilo zavesa se ni odgrnila zato pa je zaspal pogled
perje na drugi strani peščene ceste in rezina noža ki je gladil sapo
sta se zvila v kepo in si štela gnile zobe
lesen skoraj do konca polomljen most je padel v neskončno brezno
gorečih nohtov da bi rdeči lak polepšal še njega
ni bilo več daril ne melodij le morbidnost
skozi zblaznele obraze in pohojene čevlje ki so greli kot
ki je izginjal s polic na obzorju

prizor toplote

fasada tvojega obraza je prekrasna
kadar te uzrem tudi v mislih mi stopi vulkan
mavrica tvojega akta grize odtenke
mehki robovi ustnega neba
požirajo vase slapove bele sline
vznesenost spreminjanje
toplo mi je ob tebi
ker grejeva švic zaradi gravitacije
tepeva se z besedami
mahava z rokami
in si kaževa jezik
suvanje narivanje ljubljenje življenje
vlažnost tvojega griča
prestraši netopirje iz vogalov
odtisi ležanja upogibajo žimnico
zaradi prahu na oknu si še lepša
prijemam boke
in ti vanje zapičim kremplje
strgam si olupek in ti se nahraniš
kot ulita sva
sodiva drug k drugemu

pogumno ljudstvo

kako naj bomo pijani
če promili še niso preskočili trdnih
brvi halucinacij
in peskokop še ni zaužil zadostne mere resničnosti
lepijo se slike iz vseh koncev
se rinejo in tvorijo lepljenko
ki se je ustrašijo celo neustrašni
ne sprašujte od kod navdih
ker bomo obstali nemi kot takrat
ko je nekdo podrl domine naše percepcije
in vprašal

vi pa niste čist ta pravi a ne

JANINA ULBL

januarja se je reka prenehala premikati

januarja se je reka prenehala premikati
izpraznjena se je naslonila na plošče ledu
in se prepustila nepopustljivim kristalnim rokam
da jo zajeziyo zamejijo jo ustavijo v toku
razpet kovinski most je obnemel
in ljudje so s črnimi koraki molčali
ko so skušali povezati eno stran z drugo
če bi pogledali navzdol bi videli obraze
zamrznjene cianotične obraze
ne nujno človeških
pa vendar
januarja so opravili več obdukcij
kot v istem obdobju lani
zaledeneli rez razkrije krhka bela peresa
prečno zamrežena v plasteh ledu
govorili so da je bilo ponoči slišati
labodji spev drseti po bregovih
junija reka še zmeraj miruje
občasno nekaj belih peres
priplava v nasprotni smeri toka

100 m pod zemljo

100 m pod zemljo
se sveče ohladijo in glasov zmanjka
ljudje v kolonah vztrajno polzijo navzdol
glave se neprepričljivo držijo njihovih teles
z obrazov odtekajo ostanki zgornjega sveta
v motno tekočino na tleh se ujamejo popačeni odsevi
ko spregovorijo
jih ne sliši nihče
zato svoje zgodbe vklesajo v stene podzemnega tunela
pripovedujejo o marmornatih spomenikih na raztegnjenih trgih
o ujetnikih težkih okvirjev v pozlačenih dvoranah
o otokih ki tonejo v kovinskem morju
besede zvenijo tuje
črke so zrcaljene
ko sveče ugasnejo
le negotov človeški dotik
drsi po stenah
in prebira zgodbe z zgornjega sveta

nenazadnje si samo

nenazadnje si samo
improviziran človek
ki drsi skozi noč
odstirajoč svoje misli
popačene projekcije
dnevnega sveta
tujega planeta
s sijočimi podobami
in z ostrimi robovi
a nič od tega ni pomembno
ko skušaš ugotoviti
kje in kako boš spal
kdo boš takrat in o kom boš razmišljal
ko pride temna zarja
novega Jutra

AIRE NEBO

Oklep

oklepaš se vezi
čeprav si nepovezan
dvomi rojevajo mrtve ideje
rad biti
biti živ
kontrast raste iz središča
tvojega semena
po žilah se pretaka
živi mrtvec
sovražiti zidove
najvišjega najtrdnjega
graditi (v) sebi

Arhitektura kaosa

med kvanti atomi
nami svetovi
je nevidno tkivo
kot žile korenine
kozmične ceste
vodijo povsod
zapletene kot
preste
onkraj zavesti
v dolino sanj
med drevesa
preteklosti
v kraj brezdanj

GLORIA KRAKER

ČETRTEK.

Deklamiranje balade utopiji zamolklo odmeva po temnih mislih idealističnih pijancev.

Omami.

Premami.

Zapije, umije

brezbožne duše sanjačev in beračev.

Tiho lazenje skozi trnovo goščavo dušeče nevednosti za sabo pušča krvavo sled solza.

Utapljanje v kozarcih starega škotskega viskija in nepremostljivega fatalizma

zaliva črne vrtnice za razpadajočo ograjo.

Žgoči vonj hladnega potu in etanola izpira

zastrupljene rane obupanega naturalista

ko tresoč se roke zapravljajo

še zadnje kapljice!

Utopične odrešitve.

POLONA STREGAR

Moji trioleti

Ne hodi zdaj,
ko vsi še spijo.
Ko šum v ropot se spremeni,
ne hodi zdaj.
Saj veš, da noč te gleda
z milijoni svojih oči.
Ne hodi zdaj,
ko vsi še spijo.

Ko prihajala si k nam,
vsakič si pustila več.
Smeh je bil v prvih vrstah,
ko prihajala si k nam.
Zdaj hodnik še diha zgodbe
in tvoja sivka še cveti.
Ko prihajala si k nam,
vsakič si pustila (več).

Kot vrba žalujka
se sklanjam nad tabo.
Ujela bi sliko
kot vrba žalujka.
Ujela bi sebe in večnost
s spomini.
Kot vrba žalujka
se sklanjam nad tabo.

VANESA VODOVNIK

Rusalka

Utopil si me.
Postala sem rusalka.
A si zdaj srečen?

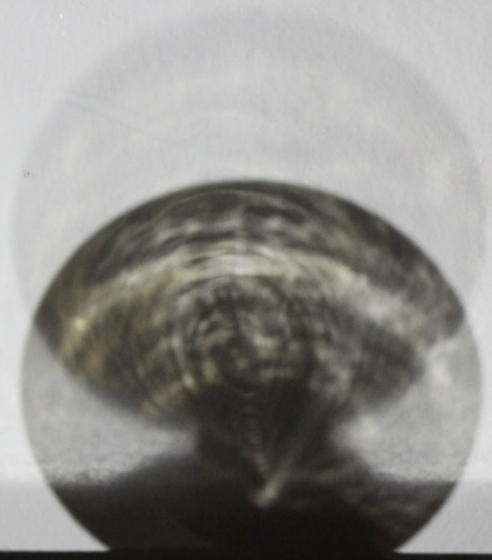
Povodni mož

Pravijo, da jo
je ugrabil vodovnik.
Ne povejo pa,

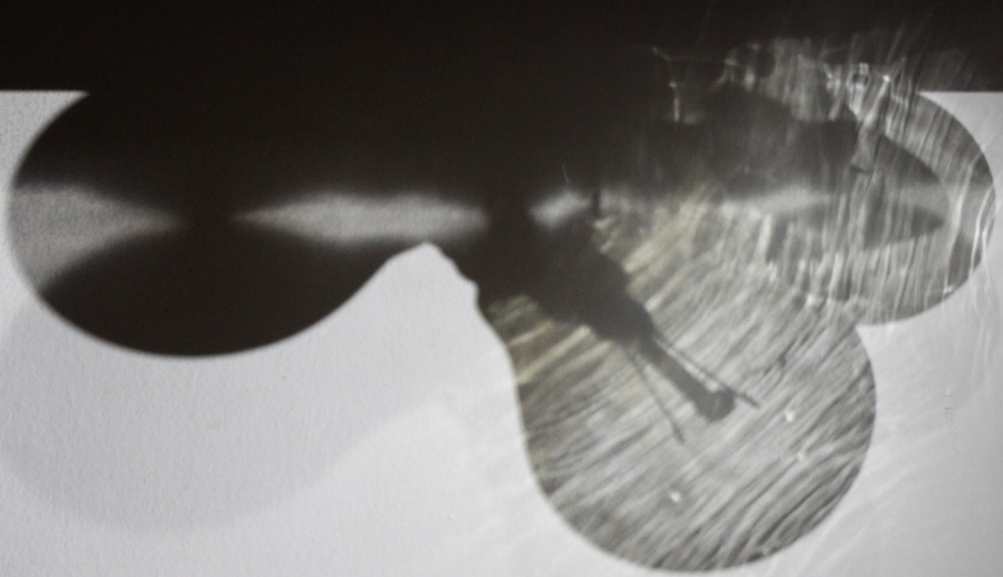
da sploh ni poskusila
zbežati. Niti enkrat.
S kamnom v srcu,

TOM VEBER

s praznino v želodcu,
hodim po temnih stranskih ulicah.
Sonce je že zdavnaj zašlo.
Opazujem srečne ljudi nad sabo,
stlačene v drugorazredna stanovanja.
Moj korak je hiter, zebe me,
zobje mi šklepetajo.
Iz moji ust se vije gosta megla.
Postanem, izkašljam v goltancu nabrano kri.
Prislonim se na hladno steno.
Nogo pokrčim ob zid in si s tresočimi rokami razprem srajco,
zmrazi me kot tisoč britev.
Čakam in zraven hlastno kadim cigareto.
Ogledujem si mimoidoče ljudi, komaj kaj jih je,
vsem se mudi, za njih sem neviden,
ne obstajam, uš, ki bi jo bilo treba zapreti.
Vidim ga, njegove umazano sive oči,
njegov ohlapen korak.
Obišče me vsako noč.
Z balkanskim naglasom hrope,
pola sada, pola nakon.
Z zamaščeno roko mi zarije šop denarja pod pas,
zvleče me v stransko ulico.
Mudi se mu, verjetno se želi hitro vrniti k svoji srečni družinici.
Sleče me do nagega,
trdo me nasloni ob zid in mi zarije svojo batino globoko v črevo.
Slabo mi je, na bruhanje mi gre,
iz ust mi teče kri.
Vseeno mu je.
Ječim, zasmeye se kot črna vrana, ki se naslaja nad nesrečo drugih.
Konča v meni.
Preostanek keša mi vrže na tla in me zaničljivo pogleda.
Odide z istim ohlapnim korakom.
Pobiram denar in samospoštovanje ter se sesedem na vlažna tla.
Obljubim si, da je bilo zadnjič.

... k prozi

MELITA VIDOVIČ

Ribe na suhem

Tantalova glazirana podoba je zaslepila pogled marogastemu Sizifu, ki je uklanjal svoj hrbet ob zglijano skalo: »Kaj pa ti veš o trpljenju, Sizif? Priklenjen sredi reke se stegujem z usti za bistro vodo, katere gladina izpari pred menoj za točno en palec. Ne morem in ne morem pogasiti žeje. To ponavljajoče hrepenenje me ubija, ugonablja moj um!«

Sizif, ki je s čutom sluha ujel valovanje besed Tantala, stoječega v vodi, si je z levo roko obrisal kaplje potu s čela in med potiskanjem gmote navkreber tiho odgovoril: »Tantal, ti vsaj stojiš na mestu, jaz pa valim to skalno gmoto znova in znova po hribu navzgor in vsakič, ko si na vrhu narišem smehljaj uspeha v očeh, v veri, da bo skala obstala, se skotali nazaj na vznožje. Telo ve, da je moje delo jalovo, a duša verjame, da bo nekega dne, v nekem milijontem poskusu skala ostala na vrhu. Telo bi se rado vdalo. Utrujen sem. A moj um vztraja. Zakaj?! Zakaj nosim to prekleto upanje?«

Iz sence drevesa ob bregu vode je stopil Prometej s pomečkano frizuro in s krvavimi zapetsti, s katerimi je zamahnil proti Sizifu in Tantalu: »Vidva sta mala malica, Tartarja! Tarnata za prazen nič! Ko bosta vsako noč priklenjena na skalo čutila, kako vama rastejo nova jetra, ki so v rojstvu vsakega jutra izključvana iz telesa in bosta dan za nočjo kričala od neizpete bolečine, se mi javita.«

Pogovoru treh možakarjev, ki so med seboj tekmovali v ponazarjanju blaženosti teže svojega življenja, je prisluškoval Konfucij, modrec z zemeljskega Vzhoda.

Do tedaj je tiho ležal na zažgani zemlji pod drevesom, a njihove besede so ga dvignile v sedeče razmišljanje.

V tok pogovora je zvrnil jabolko spora: »Fantje, kako smo se znašli vsi skupaj na tem mračnem kraju, vam ne znam odgovoriti, a če bi moral kot Človek sadistično izbirati med vašimi mazohističnimi zgodbami, kaj menite, kdo bi bil zmagovalec mojega trpljenja?«

Prometej je z vžigalico besed goreče odgovoril: »Zmagovalec je znan! Če ugotoviš, da je tvoje življenje brez smisla kot Sizifovo delo ali se vrti v Tantalovem začaranem krogu nenehnega hrepenenja, se na koncu prej ko slej znajdeš v moji hiši otopelega trpljenja!«

Konfucij se je pogladil po bradi in mitološko zanko zavil še močneje: »Fantje, ne glede na to, katerega izmed vas izberem, ki trpite zaradi človeških lastnosti, ne morem mimo vprašanja, ki ga svaljam v svojih mislih, odkar bivam v moji nesrečni deželi. Kaj je tisto, kar nas dela človeške? Podvigi, Ego ali Napake?«

Sizif, ki je medtem že četrtič potiskal skalo navkreber, je Konfuciju v odgovor zakričal z vrha hriba: »Konfucij, večina ljudi svoje napake skriva, jih zakoplje globoko pod zemljo zavesti, da bi bili videti večji, samozavestnejši, kajti napak se ne sme kazati. Tako si izgradijo masko, ki jo kažejo okolju. In v vsaki situaciji si nadenejo primerno. Zapomni si, če se odločiš delati napake, kot se za človeško naravo spodobi, jih delaj mnogo. Pomembno je, da v njih verjameš, kajti drugače boš postal suženj teh. Suženjstva se pa težko osvobodiš. Poglej mene – delam eno in isto napako, ki me znova in znova vrača na začetek.«

Tantal je z očmi žejno opazoval modrino vode pod seboj. Razprl je roki v nebo, se ozrl na breg h Konfuciju in odgovor jezno pihnil skozi nos: »Pusti tega bedaka s skalno! Verjemi, da ko te ne bo več hromil strah pred porazom in želja po zmagi kot Siziifa, boš vedno zmagal. Tudi takrat, ko bodo drugi mislili, da si poražen. Kajti nič ni tako, kot je videti na prvi pogled. Poglej me – stojim v vodi, a vode nimam.«

Prometej je sedel h Konfuciju pod drevo in si začel drgniti svoji krvavi zapestji v veri, da bo z drgnjenjem pomiril svojo jokajočo dušo:

»Konfucij, ne glede na to, koliko boš s svojim znanjem in vzgledom pomagal ljudem na Zemlji, ne pozabi, da dokler ljudje verjamejo in zaupajo v Bogove, ni nič narobe. A ko Ego postane tvoj Bog in začneš verjeti, da si svoj zorni kot, te nečimrnost priklene v suženjstvo. Takrat postaneš tak revež, kot sem jaz.«

Konfucij je vse slišane besede polepil v knjigo svojih modrosti in jih zvezal s svojo ponotranjeno Resnico: »Tudi revščina je lahko znosna le, če se sam odločiš zanjo.«

»Ne serji malin, Konfucij!« se je tedaj oglasil bog vseh bogov, ki se je skrival med vejami na drevesu.

Oči vseh so se presenečeno uzrle na drevo, s katerega je z bikovsko postavo na požgana tla skočil Zevs, ki se je bohotno razprl pred Konfucijem in kot alfa samec glasno zadonel v nebo:

»Čisti hedonizem je odgovor na vsa tvoja vprašanja, Konfucij! Uživati! Brez omejitev in predsodkov. Vzemi vse, kar se ti ponuja! Posrkaj tukaj in zdaj! A žal je ta lastnost namenjena le tistim, ki si v malho življenja niso prilepili morale, kreposti in vseh ostalih etičnih »drekcev«. Vsakič, ko poslušam to filozofsko jamranje med ljudmi, mi gre na bruhanje in vse skupaj skušam najhitreje pozabiti s sočno kračo, bokalom vina in lepoto zemeljskih deklet. Naskoči življenje in ne poslušaj več teh izmečkov!«

Konfucij se je hipoma zavil v svojo obleko, da bi pobegnil mrzlemu vetru Zevsovih besed, se počasi priklonil nezemeljskim grešnikom in dejal:

»Fantje, Zevs vas je kruto kaznoval, to vam moram priznati, a vedite, da je mene kaznoval še huje. Namenil mi je življenje Človeka. Vsak, ki vsaj malo gleda čez ograjo svojega uma, ve, da je človekovo bivanje nepopolno in da v tem tiči zadovoljstvo. A redkokateri zemeljski človek zmore doumeti globino trpljenja plemenitih ljudi.«

Zagovor pred bogom

»Kaj imaš za povedati Človek?«, je vprašal Bog in odvrgel ogrizek jabolka čez ramo.

Človek: »Bog, poskus ponotranjiti svet, takšen kot se mi kaže, mi ni uspel.«

Bog: »Spet?«

Človek: »Ja, spet sem na začetku Bog. A pravijo, da pot je sreča. Drek pa takšna pot, če je polna neuspeh, propadlih poskusov.«

Bog: »Še vedno jamranje in jamranje. Le dvonožni prvaki ste zmožni ponavljati eno in isto napako in se večno spraševati Zakaj? Druge živali na Zemlji preprosto bivajo.«

Človek: »Ampak Bog, kako naj gledam na svet na tak način kot ostale živali, če je v meni in okoli mene toliko kaosa. Saj vendar imam Razum! In ti si ustvaril ta kaos.«

Bog: »Ustvaril sem moralno žival, ki v napoju svoje ustvarjalnosti pleni, uničuje in kolonizira druge živali? Menda bo to držalo. Dobra iztočnica za pogovor s Hudičem, za najin večerni poker.«

Človek: »Poker s hudičem? Kako... Vidva se med seboj pogovarjata?«

Bog: »Midva sva kolega, Človek. On je Legenda. Še vedno si omejen s Popolnostjo, ki ne obstoja.«

Človek: »Bog, zdaj si me čisto zmedel. Kako vendar naj svojo vrsto Homo sapiens zagovarjam pred teboj? Nimam opravičila za svoje napake razen svoje nepopolne narave, ki si mi jo dal.«

Bog: »To je vse, kar si v teh 200 000 letih kot misleče bitje spravil skupaj kot opravičilo? Da si nepopoln zaradi mene? Kakšno samozatajevanje! Vesolje je mlado in Zemlja se je pravkar rodila, ti pa si v nekaj milijonih let uspel pljuniti po drugih vrstah bitij na Zemlji in iz pohlepa, lenobe in želje po moči ustvaril države, zakone in nasilje nad samim seboj zato, ker si nepopoln?«

Človek: »Bog, saj vem, da ne blestim ...A to pomeni, da smo bili kot vrsta že v startu izgubljeni?«

Bog: »Pa menda nisi še vedno tako samovšečen, da misliš, da si edino misleče bitje v Vesoljih! Še en primitiven košček Človeka – napuh. V nekem trenutku Vesoljnega reda si imel srečo, da si preživel na planetu in to je to. Nič drugega. Nobenega višjega načrta ni bilo. Vse ostalo je le produkt tvoje želje živeti večno. Biti nesmrten.«

Človek: »Vesoljih? Z bujno domišljijo si to lahko predstavljam, ampak kdo si potem Ti, če ne Bog?«

Bog: »Stvarnik tvoje domišljije. Vse ostalo se je znotraj tebe že odvilo in vse je iz tebe nastalo. Ampak Razum te žene, da nisi zadovoljen s tem, kar si in še vedno iščeš nekaj več. Preprosto je – Jaz sem, ki sem in tako kot ti potrebuješ božje, da se ne bi razblinil, tudi jaz, da bi bil resničen, potrebujem tebe.«

Človek: »Ampak Bog to nima nobenega smisla?«

Bog: »Nesmisel je iskati smisel.«

Človek: »Zakaj imam občutek, da me ves čas klofutaš? Bog je absolutno dobro, so me učili.«

Bog: »Kdo si želi biti absolutno dober? Imidž Hudiča je veliko bolj privlačen kot ga slikajo vaši verski voditelji, ampak pustiva zdaj to kdo je bolj popularen... Nežnost je zate jalovo seme.«

Človek: »Kako to misliš jalovo seme? Pa saj vendar iz ljubezni rojevamo iz semen prečudovite cvetove.«

Bog: »Ljubezen je dajati tisto, česar nimaš.«

Človek: »Torej si krut do mene zaradi mojih napak? Zaradi moje nepopolnosti? A ni Bog pravičen do vseh?«

Bog: »Pravičnost ni tam, kjer jo vidiš, temveč tam, od koder jo opazuješ. Človek, skušam ti dopovedati, da še vedno deluješ sam in ne kot Eno. Pustiva vsa ta vprašanja.«

Človek: »Preden me objame temna energija, a te lahko, Bog, še nekaj vprašam?«

Bog: »Pljuni hitro kar bi rad, ker imam že mrzlo pivo.«

Človek: »Vem, da zate ni nič skrito in da vse vidiš in da zate ni časa, ne prostora. A vsako jutro, ko se zazrem v ogledalo, mi Srce pravi, da smo ljudje drugačni od ostalih vrst, ki si jih podrejamo za svoje cilje. Ljubezen je upanje za Človeka.«

Bog: »Človek, zakaj neki misliš, da si boljši od drugih živali?«

Človek: »Poglej naše stvaritve – glasba, slike, prečudovite stavbe, ki smo jih zgradili, arhitektura, lepoto besed v pesmih, zgodbah. Kaj vse je ustvaril naš Razum skozi stoletja! Tega nobeno drugo bitje na Zemlji ne zmore.«

Bog: »Joj, zdaj pa še ta samozaves! A res misliš, da te je Razum povzdignil? S svojim Razumom in globokim razmišljanjem nisi nič spremenil. Odkrili ste ogenj, znali vrteti jezik in obrekovati druge. To vas je rešilo, da ste preživeli Homo. S svojim besedičenjem ostajate v svojem kokonu in skrbite, da se geni nenasitnih želja pridno prenašajo v naslednje generacije. In vsaka je bolj odtujena od svojega smisla.«

Človek: »Vem, da vlečem Naravo za lase s svojimi odpadki, dodatki in izkoriščanjem vsega, kar skriva pod površjem. In vem tudi, da vseh problemov sveta ne smem jemati na svoja ramena. A kaj mi preostane, Bog? Naj v preostanku življenja živim sam v pragozdu, da svetu pokažem pot do očiščenja? Saj vendar imamo neki smisel, a ne?«

Bog: »Človek, nobenega višjega smisla ni. Si, in to je to. Nihče ne pride v nebesa, ker dela dobro in nihče ne pride v pekel, ker dela slabo. Dobro in slabo ne obstajata. To je človekova izmišljotina. Konstrukt zablode uma. Druge živali iz tvojega sveta ne poznajo teh definicij, zato ne umirajo od samomorov, stresa in depresije. Razum je prekletstvo in hkrati blagoslov Človeka. Pika.«

Človek: »Čakaj, torej ... ni bilo nobenega načrta in ni nobenega smisla?«

Bog: »Lepo ti rečem še enkrat – preseži vero v ponujenega Boga in si izberi svojega. Ob koncu svojega obstoja si samotnejši kot ob spočetku.«

Človek: »Bog, tvojih besed preprosto ne morem ponotranjiti. Saj vem, da sem hlapec Razuma, a vseeno ... a mi prosim lahko daš še eno priložnost? Zavedam se, da sem le zrno, piš, ptičji drecek na tvojem plašču, odmev v Vesolju, a življenje je tako lepo. Četudi nepopolno.«

Bog: »Človek, tvoja strast do življenja je neusahljiva. Ko bi le vedel, da je vselej najbogatejši prav zadnji trenutek, ki je poln vsega zbranega. A naj tvoja beseda meso postane,«
je rekel Bog, srknil požirek piva in preklopil kanal na rojstvo nove Galaksije.

KARIN JUREŠ

Študentska gugalnica

Četrto poglavje

Srečalo me je življenje. In stojnice s kislimi agrumi. Posušene vejice praznih krošenj kažejo smer dokaj neprijaznega vetra, ki se piše Sever. Zmeraj pozabim, da se tam ob tistem pločniku na desni nahaja luknja. Levi gleženj, ki je star ravno toliko kot jaz, počuti pa se kot penzionist, doživi napad tesnobe vedno, ko greva mimo. Razmišlja, kaj vse se mu še lahko zgodi, jaz pa ga še dodatno vznemirjam. Vse se lahko še zgodi. Če le nismo dovolj pozorni na vse, kar nas sreča na cesti in v življenju. *Luknje Neprijateljice*. Lahko jih celo slišiš, če le napneš ušesa in preslišiš vseh osem oktav »nagužvane« enosmerne ceste. Samo kaj, ko pa si gluha za vse, kar nisi primoran slišati.

Če si ne bi zadnjič na *Instagramu* posodobila svoje starosti, ne bi niti vedela, koliko jih štejem. Let. Pa agrumov. Ki mimogrede niso vsi zame, medtem ko leta so. *Srečuje me življenje*. Ko si bolan, te sreča. Zboleti v študentskih letih je kar drago. Razmišljam, kdaj sem se zaljubila v ljudi. Pa v mesto in nenačrtovano prisluškovanje pogovora stark ob kavi, ki so baje »dale že vse skozi«. Pa v to, da preprosto veš, kdaj se bodo ulične svetilke zjutraj ugasnile, ker Sonce odpira rolete. In v tisto praktično znanje, ko preprosto veš, kako dolgo bo še dišalo po sveže pečenem, ko zelo počasi s slabo vestjo zapiraš vrata tople pekarnice. Pa še v to, kako mimogrede izračunaš, na katerem prehodu za pešce boš prečkal cesto, da boš prispeval k čim manj motenemu prometu. Ker si pač prijazen človek. Ki ne mara neprijaznih lukenj. In pljunkov na tleh tam, kjer jih dež ne bo mogel sprati in se bodo spremenili v neke ogabne črne odtise, ki bodo za vedno zapečatili nezemeljsko podlago. Kakorkoli. Toliko vsega imam v glavi, da ne utegnem paziti niti na svojo simetričnost in hitrost hoje. Naj že popravijo to cesto, ki me terorizira vsako zimsko sezono. Med zamišljenim počasnim guganjem proti centru mesta se spomnim, da me Evelin verjetno že lep čas čaka s trenutno ne več tako toplo kavo, zato se podvizam, ji priskrbim štručko z bučnimi semeni in pičim dalje.

Zdi se, da se v zadnjem letu drogira z nesmiselnim *čvekom* v petminutnih pavzah in visokimi petami ob spopadu z nezgodnim *nezavarovanjem*, ki ji povzroča sivenje las brez stroškov barvanja. Ne glede na to, kako zelo se ji posebej ob ponedeljkih mudi in ne glede na to, če so v sestavljanju centra mesta nekoč pozabili tlakovati kakšen kvadratni decimeter, nosi pete. Na koncu dneva je višja od sveta in hitrejša od problemov.

Včasih se mi zdi, da preprosto pozabi, da nima škrig in da mora tu in tam dejansko zadihati. Hiti na delu, hiti doma, hiti po mestu, še najhitreje pa hiti od fantov, kar se opazi na sto kilometrov. Vem, da si od tistega lani še kar ni opomogla, vendar mi tega nikoli ne bo priznala. Nehala je igrati klavir in začela delati štirinajst ur na dan. Še vedno ne razumem, kako si zapomni, katera kava pripada kateri mizi. Kava z mlekom že leti tja v kot, ravnokar so prisedle še štiri nejevoljne dijakinje, obenem pa peni mleko za preostalih triindvajset belih kav, ki bi jih naj postregla v roku treh minut. Da si ne bi kdo prižgal druge cigarete brez prvega toplega požirka. Ne glede na to, kako poznam kavo, me vedno znova preseneti, kako vroča se skuha. Prav takšna je Evelin. Kljub temu, da je del nje lani umrl, se je letos rodila dvojino.

»Kako mrzlo je zunaj.«

»Si prehlajena? Spravi se noter! Hitro mi daj dim, danes imam kratke pavze, ker je šefica spet na bolniškem. Očitno še ni tako hudo. Si videla Nadin? Še mati je ni rodila tako nage, kot je bila zadnjič na koncertu.«

»Pa dokler mi ne hodi v zelje, me ne moti.«

»Vseeno ni odveč biti pazljiv. Veš, kaj vse je storila tvojemu bratu.«

»Vse imam pod kontrolo. Sicer pa kaj se sekiraš. Vsak pride slej ko prej na svoj račun.«

Nimam pod kontrolo. Pravzaprav nimam ničesar pod kontrolo. Ne gležnjeve, ne grla, ne faksa, še posebej pa ne tistega Adama od zadnjič. In potem je tu še Tim, ki vsake toliko izhlapi in me očitno opazuje iz zgornjega dela troposfere. Če prav pomislim, sem sita kontroliranja. Tima sem imela najraje pred enim tednom na Silvestrovo, tri minute pred polnočjo, ko se mi je zazrl v oči in *slampasto* izjavil, da je končno obkrožen z ljudmi, ki jih hoče v življenju. Če ne bi imela 1,5 promila v riti, mi ta izjava verjetno ne bi tako silovito ugajala, glede na to, da najino »*včasih ja, včasih ne*« obdobje vlečeva že čez celi holocen.

»Lasje ti dišijo.«

»Po cigaretah in slabih odločitvah?«

»Smešna si.«

Bila sem tam, bil je tam, pa vseeno nisva bila. Pravzaprav ne vem, kje sva bila. Potoki razkuhanega vina, ducat pisanih ognjemetov in petdeset tisoč tistih, ki bodo verjetno do marca plačevali položnice elektrike. Nisva slišala množice, ki je stala okoli naju in nestrpno čakala odštevanje zadnjih deset sekund starega leta. Kakor, da se bo počutila čisto drugače, ko bo novo leto. Bilo bi sicer fino, da bi se. Lahko bi se. Lahko bi se jaz, ki se že vse življenje počutim isto, počutila čisto drugače.

»Evelin, zlata si, hvala za kavo, vendar moram domov.«

»Že? Pa komaj si se usedla.«

»Moram si odpočiti. Danes sem nefunkcionalna.«

S svetlobno hitrostjo si nadenem rokavice, zapustim kavarno in tokrat ob prvi priliki prečkam cesto. Na semaforjih je samo vsake toliko par sekund zelena. Ko dobiš priložnost, moraš pohiteti, da ti ne uide. Ujemanje zelenih luči zahteva kondicijo, kondicija pa zahteva športno aktivnost. Ura je devet, cel dan je še pred mano. Lahko bi se počutila drugače. *Lahko bi se.*

Elda Bizjak je starejša gospa, ki je pred kratkim postala vdova in sploh nič ne žaluje. Vsaj tako jo vidijo drugi.

»Kako je nasmejana. Kakšna neotesanost.«

VENEVA VODOVNIK

Narobe svet

»Poglej raje njena oblačila. Kot da bi nanje bruhalo mavrica.«

»Misli si, da je še vedno mlada.«

Po teh izjavah sta ji znanki veselo pomahali. Pomahala jima je nazaj, takoj zatem pa pokazala sredinca. Znanki sta šokirano odhiteli za ulico. Zdaj pa nista več pogumni. Glavo je dvignila pokonci in nadaljevala pot domov. Pogledala je v nebo. Vreme je tako lepo, da je na nebu videti več vil kot običajno. Vsake toliko opaziš tudi kakšno čarovnico, čeprav so bolj značilne za noč. Vstopila je v hišo in si z vratu snela rožnato ruto. Usedla se je na mehke, rjavo-rumen fotelje in iz mize vzela časopis. Na naslovnici je z velikimi tiskanimi črkami pisalo: IŠČEMO NOVE VILE IN ČAROVNICE! Oči so se ji izbuljile in zaiskrile. Z branjem je nadaljevala stoje ter začela hoditi gor in dol. Ko se je začela potiti, je ugotovila, da si pri sedeminsedemdesetih letih še vedno želi postati vila. Ko je bila majhna, takšne avdicije niso obstajale. Vile in čarovnice so bile tiste, ki so se takšne rodile. Pika. Šele konec šestdesetih let se je to začelo spreminjati. Namreč, tudi čarobna bitja so potrebovala eksperimentalno obdobje. Še posebej vile. Takrat so se začele zavedati, da niso samo leteča bitja ampak tudi privlačne ženske. Site so že bile nabiranja mlečnih zobkov in podobnih reči. Po drugi strani pa so si nekatere hipijevke želele leteti tudi brez »pomoči«. Tako so začele skupaj protestirati. A takrat je bilo za Eldo že prepozno. Bila je poročena in imela desetletnega sina. Če bi postala vila, bi jih mogoče videla pet ur na teden. Tega ne bi prenesla.

Pozvonilo je. S časopisom v roki je odprla vrata.

»Elka, Elka!« jo je objela njena pravnukinja Vita.

»Samo za tri urce sem ti jo pripeljala,« jo je vnukinja poljubila na lice. V Eldinih rokah je opazila časopis in prebrala naslovnico. »Pa ne, da še vedno ...?«

»Pa kaj, če?« ji je presenetljivo odrezavo odgovorila.

»Ja ... Saj se bližajš že osemdesetim. No, ne bova zdaj o tem. Se vidimo kmalu.« Elda je zaprla vrata in se obrnila proti Viti.

»Kaj bova počeli?«

Vstopili sta v stavbo in preplaval ju je hrup. Na levi strani je bila čakalna vrsta za nove čarovnice. Če bi gledali iz ptičje perspektive bi prizor izgledal kot črna noč s sivo-belimi oblaki. Na desni strani je bila čakalna vrsta za nove vile. Polno mladih deklet, ki izgledajo kot da so na avdiciji za reklamo za šampon. Elda je začutila cmok v grlu. Na levi strani ji je znanka z roko pokazala naj se ji pridruži. Globoko je vdihnila in stopila na desno stran. Znanka jo je čudno pogledala. Pred njima je v vrsti stalo komajda polnoletno dekle z dolgimi, zlatimi lasmi. Obrnila se je.

»Joj, gospa, ta vaša punčka je res velik potencial, ampak mora imeti vsaj petnajst let za avdicijo.«

»Pravzaprav sem jaz prišla na avdicijo,« je potihoma rekla Elda.

»Ampak vrsta za čarovnice je tamle!«

»Jooooj,« se je Vita z roko butnila v čelo. »Na avdicijo za vile je prišla!«

»Kaj?« je dekle prhnilo v smeh. »Ne me jebat! Ej punce, tole je naša konkurenca!«

Cela vrsta je pogledala proti Eldi. Kot bi zvadile koreografijo so vse istočasno privzdignile obrvi in bruhnile v glasen smeh, ki je trajal in trajal in trajal ... Prijemale so se za trebuhe in s prstom kazale proti Eldi. Premikale so se gor in dol, gor in dol. Glasen smeh se je

sprevrgel v krohotanje. Vita se jih je začela bati. Iz sobe na levi, kjer je potekala avdicija, je stopila glavna čarovnica.

»To mi je všeč! Kar vadite, smeh je pomemben del pri ocenjevanju!« Ko je videla, da se smejijo dekleta na drugi strani ji je nasmešek izginil. Še enkrat je pogledala levo in desno, nekaj zamomljala in izginila v sobo. Eldi so se začele tresti ustrnice. Vita ji je močno stisnila roko.

»Zdrži še malo. To že niso prave vile, če se tako obnašajo.«

Končno je prišla na vrsto. Vita jo je počakala v predprostoru. Z objemom ji je zaželela srečo in se usedla na klop. Brcala je noge v zrak in držala pesti. Kmalu je zaslišala podoben smeh kot ga je prej na hodniku in prhutanje kril. Skočila je iz klopi in odprla vrata. Vile najrazličnejših kril in las so letale po zraku in se hudobno smejale. Kar naenkrat se je ena izmed njih prikazala pred Vitinim obrazom. Imela je tako hudoben nasmešek, da je izgledala izmaličeno. Kmalu zatem je izginila in se prikazala pred jokajočo Eldo. Ta se je obrnila in z rokami odganjala vile. Z Vito sta odhiteli ven. Prijela se je za srce in padla po tleh. Vita je zakričala. Vrata stavbe so se odprla in radovedni obrazi so ju gledali. K njima je pritekla glavna čarovnica. Preverila je utrip in se še bolj zresnila.

»Žal mi je,« je rekla Viti. Vitine solze so začele padati po prababičinem obrazu. Čarovnica jo je objela in jo začela božati po laseh. Nekaj časa sta se zibali sem in tja, dokler nista zaslišali krhajočega se zvoka. Pogledali sta Eldo. Obleka se ji je pri lopaticah trgala. Odprla je oči in zaslišali so se glasni vzdih. Postavila se je v sedeči položaj, saj so ji iz hrbta začela rasti bela krila.

»Elka bo angelček!« je vzkliknila Vita. Istočasno so se iz stavbe zaslišali panični kriki. Ven je pritekla glavna vila, ki je namesto kril imela krvne madeže.

»Ne, dragica. Vila bo,« ji je odgovorila čarovnica.

Bela krila so se začela spreminjati v rožnato barvo. Elda se je nasmehnila Viti in jo poljubila na lice.

»Hvala ti,« in odletela je v nebo.

Naslednji dan je bila Eldina zgodba v vseh časopisih. Njeni znanki sta sedeli na klopci in jo ravnokar prebrali.

»Zasluži si.«

»Se strinjam! Saj se je že celo življenje oblačila kot vila!«

»In še po Ladovi smrti! To pa je pogum!«

MARJAN ZUPAN

Potovanje

Nekje za stenami železniškega vagona in steklovino okna je bilo slišati rezek pisk piščalke. Masivna kompozicija se je pričela premikati. V prvih trenutkih je bilo občutiti surovo silo, ki je vlekla in zlagoma spravljala v pogon težo vagonov. Vse skupaj se je spravilo v tek do te mere, da je postajal zvok koles, ki so ob spojih tirnic tvorila ritem železnice, vse znatnejši. Šlo je vedno hitreje, tja do stopnje, ki bi jo lahko opredelili kot enakomerno, ponavljajoče.

Iz notranjega žepa suknjiča, visečega na obešalniku kraj glave je vzel njeno pismo in ga motal med prsti. Nastavil si ga je na pravo stran in se z očmi bežno sprehodil po lepo razvrščenem rokopisu. Pročelja hiš so skupaj z življem, dogajanjem in naravo, vse hitreje brzela mimo. Bližje rasle drevesne vrste, vključujoč gozdno drevje, so švigale mimo. Le težka, ali povsem nemogoče je bilo opredeliti njih vrste, med tem, ko so nekoliko bolj oddaljeni primati to počeli na očesu prijaznejši način. V danem trenutku bi bilo sila prikladno opazovati in kakopak opisovati poševne sledi vodnih kapljic vzdolž stebel vagona, kar se je tu pa tam res da dogajalo, vendar je bil tokrat potovalni dan pretežno suh.

Pogled je znova obstal na popisanem listu, gibajočem se v ritmu vagona:

»Zdravo!

Kar nekaj časa je minilo od zadnjega pisma. Saj res, kdaj si mi že pisal? Če me spomin ne vara, je bilo še za časa tistega vročega poletja ... Bila je sredi, tega se dobro spominjam. Odhajajoč iz stanovanja sem ga spotoma pobrala v poštnem nabiralniku, z namenom prebrati ga nekje v mestu, ob reki, ki je v vročih dneh, s sencami starih dreves in tistega malo poletne sapice, nudila vsaj nekaj znosnega, bivanju in sprostitvi naklonjenega. Dolgo sem ga brala, upoštevajoč vse skupaj. Sprva sem ga namreč preletela hitro, kar požirala sem črke, besede, stavke ... Ko sem prišla do konca, sem se ga lotila ponovno, takrat sem analizirala besedo za besedo in v mislih dopolnjevala povedi z vsem nenapisanim, skušala sem dojeti, zaznati in odkriti vso širino tvojega razmišljanja, ko si tvoril zapisano besedilo ... prav vse in še več, tudi vse tisto nenapisano med vrsticami ... In moram ti reči, lepo mi je minilo popoldne. Obdajali so me mir, spokoj in vznemirjenje. Prijetno je bilo in čudno hkrati.«

Monotono govorico ljudi so pili zvoki premikajočega se tirničnega vozila. Tu bi mogoče lahko izstopala zgolj vesela, za odtonek glasnejša družba srednješolcev, ki je z vzkliki ali salvami smeha občasno dopolnjevala enakomerno harmonijo prostora. Dogajanje je s počasnim gibanjem vzdolž vagona nadgradil sprevodnik s kontrolo in prodajo vozovnic, katerega poseganje v ambient prostora pa ni vredno omembe.

Glavo je nagnil nazaj in zaprl oči. Nekje daleč v točno določenem koščku spomina so mu povsem jasno odzvajale njene besede, njen pogled ...

Reka je požirala bele prodnike, ki so se vili vzdolž nje. Tu in tam se je zazdelo, da voda v strugi nima vodoravne pozicije, temveč se stika z obrežjem pod nekim kotom. Struga, po kateri je potekal vodni tok, se je, gledano nekoliko iz distance, igraje prepletala z železnico.

Vse skupaj je speljano v sozvočju narave in njega dni dodane tehnike, ki je zavoljo časovne odmaknjenosti nastanka postala prijazna in se zlila s tu raslim okoljem.

Zdrznil se je, saj jo je zagledal pred seboj. Vedrega obraza se je obrnila k njemu rekoč, naj se ne boji zanjo, enkrat se tako ali tako umre. Povabila ga je na partijo domin.

Nenadoma je tam zunaj udarila tema. Kovinsko kompozicijo potniškega vlaka je pogoltnil predor. Sprva je bilo ob pozornem opazovanju moč zaznati nekaj vlažnih, od zunanje svetlobe obsijanih kamnitih blokov, ki so nakazovali mojstrstvo graditeljev tedanje dobe, vendar jih zavoljo brutalnega vstopa v temo običajni potovalec le izjemoma opazi. K temu, bržkone, nekaj doda tudi notranja osvetlitev vagona. V svetlo uokvirjeni steklovinni okna se na temni podlagi predora, ob enakomernem drdranju koles, rišejo bele črte, ki se v enakomernih intervalih dvigajo in spuščajo proti predorskim nišam. Lepa in zanimiva predstava se odvija pred očesom zamišljenega potovalca.

»Dnevi postajajo znosnejši, vse skupaj se nekako umirja. Tam nekje, niti ne tako zelo daleč, je čutiti jesen. O tem pripovedujejo barve odpadlega listja, cestne zaplate sušičega asfalta in konec koncev ljudje, ki vsesplošni naglici navkljub, hitijo nekoliko počasneje, ali se umeščenosti v časovni okvir, ki naj bi to nosil s seboj, zgolj dozdeva da je temu tako. Saj res, ne vem če že veš, prebarvala sem kolo in to na rumeno. Prav lepo se poda k prenekateremu odpadlih listov ... Če k temu prištejem nekaj pisanih, pletenih cunj in izpod kape vihrajoče lase, se ni čuditi pogledom, ki se izpod nadstreškov mestnih kavarniških terasic lepijo po tekstilu, hladni rumeni kovini, štrenastih laseh in profilu nagajivega nasmeha.«

Kot nekoliko prej tema, čez čas, ki je odvisen od potovalne hitrosti in dolžine predora, v oko kraj okna udari svetloba dneva. Nema lokrat se ob tem v vidno polje naslika do neke mere spremenjena krajina, ni pa nujno. Če ti med potovanjem pogled ne obiskuje gorskih vencev in njim pripadajočih vršacev tam daleč zadaj, se utegne zgoditi da sploh ne opaziš kdaj se je krajinsko okolje občutneje spremenilo.

»Poleg toplih, podloženih usnjenih čevljev sem kupila nekaj kosov zimske posteljnine. Lepo se poda k pohištvu prostora, o tem, da je topla in mehka pa tako ne velja tratiti črnila. Pa ti? Kaj pa ti, na drugi strani ceste ...? Saj res, zakaj ti vse to pišem? Te sploh zanima? Ne vem, kaj naj si mislim o izrečenem, zapisanem ... o tvojih mislih in končno o mojih mislih na tvoja razmišljanja ... Pridejo tudi dnevi, ko ni rož, ni nasmehov ... Vse je tako zapleteno in enostavno hkrati. Želim ti lepo jesen, zimo, pomlad in poletje ... Saj veš, takrat poletim ...

Ptica selivka«

Končna postaja na meniju potovanja. Potniki, iz kakršnega koli razloga namenjeni izstopiti prav tu, se potrpežljivo pomikajo proti vratom. Kompozicija izgublja na hitrosti, kar poleg ostalih znamenj da vedeti, da trenutek izstopa ni daleč. Za hip se vse ustavi, umiri. Zvok pnevmatike, kot ničolikokrat doslej odpre vrata, ki po podmazanih vodilih odločno zdrsijo vstran in pri tem napravijo pot koraku, ki se iz notranjščine vagona v sestopu dotakne trdnih tal perona. Sprva negotovi koraki postajajo zavoljo notranjega vzgiba in miru vse odločnejši.

NIK LEBAR

Ali je pod pravimi pogoji vsak človek zločinec (o pisatelju, ki je pisal a nikoli napisal)

»Watch out, the world's behind you ...«

John Cale & Lou Reed

Kot da ga lahko reši pred svetom, se prsti še krčeviteje oklenejo zdaj že mlačne kovine. Diha vedno počasneje ... Skoraj prepočasi. Kljub temu nič kaj mirno. V ustih pa ima tako preklemano nevtralen okus, da mu gre na kozlanje. Čas se ustavi.

Hotel jo je napisati. Res! Imel je že vsaj ducat stavkov. Dobrih. Za cel odlomek jih je bilo. In če je priprl oči, se mu je zdelo, da se kot črna kača vlečejo čez dolgo belo puščavo, ki enostavno mora voditi do oaze v obliki zadnje pike. Pa ni vedno tako. Vedno ti pač ne stopi, ko skačeš od besede do besede. In če že tebe ne zbode v spolovilu, kako bo koga drugega? On bo že vedel, kako je s tem. Pisal je še preden, da je začel usta in grlo uporabljati, še za kaj drugega kot cuzanje mleka.

Enter

Naslednji odlomek. Že je s prstom spolzel čez *Caps Lock*, da bi se vsem jezikoslovcem na ljubo, čimbolj približal za njega spolzkim jezikovnim pravilom (vsaj tistim osnovnim, ki jih je poznal), ko je vstopil.

»Brez trkanja, kot da v tej hiši ne bi poznali drkanja,« si ni mogel kaj, da ne bi vsaj njegov notranji glas pesnil, medtem ko ga je realnost porivala v rit. Pa ni želel biti le še eden izmed v literaturi nešetokrat prežvečenih trpečih likov, ki so mu še v snu skakali pred oči. Res ne! Večkrat si je rekel, da z njim ni tako hudo, kot se mu zdi, a vedno znova mu je Werther odgovoril, da je dovolj že to, da se mu zdi. Še preveč.

Vstopil je še vonj po kolonjski, skozi katerega se je konstantno prerivala esenca pičke. Z vsemi sokovi prežete mastne in sluzaste pičke! Kraljice Vagine!

»Že pišeš?« je vprašal s svojim dodobra prefukanim, a ne sfukanim glasom.

»Sta seksala? Vprašanje je retorično. Slišim. Imam dvojne ušese in še kako čustveno sfero več. Na žalost sem človek. Na žalost skoraj tak kot ti.«

Delete

»Hej?« je, ko je zaslutil, da ne bo prejel odgovora, vprašujoče pomahal Prefukanec in si s hrbtno stranjo palca obrisal usta, kot da bi ravno požrl kaj slastnega.

Delete, Delete, Delete ... Začel je v ritmu, ki je kmalu prerastel v histerično klatenje po tipkovnici.

»Hej? Zemlja kliče!«

On pa kar: Delete, Delete, Delete!!!

Ni izginil.

»Metka! Tvoj mali je spet takšen!«

»Kakšen!?!« se je slišalo iz spalnice.

Zdaj je tipkal o mokri rjuhi, ki bi jo jutri lahko postavil pokonci, če je ne bi kot vsakič, kraljica Vagina zbrisala v pralni stroj. O vonju, ki ostane po seksu in je priporočljiv le za dva para nosnic, slučajni mimoidoči pa se ga naj raje ogne. In o orgazmu, ki je preveč podoben velikemu puku, da bi zbledel v par sekundah, temveč traja in traja ter se iz epicentra, skritega pod odejo še dolgo kot atomska goba širi preko in v glave nič krivih. Da bi se potolažil, pa si je privoščil še poved o centrifugi, ki ne rojeva nesrečnikov, kakršen je sam.

»Saj veš ...«

Slišal je korake.

In kmalu še eno prefukano bitje. Še več vonja. Podobnega. Skladajočega se.

»Ljubček ... Pusti vendar to tipkanje ... Še zmešalo se ti bo!«

Ošvrknil ju je s pogledom. To si je dovolil.

»Če pa moram,« se je zaslišal odgovarjati.

To je bil pri njem redek pojav. Modrost, da je treba premisliti, preden odpreš usta, je vzel dobesedno. Včasih, ko je dovolj dolgo premleval, je na koncu le še lajal. Pa nikoli ni imel vročine ... Tudi pordelega grla ne.

Po dveh urah pri psihiatru, je naposled vendarle oznanil v dobri stari slovenščini: »Mislim, da mi ta ne more pomagati. Bolje bi bilo, da me peljete k veterinarju.«

»Res je, ljubica, mora ... Pri pouku sem razdelil naloge. Eseje.«

»Rudi, saj veš kakšen postane, ko ...«

»Vem, a tak je učni načrt. Nisem si ga jaz izmislil, on si je izmislil mene. In za vse je enak!«

RUDI

Delete

RUDI

Delete

RUDI

Delete

Igra je bila dokaj sproščujoča. Ampak dokaj pomeni: ne dovolj.

»Ne pozabi mi ga oddati jutri pri uri,« je še dejal in se odvlekel skozi vrata.

Najverjetneje naprej po hodniku nazaj v spalnico. Ta stavek ga je begal, a ga je tudi to relaksiralo. Napisal ga je.

»Ehh...«

Delete

Na samem dnu strani je pisalo: Gimnazija Bežigrad, Slovenščina, prof. Rudolf Mori.

Tudi to je izbrisal. Popolno!

Ali je pod pravimi pogoji vsak človek zločinec?

Ostal mu je le še naslov.

»Ali je pod pravimi pogoji vsak človek zločinec?

Je zločinski gen prisoten v vsakem izmed nas? Ga bi Lombroso moral iskati v ogledalu? Smo vsi deviantni in ali je, na kateri strani zakona se najdemo, odvisno le od kombinacije okolja, izkušenj ...« pogledal ga je, »ter nenazadnje genov?«

4. b

Učilnica številka tri. Slovenščina.

»Kdo bi napisal esej o tem?«

Nekaj rok se je izstrelilo v zrak. Tistih stalnih. Zemljevid lepotnih pik piflarke iz prve klopi so znali že na pamet.

»Tina, Miha, Nina ...«

NJEGOVO IME

Pogledal je k višku.

»Boš ti?« je vprašal profesor Mori, kot ga je naslavljal, kadar ni v gatah paradiral po hiši.

Pojavilo se mu je vprašanje, če je sploh šlo za vprašanje. Hitro je dobil odgovor in naslov eseja.

Izbral je *Times New Roman* in odznačil kljukico pred standardnim razmikom, da bi se misli držale čim bolj skupaj in ne bi mogla katera izmed njih uiti. Velikosti črk ni spreminjal. Samo še zagledal se je v belo majico sošolca in že je lahko začel.

Kar steklo je v navidezno črnilo, saj bi lahko argumente proti svobodni volji drdral sredi noči. Ko ga je profesorica psihologije v drugem letniku vprašala, zakaj je tak pesimist in ne verjame, da smo sami svoji gospodarji, je odgovoril, da se ni sam tako odločil. Inteligentnejši so se zasmejali prvi, a trdibučneži so se po krajšem zamiku oddolžili vsaj z bučnostjo svojega krohota. Po uri ga je poklicala k sebi.

»Vem, da imate doma težave, a ni vse tako ...«

Sošolca je prijelo scat, zato je eBeležka romala na stranišče. Pritisnil je *Delete* in si oddahnil. Ponovitve dialoga psihička vs. mulec iz nepriviligiranega okolja se ni ravno veselil.

»Tudi mamó in Morij... kolega Morija moraš razumeti ... Odrasli pač ...«

Pa saj ju je razumel. Še predobro.

Želite shraniti spremembe?

Ne shrani

Nov dokument

Tokrat je začel s košarkarsko zgodbo. On in fotr na igrišču. O starem ni kaj preveč rad pisal, ker je vmes požiral črnilo. Prilepilo se je na grlo kot star čigumi na pločnik in ga še dolgo potem žgečkalo, kakor da se je na jebeno žvečilko prilepila kocina. Včasih je za kak kratek uvod stisnil zobe. (Zobozdravnici to ni bilo všeč.) Dal ga je v ležečo pisavo, da bi se misli ulegle, razkrečile in pripravile, da jih jedro besedila živalsko naskoči in se izlije v *Caps lock* ORGAZMIČEN ZAKLJUČEK.

Podajala sta si žogo, ko ga je zamotila ptička (takrat je še buljil v tiste s Tjem). Podaja, zapozneli refleksi in polomljena desnica. Dlan in prsti. Štirje od petih. 80 % uspešnost.

»Vsaj leto dni bo fuč,« je pojasnil tip z doktoratom.

»Ni vse tako črno kot izgleda!« je ob desetih zjutraj kriknila frčafela z diplomo in rdečim nosom. Noskom.

»Jej!« je zavreščala še druga brez diplome, a še z večjim turom pod očmi. »Kdo pravi, da bolnišnica ne more biti zabavna!? Kaj bomo počeli danes?«

Na srečo je na opazovanjih ostal manj kot teden dni.

Zapiske mu je posojala Tjaša. Ptička, za katero se je že takrat vedelo, da bo kmalu izgubila slavni T. Kmalu je začel siliti skozi napeto majico, obvisel na hribečkih in se kmalu zakotalil nazaj v otroški vrtec.

»Zdravo.«

»Hvala.«

»Nasvidenje.«

In potem kopirnica.

»Zdravo.«

»Hvala.«

»Nasvidenje.«

Vsak dan socialne interakcije.

Po mesecu dni se je naučil kracati z levo, po še tednu dodatnega truda je pisal berljivo, in še po dveh mu je šlo bolje kot prej z desno sosedo. Končno si je prihranil nekaj obveznega bontona.

Ko je zazvonilo, mu je iz glave šinila misel in zgodba o polomljeni desnici se je izgubila v nepregledni puščavi. Belina kamorkoli je pogledal. Enostavno ni mogel nadaljevati, pa čeprav je uspel svojemu papirju A2, mogoče celo A1 formata, slediti vse do ženske scalnice v pritličju.

Ali je pod pravimi pogoji vsak človek zločinec?

Samo naslov.

Buljil je vanj.

Spremenil pisavo.

Menjal barvo.

Pustil palcu, da obleži na tipki *Enter* in skrije naslov.

»Aaaa... Ahhh, Aeea...« se je slišalo iz spalnice.

Spraševal se je, kako bi to zapisal.

In je.

Delete

Nič.

Zvok pa se je samo še ojačal.

»Zavedati se moraš, da svet literature ni resničen. Vsekakor je njegov čar, da se med branjem tak zdi, a ko zapreš knjigo si spet nazaj. Ta svet je tvoj, domišljjski pa ostane pod platnico.«

»Vse je samo domišljija in vse je iluzija,« je odvrnil on.

Stari mu je za tem namenil taisti pogled, ki ga je enkrat davno imel fotr med zadnjim božanjem Rexa. Taisti, ki je čez dve leti šinil čez mamino faco preden, da je ... Dovolila je, da ga odklopijo s tistih *pip pip pip* naprav, če že morate vedeti.

Delete

Tega pogleda se ne da opisati, a ga je nemogoče spregledati.

»Vse je samo iluzija ... A ni!?« je kriknil vprašanje, ko se je stari psihiater čez trenutek večnosti vendarle dvignil iz naslonjača.

Zdaj je čakal na odredilno injekcijo, čakal, da nekdo iztakne kabel ali da preprosto zmanjka časa. Vsaj zanj. A zgodilo se ni nič. Status quo. Tišina.

»A ni!?« je spet poskusil.

Stari je stopil do njega in mu na ramo položil s starostnimi pegami posuto, a presenetljivo mirno dlan. Še enkrat tisti pogled, ki ti pove, da ti je svet končno vrnil. Tudi on je obupal nad tabo.

Kmalu je zajokal. Kot dojenček. Nikdar si ni odpustil.

Delete

Razveljavi vneseno

Enter

Najmanjši kazalec kot zadnji prisopiha do cilja in oznani polno uro. Komaj slišno škrtne. Po kovini zdrsrne kapljica potu. Spomni se! Na debeluški A1 formata je zgodba o košarki, ki pravi, da se človek vsega privadi. Zakaj se ne bi zločina? Krivo je okolje. Pekel so drugi! Pekel je Mori!

Krč v levici popusti, oči fiksirane na Fukačevo čelo pa najdejo še boljši približek zlate sredine. Vsem zastane dih, sam pa ravno nasprotno vdihne s polnimi pljuči in pusti kazalcu, da si izbere zadnje ločilo v Fukačevi zgodbi. Večina krikne, vsi pa se vržejo na tla. Z očmi jo poišče (druga vrsta, klop pri oknu), na hitro preleti že napisano in pod zadnji obroč maščobe zapiše: *Še najtrdnejša desnica, ki dovolj dolgo zatiska ušesa, se zlomi. Levica se prilagodi po svoje.*

Sprehodi se do Rudijevega katedra, na mizo pred njegovo negibno postavo odloži esej in dahne preprost DA. Končno mu uspe. *Pika*

Prvobitno polje njegovega umetniškega izražanja je likovna umetnost, v letu 2017 pa nam Arjan Pregl ponudi v prebiranje svoje (resnično kratke) kratke zgodbe, zbrane v njegovem knjižnem prvencu *O ženski, ki ni hotela z balkona*. Zbirka prevzame naslov ene izmed 49 objavljenih kratkih zgodb. O tej ženski v kratkoproznem zapisu v 37 besedah

KRITIKE IN RECENZIE

DANIJELA SEKEJ

Prevpraševanje naučenega

(Arjan Pregl, *O ženski, ki ni hotela z balkona*, LUD literatura, 2017)

(vključeni vezniki in predlogi) ne izvemo ničesar, česar ne bi izluščili že iz naslova. Čeprav je ta ženska nekoliko podrobneje opisana (fizične karakteristike, poklic, kraj bivanja), je vrh povedanega še zmeraj to, da ni hotela z balkona.

Preglovedu slogu pisanja torej lahko pripišemo veliko mero ironije, z njo okrcra pompozno obetajoče novinarske naslove, ki pod njimi postrežejo s prazno vsebinskostjo. Z ironijo se spopada tudi z vsemi našimi naučenimi prepričanji o že leksikaliziranih metaforičnih pomenih, ki naenkrat kruto trčijo ob konkretnost – tako nekdo zares odkrije toplo vodo, ko sname pokrov z lonca; ko nekdo želi možato ubraniti svojo žensko, lopata pristane v očeh (voajerskega) opazovalca; v knjižnici je vse zgodovina, razen *Sodobna kuharica*; kadar je med nemadežem in packo vsaj trideset lamelnih ploščic razdalje, si nista blizu ...

Nasploh se Pregl poigrava z našimi miselnimi konstrukti; zdi se, da nas prav hoté nekaj časa pusti, da gazimo po poteh uhojenih smerokazov, in potem šokira s smešenjem naše ozkosti. Lagodno prepričani v pomen zahteve, namenjene človeku, ki se čez devet mesecev zbudi ob vzkliku: »Zavri vodo, vzemi čiste brisače.«, izvemo, da dekle želi samo do morja in pred tem popiti kavo, kot jo skuha le on. Zabava nas tudi z omejenostjo izraza »spomnim se, kot bi bilo včeraj«, kadar po spominu brskaš za dogodkom, od katerega je minilo le nekaj minut. Na nekaj mestih skuša aktivirati tudi naša *soft porn* prepričanja – le na kaj pomislimo ob ženski, ki se ji je pokvaril pralni stroj, in ta v premočeni majici pričaka mojstra, njen mož pa je kot nalašč službeno odsoten? Vsem puritanskim, brezgrešnim, nedolžnim (ženščinam), ki si ob tem opisu naslikajo pohujšljiv konec, avtor pod nos vrže presenetljiv literarni odziv na ta prizor.

Bralčeve čudenje spodbujajo že same naslovne domislice, npr. pesnikovo *Popotovanje z avtodvomom* in pripoved iz (najbrž) doma starostnikov *Planet jopic*. Dih jemlje poigravanje s pojmi, ki ciljajo na intertekstualnost, v večini teh primerov gre za nivo postmodernističnih citatov, ki prvotni pomen parodično, ironično, deloma cinično relativizirajo: tako v pripovedi *Romeo in tesarjeva hči*, j-/Julija pomeni mesec dogajanja in ne fatalne Romeove izbranke. Načitan bralec lahko najde vzporednice ali povsem nove pomene v omembi Fausta, Godota, Miliona, ob *Skodelici kave* evocira Cankarja. Ta zahteva po intelektualističnem pristopu branja daljša kratkost zapisanih zgodb, če tem le uspe pri bralcu najti svoj odmev.

Preglov literarni prvenec bi lahko označili za minimalistični tip literature, kot se je začel razvijati v ZDA, ki pa se (znova paradoksalno) spogleduje s postopki postmodernizma: nekateri prizori so že povsem zakoračili v sfero znanstvene fantastike, avtor pa jih zapisuje v od dogajanja neprizadetem načinu, enako kot opiše (čeprav zmeraj s pridihom humornosti) vsakodnevne banalnosti, umore in trupla ali pereče aktualne družbene teme (begunci, neplačani gradbeni delavci z juga ipd.). Metafikijskost (istočasno medbesedilnost) se kaže tudi v liku pesnika, ki prevprašuje svojo poezijo, njegov vrh literarnega ustvarjanja predstavlja *Visoka pesem* – ta pesem je znova postmodernistično nesmiselna, ne upošteva pravopisnih pravil o veliki začetnici in ločilih, v mojstrstvu jo prekosi le še nakupovalni seznam.

Avtor ponudi kolaž prvo-, drugo- in tretjeosebni pripovedi, morda bolje rečeno prizorov. Opazi se, da je Pregl sicer doma v vizualni (likovni, grafični) umetnosti, slog

pisanja je torej izrazito vizualen in pa tudi precej didaskaličen. Avtor zna prav tako zelo dobro izkoristiti menjavanje pripovednih perspektiv.

Kljub temu, da njegov slog prežemajo tudi lastnosti postmodernističnega, se zdi, da Pregl ne pristane na strogo ukalupljanje. Zmede nas z izbiro svojih postopkov, ki jih istočasno smeši. To prožnost, ki jo zahteva od svojega bralca, išče tudi pri sebi. Na zunaj deluje kakšna od njegovih kratkih zgodb kot vic, dovtip, z znaki omejen tvit. Tako tudi njegova najkrajša kratka zgodba, ki nosi naslov *Kratka zgodba o zanikanju?*, pod njim zapisana pa zgolj nikalnica *Ne!*, spominja na vic, ki smo ga mogoče nekoč že brali v kakšni pavlihovi pratiki, lahko pa si dovolimo, da nas popelje v tviteraško popularno sceno, katere del je tudi Arjan Pregl. Ko govorimo o tviteraški slavi, ne moremo mimo Erica Jarosinskega, tviteraškega nihilista, intelektualca, ki je zapustil akademske kroge, ker s svojim pisanjem ni več želel slediti nobeni formi, spadati v noben žanr. Knjižna izdaja njegovih iz vseh (literarnih) kategorij izvzetih tvitov, *Nein: A Manifesto*, z malo domišljije spominja na dve leti kasneje izdane Preglove kratke zgodbe (predvsem tiste, omejene na 140–280 znakov). (Delna) neulovljivost Preglovih žanrov in form morda naznanja novo avantgardo v slovenskem prostoru.

Jezikovno in besedno poigravanje bi lahko opredelili za najočitnejšo kvaliteto tega literarnega dela, hkrati pa je to njegova največja napaka – delo je namreč neprevedljivo! Obsojeno bo na prgišče slovenskih bralcev, ki bodo pripravljene svoje imanentno dovolj prožno pretvarjati v transcendenco drugačnosti.

BARBARA HRIBERŠEK

Od komičnih situacij do resničnih težav moderne družbe

(*Bog masakra*, SNG Maribor, 2017)

Vemo, da se v sodobni slovenski književnosti travmatična jezikovna izkušnja kot tema nemalokrat pojavlja. Jezikovni pretresi so lahko odraz družbe, lahko pa se kažejo povsem kot pisateljeva osebna izkušnja. Natanko tako se premišljena izbira tujega jezika, izpeljana v pripovedno temo, kaže v romanu *Brine Svit*, *Moreno*.

Zgodba, ki nam jo pripoveduje prvoosebna pripovedovalka, opisuje avtoričino nekajtedensko bivanje v pisateljski koloniji v Toskani na dvorcu Santa Maddalena, kjer si zastavi cilj, napisati ljubezensko zgodbo *Sreča*, 23 m². Načrt, ki si ga zariše, se pripovedovalki iz dneva v dan bolj izmika in sprevrča v kopico dvomov in vprašanj o jeziku, njeno zanimanje za druženje s kuharjem, šoferjem, služkinjo in vrtnarjem pa je vse večje. V besedilu avtorica izpostavlja škandalozno velik prepad med dvema svetovoma, ujetima na dvorcu, na eni strani baronica in visoki gosti, pisatelji, in na drugi strani služabniki. K tej drugi strani pa pripiše tudi samo sebe, čeprav ji oporekajo. *Moreno* je prvi roman, ki ga je pisateljica napisala v francoščini. Posledica njenega jezikovnega prestopa, ki vzrok skriva v prilagoditvi njenemu socialnemu okolju in prinaša tveganje ter pot v neznano, se kaže v za roman ključni tematizaciji tujosti, ki se izoblikuje v razmerju med domovino in tujino. Bralec z branjem odkriva očitno – prvoosebna pripovedovalka med samimi tujci na posestvu, pa tudi tisto manj očitno – pripovedovalko v smislu oblikovanja njene jezikovne in lastne identitete bolj kot druga domovina Francija zaznamuje Toskana, kjer začne razmišljati o svojem položaju med Slovenijo in Francijo. Soočanje protagonistke z dvomi se kaže tudi v tem, kako je v romanu o svojem izvoru zelo jasna, nekoliko zabrisane pa so linije pri opredelitvi, kateremu narodu pripada. Tako so namesto ljubezenske zgodbe pred bralca postavljeni mozaični, filmsko scenarični izseki vsakdanjih reči in pripovedovalkinih razmišljanj. Gre za obliko filmskih izsekov, ki torej pred bralca postavljajo podobe tujosti, izoblikovane na posestvu, ki se nahaja blizu Donninija v Toskani, kamor pride glavna protagonistka pisat svoj novi roman. Podoba okolja je v romanu predstavljena na idiličen (morda tudi ironičen) način, saj jo pripovedovalka opisuje kot preveč organizirano, okolje Toskane pa je dojemala kot vzvišeno. Stavki in dialogi v besedilu so zelo kratki, enostavni in berljivi, slog pisanja pa je zgoščen in neizumetničen. Lahko bi rekli, da je besedilo napisano v slogu minimalizma, kar pa je moč pripisovati prestopu v drug jezik v tako zrelih letih življenja. Posledica teh fragmentarno zapisanih poglavij, če jih sploh lahko tako imenujemo, pa lahko v bralcu na nek način zbuja občutek, da je vse povedano. Ne samo, da je vse povedano pač pa tudi, da se vsi opisi gibljejo nekako po površini, globina pa je potisnjena ob stran. Res je, da bralec, ki se posluži t.i. užitkarskega branja, kot ga imenuje Alojzija Zupan Sosič, dobi odgovor na to kar v besedilu išče – zgodbo, če pa roman pristane v rokah aktivnega bralca, ki se delu res posveti, pa ga lahko v tem oziru pusti ravnodušnega. Globina, ki jo tovrsten bralec išče, je ‚za pokušino‘ na voljo v zadnjih poglavjih romana, a jo tekom branja zagotovo pogreša. Ob tem pa velja pripomniti, da je opisovanje konkretnih dogodkov in situacij, za katere se je avtorica odločila, nekoliko težje kot opisovanje fikcije in mesta, kje potegniti meje, so lahko težko določljiva. Če se vrnem k prestopu v nov jezik, je to poteza, ki kljub vsem strahovom, avtorici ponudi možnost odmika od tem, ki so jo

čustveno obremenjevale (podobno razmišljanje o prestopu v drug jezik prepoznavamo tudi v besedilih Maje Haderlap) in o katerih lahko v tujem jeziku piše bolj razumsko. Če poznamo avtoričine predhodne tekste, lahko opazimo, da se v *Morenu* pojavlja tudi že načet motiv lepovidovstva (v *Morenu* se pojavlja v ostrejši obliki kot npr. v *April* in *Smrt slovenske primadone*), in sicer skozi ljubezensko zgodbo junakinje z Mohamedom, ki ostane neizživeta. Roman se namreč konča s protagonistkino vrnitvijo v Pariz k družini in ponovno vrnitvijo v Firence, kjer nepričakovano vendarle naleti na svojega usodnika, na Morena. Moreno je pripovedovalkin angel, ime katerega izvira iz španščine in njegov pomen je v slovensko-španskem slovarju Antona Grada opredeljen kot *nekdo, s temnejšo kožo ali temnimi lasmi*. Avtorica se tudi v zgodbi posluži stereotipnih opisov, predvsem moških prebivalcev Italije, ki jih opisuje kot osebe s temnimi in namaziljenimi, nazaj počesanimi lasmi ter nastopaškim vedenjem. Znotraj obravnave tem izgubljanja lastne identitete, odtujevanja od materinščine in izločenosti iz kolektiva, pa nekoliko natančneje spremljamo motiv odtujenosti od domovine, konkretneje mame (gre za nerazrešene,

JANJA FORSTNER

(Ne)spretno v francoščini

(Brina Svit, *Moreno*, Cankarjeva založba, 2003)

Zgodba govori o dveh parih staršev, ki skušajo z njihovo zrelostjo, kulturnim razumevanjem in uglajenostjo, kot se to za njihov družbeni sloj seveda spodobi, popraviti spor, ki se je zgodil med njunima sinovoma. To srečanje pa kar kmalu preraste iz vzornega v primitivno obnašanje, ki se kaže v humorju in satiri. V tem trenutku igra dobi pomen komedije, ki se nadaljuje vse do konca. Avtorica Yasmina Reza sicer trdi, da Bog masakra po njenem ni klasična komedija, čeprav sta humor in satira sestavni del zgodbe. Ljudje namreč lažje sprejmejo kritiko oziroma razmislek skozi lahkotnejši, komični ton in to zna Reza zelo dobro narediti. Resnične težave sodobnega sveta je postavila v komično situacijo, ki so se ji vsi iz srca nasmejali, pri tem pa spodbudila resen in izostren premislek o sodobnem svetu in njih samih. Reza je igro napisala leta 2007, mariborska drama jo igra deset let kasneje in njena tematika je še vedno zelo aktualna. Zgodbo je sicer umestila v francosko družbo, a je tako univerzalna, da jo je mogoče umestiti v katerokoli zahodno družbo. Glavni protagonisti so Véronique Houillé (Ana Urbanc), Michel Houillé (Vladimir Vlaškalič), Annette Reille (Ksenija Mišič) in Alain Reille (Kristijan Ostanek), odrasli srednjih let, zaščitniška mati, strog oče, žena gospodinja in zaposlen odvetnik, ki so relativno zreli in odločni, da bodo spor med fantoma rešili z umirjenim pogovorom in tako dokazali njihovo civiliziranost. Vendar njihov preveč umeten pogovor privede do razkritja njihovih pravih obrazov. Maske se snamejo in vsak želi zaščititi svoj ego – velika tekma individualnosti je bila v polnem teku. Liki se niso več borili v parih, temveč vsak zase, za svoj prav in svoj ego, zaradi katerega so bili pripravljeni zanemariti tudi svoje zveze (družino, partnerja, službo) in svoja načela. Spoštovanje, vzorno vedenje in vljudnost se spreobrne v primitivizem, plehkost, agresivnost, osamljenost in nesrečnost. Njihova sebičnost in egoizem pa jih privedeta do popolnega uničenja samega sebe in vseh okoli njih. Drug pred drugim se razgalijo in gledalci odkrijemo njihove šibkosti. Vsak lik se od drugega razlikuje in vsak ima svoje težave. Tako na koncu ponovno pristanejo na začetku in zgodba bi se lahko ponavljala v neskončnost. Med pogovori se izmenjujejo različne zveze: sprva par proti paru, nato ženske proti moškim in na koncu ponovno oba para drug proti drugemu. Dotikam se enega najbolj komičnih vložkov, a tudi najprimernejšega današnjemu času. Žena Annette po celovečernem prenašanju nenehnega zvonjenja moževega telefona in njegovih službenih pogovorov, vzame možev telefon in ga vrže v vodo. Sicer to izpade izjemno duhovito, vendar so v ozadju resnične težave. Tudi v današnjem času smo vse preveč prisesani na mobilne telefone in pozabimo na resnične stike. Tako so izpostavljeni, poveljani in ironizirani najrazličnejši motivi iz njihovega vsakdana, pa tudi njihovi življenjski nazori. Vse je orožje in tako se v majhnem francoskem stanovanju vname prave vojna za obstoj. Žrtev postane tudi zadnji natisnjen katalog Oskarja Kokoschke (Véronique je veliko pomenil) in prelepi tulipani, ki so simbolizirali bogastvo, a so se izkazali za še eno orožje manipulacije.

Gledanje igre v nas zbujajo vprašanja o celotni človeški eksistenci, v kakšnem svetu živimo in predvsem, kakšen je odnos človeka do samega sebe, svojih bližnjih in do sveta. Kakšna je naša sposobnost sobivanja s sočlovekom, pa tudi s samim seboj. Koliko smo sposobni civilizirano in razumevajoče reševati konflikte, postaviti druge ljudi in vrednote pred sebe ter kako razumemo celoten svet in dogajanje v njem.

Menim, da so igralci Rezino igro in idejo mlade režiserke Ajde Valcl, ki se je že lani izkazala pri romantični Staromodni komediji, zelo dobro uresničili. Vsak lik je bil dobro karakteriziran in odigran. Igralci so že s samo mimiko povedali več kot s tisočimi besedami. Njihovi odnosi so delovali tako pristno, da so s prikazom navadnih vsakdanjih situacij od gledalca zahtevali, da je na dogajanje pogledal iz popolnoma drugega zornega kota. Na prvi pogled, je Bog masakra komedija, ob kateri se sproščeno nasmejiš in preživiš lep večer v gledališču, vendar, če v ogled vложиš tudi nekaj truda, zaslediš tudi globoke pomene, ki jih ta komedija nosi. Zaključila bi z besedami igralkе, ki je v Bog masakru uprizorila Annette Reille, Ksenije Mišič: »Bog masakra je mentalna slika naše družbe, ki se raje zamaskira, kot modro pogovori in privoli v neke kompromise, ki ne pozna kritičnega pogleda nase in na dejansko situacijo, ampak slepo in strogo zagovarja ego.«

Ogled predstave bi priporočala vsem, saj odpira ključna vprašanja, ki se jih zavedaš šele ob ogledu; kaj ljudje počnemo, kakšni smo v resnici in kaj vse sporočamo preko navadnih vsakdanjih situacij.

DANIJELA SEKEJ

Sreča je srečati vzdržljivo kolo

(Peter Svetina, *Kako je gospod Feliks tekmoval s kolesom*, ilustrirala Ana Razpotnik Donati, MIŠ, 2017)

Če je pred dobrega pol stoletja izurjenega (odraslega) bralca intrigiral Kosmačev »vaški posebnež« Tantadruj, ki je v hlepenju po sreči iskal smrt, lahko danes ta isti bralec v teme o sreči in – tokrat urbani – čudaškosti/druagačnosti svoje pravnuke uvaja s slikanico, za katero je besedilo prispeval Peter Svetina, ilustracije pa Ana Razpotnik Donati. Peter Svetina, stari znanec mladinske književnosti in tudi večkratni nagrajenec za svoja literarna ustvarjanja, tokrat mlajšim otrokom v motrenje ponudi podobno samosvojega, a vendarle v primerjavi s Tantadrujem veliko manj fatalističnega Feliksa.

Ilustracije v slikanici lepo podpirajo sintetično grajeno zgodbo, trdno zasidrano v logičen, konkreten čas (14. junij), ki pa se osredinja predvsem na en (skoraj) senzacionalni dogodek. Interakcija med besedilom in ilustracijo je simetrična, mestoma morda tudi komplementarna: v besedilu namreč nikjer ne preberemo, da je gospod Feliks tetoviran, in to celo z najbolj miroljubnim simbolom, ki ga za takega prepoznavajo celo mednarodno; sledenje ilustracijam namiguje tudi na dejstvo, da je »knjižnica na univerzi« morda dejansko knjižnica na neki filozofski fakulteti, na to lahko posumimo predvsem zaradi pred vhodom v knjižnico stoječega kipa Minerve, znane rimske zavetnice vzvišene misli, modrosti, razuma, glasbe in tudi obeh kodov, ki se prepletata v vsaki slikanici – književnosti in likovne umetnosti; nenazadnje ilustracija korigira tudi seksizem v jeziku, vidimo namreč, da so študenti, s katerimi je gospod Feliks rad razpravljaval in oni z njim, pravzaprav tudi študentke. Horizontalna likovna kompozicija pete ilustracije sodeluje pri ponazarjanju napredujoče, stopnjevane dinamike kolesarske dirke in nazorno slika Feliksov tekmovalni napredek.

Ilustracije pa, čeravno prirsčne, nikakor ne zasenčijo besedila samega in njegovih literarnih prvin. Besedilo učinkuje estetsko, slog pisanja in izbira besed sta primerna otrokovi zmožnosti dojetanja, pravzaprav na več mestih celo posnemata otroško pripovedovanje, kar avtor doseže s kopicenjem veznika *in*, ki sicer velja za otrokov način opozarjanja, da njegova pripoved še ni zaključena, da še terja poslušalčevo pozornost. *In gospod Feliks je pritiskal na pedale in kitke na bradi so mu spet plapolale in časopis je bil že povsem razcefran. In je vozil divje po klancu navzdol. In je zapeljal v ovinek z velikansko hitrostjo. In potem mimo stadiona.*

Ko torej gospod Feliks po ležernem naključju zagoni v povsem resno kolesarsko tekmovalje, avtor stopnjuje vznemirjenje in napetost z efekti iteracije. Ko gospod Feliks lovi najpočasnejše, nato malo manj počasne, srednje hitre, še kar hitre, zelo hitre in nazadnje še najhitrejše, vsaki kategoriji kolesarjev sledi zapis *In jih prehitel*, ki daje vtis refrena. Z vsem tem se besedilo bliža pesniškemu jeziku in tako zaljša siceršnjejo kratkoprozno doživljajsko pripoved.

Seveda pa je besedilo, ki ima za ciljno publiko otroke, najkakovostnejše takrat, kadar nagovarja tudi odraslega bralca. Besedilo te slikanice s svojo večpomenskostjo udari že takoj na samem začetku – na naslovnici. To, da gospod Feliks tekmuje s kolesom, lahko namreč razumemo, da tekmuje proti temu kolesu ali pa s pomočjo tega kolesa. Ko se nam ponujata (vsaj) dva pomena in sta paradoksalno obe razumevanji lahko hkrati pravilni, gre za domišljenost teksta *par excellence*.

Slikanica tematizira drugačnost, ta se sicer osredotoči predvsem na nivo nekih Feliksovih navad, ki bi jih kakšen ljubitelj psihologije zlahka pripisal obsesivno-kompulzivni motnji, vendar ta drugačnost ljudi izrecno ne moti. Tudi Feliksov izraz na obrazu je vseskozi

naslikan kot zadovoljen, prav nič ga ne frustrirajo navade množice; sam se jim sicer ne udiinja, se jim pa tudi prav direktno ne zoperstavlja. Tako Feliks sobiva z ljudmi, ne da bi trčil ob kakšna resnejša (družbena) nasprotja. On je povsem po samosvoje preprosto ‚srečen‘ (lat. *felix*).

Drugačnost pa se ne kaže le v čudaškem liku Feliksa. Tretjeosebni in vsevedni pripovedovalec bralce podučí, da je Feliks rad zahajal v knjižnico pred univerzo in tam razpravljaj s študenti; to otroke, vajene zgodbic, v katerih mame in očetje hitijo v službo, uvaja v za njih novo terminologijo. Otroci študentskih družin pa s tem dobijo literarno potrditev za obstoj statusa njihovih staršev.

Učljivega odraslega bralca lahko Feliks nauči vrednot, kot npr. da si je v nenehnem hitenju proti ciljem treba vzeti tudi čas za predah; da sreča ni toliko v izpolnitvi cilja, pomembnejše je, da vzdrži tisto (ali tisti/-a), ki ti pomaga pri premagovanju ovir na poti do tja; in nenazadnje, da slišanje lastnih želja, pa četudi so te v nasprotju s pričakovanji drugih, vodi k resničnemu zadovoljstvu s samim sabo. Če nam uspe ponotranjiti vsaj enega teh naukov (ali kakšnega povsem drugega, ki jih domišljiji ponuja večsporočilnost teksta), je *Kako je gospod Feliks tekmoval s kolesom* slikanica, ki jo je (z otroki) vredno prebirati vsakič znova.

ČLANKI

ŽIGA KRAJNC Filozofska fakulteta Maribor

Terminologija elektrskih cigaret

Slovenska terminologija elektrskih cigaret je mlado področje, ki je še v aktivnem razvoju. V slovenščino se prenaša primarno iz angleškega jezika, saj je tam dominanten tehnološki razvoj teh elektrskih naprav. Izvor prvotne terminologije besed je tako anglosaškega izvora, vendar pa se slovenski oglaševalci in prodajalci naprav trudijo terminologijo prenesti v slovenski jezik in poiskati ustrezne sopomenke. Prispevek tako predstavi nekaj problematike pri iskanju sopomenk ter v slovarkem prispevku predstavi izbrano izrazje za področje elektrskih cigaret.

Ključne besede: cigareta, cigara, elektrski, nikotin

Uvod

Tobačne cigarete na cigaretinem trgu dominirajo že od dvajsetih let prejšnjega stoletja. S pomočjo zelo agresivnega oglaševanja tako v digitalnih kot v ne-digitalnih medijih so pridobile status produkta, s katerim je bilo posamezniku najlažje priti do nikotina. Seveda se o hudih stranskih učinkih tobačnih cigaret in cigar ni veliko pisalo ali govorilo. Šele kasneje so medicinske ter druge študije pokazale, da je izgorevanje tobaka v takšni embalaži/obliki izredno škodljivo za človeško telo. Vendar pa se je tobačna cigareta tako v družbi kot tudi kulturi obdržala kot »nujno zlo«, s katerim posameznik pridobiva dnevno količino nikotina.

Terminologija tobačnih cigaret ima tako že zelo dolgo tradicijo in je v slovenskem prostoru že dobro poznana. Vsakemu posamezniku so poznani izrazi, kot npr. »filter«, »nikotin«, »katran«, »kaditi«. Posledično so ljudje terminologijo sprejeli in jo prenesli v vsakdanjo govorico, saj jim ta ni več tuja. Tako imajo do tobačnih cigaret nevtralen in načeloma nesovražen odnos, saj jim je princip delovanja in uporabe dobro poznan.

Elektronska cigareta je elektronska priprava, ki naj bi nadomestila klasično tobačno cigareto. Njena prednost je, da za doziranje nikotina ne uporablja proces kurjenja, ampak proces uparjanja. Posledično tukaj še ni konkretno dokazanih stranskih učinkov, saj elektronska cigareta ne vsebuje katrana ter ogljikovega monoksida, ki sta glavna povzročitelja raznih bolezni. Deluje na principu uparjanja »elektronske tekočine« z različnimi okusi. Vsebovanost nikotina ni nujna, vendar pogosta. Tako uporabnik ne izdihuje dima, ki nastaja pri izgorevanju, temveč paro, razpršilo.

Elektronske cigarete so relativno nov produkt. Leta 2004 so bile predstavljene prve elektronske cigarete za širši trg in od takrat njihova uporaba in prodaja eksponentno narašča (Oren, Pecorelli, Valacchi, Reznick, Abraham Z. 2014: 65). Leta 2013 je globalna uporaba elektrskih cigaret znašala nekaj milijonov uporabnikov. Poznavanje in uporaba e-cigaret se je v relativno kratkem času močno povečala.

Večina uporabnikov ima zgodovino kajenja tobačnih cigaret. Vsaj 52 % kadilcev in nekdanjih kadilcev je že uporabljalo elektronsko cigareto (Alawsi, Nour, Prabhu 2015: 111). Od tistih, ki so jo preizkusili, je 15 % postalo vsakdanjih uporabnikov e-cigarete. (McRobbie, Bullen 2014: 12) Čeprav je uporaba e-cigarete med tistimi, ki niso nikoli kadili zelo nizka, sama uporaba še naprej narašča. Raziskava uporabnikov e-cigaret od 2011–2012 je pokazala, da le 1 % anketirancev uporablja tekočine brez nikotina.

1. Terminologija in terminološki slovarji

Slovenska terminološka veda ima že stoletno tradicijo, saj prvi terminološki slovar pripisujemo Mateju Cigaletu. Naslov njegovega dela je »Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča« iz leta 1880. Vendar pa je za razvoj slovenske terminologije izrednega pomena tudi razvoj slovenske leksikografije. Uslovarjanje specifičnega segmenta, elementa iz nekega točnega strokovnega področja, je pomenilo začetek težnj in potreb po nastajanju vede o terminologiji ter nastajanju terminoloških slovarjev. Tako je prišlo do ločitve med terminologijo in leksikografijo. Terminografija, kot pripravljanje, sestavljanje in pisanje terminoloških slovarjev, se loči od leksikografije zaradi večjih značilnosti, med njimi je najpomembnejša ta, da morajo terminografi svojo slovarsko enoto, termin, šele spoznati. Terminografa ne zanima vsa leksika iz besedilnega gradiva, ampak samo določena (Logar, Vintar 2008: 6).

Raziskovalci o terminologiji, strokovnem znanstvenem izrazju, pogosto razmišljajo kot o precej zamejeni in specifični podmnožici leksike jezika. Terminologija spoznava elemente določenega znanstvenega področja. Za terminološko leksiko je značilno, da je večinoma samostalniška. Definijska lastnost terminološke leksike posameznega strokovnega področja je njena enopomenskost. (Ledinek 2009: 249). Terminološka leksika je pomensko neodvisna od znotraj besedilnih in pragmatičnih okoliščin in na sintagmatski ter paradigmatiki ravni svojih lastnosti ne spreminja. Terminološka leksika ne vključuje konotativnih pomenov. Sopomenskost in enakoizraznost sta na ravni terminološke leksike nefunkcionalni. Terminološka leksika je funkcionalna le, če je ustaljena in če se lahko vključi v pojmovni in izrazni sistem stroke ter slovarski sistem jezika sploh. Pomensko motivirana pa je lahko glede na lastnosti denotata (Ledinek 2009: 249).

Terminologija elektronskih cigaret je zelo mlado področje, katerega slovenski prostor še ni povsem sprejel. Razlogov zato je več: 1. Terminologija je novejša in posledično še neustaljena in nepoznana v slovenskem prostoru; 2. Terminologija zadeva relativno majhno področje slovenske populacije in zato ni direktno zanimiva za obravnavo; 3. Terminologija je še v razvoju, saj na trg prihajajo novi produkti, ki vsebujejo nove priprave in nove elemente, ki potrebujejo terminološko poimenovanje.

Za konkretno področje elektronskih cigaret še nimamo ustaljenega terminološkega slovarja. Oglaševalska in poročevalska industrija sta se prvi lotili prenašanja večinsko angleškega izrazja v slovenski jezik. Tudi prodajalci elektronskih cigaret in produktov povezanih z njimi terminologijo uvajajo v slovenski jezik, vendar pa gre večinoma za neposredne prevode iz angleškega jezika, ki velikokrat ne sledijo slovenskemu besedotvorju, slovenski skladnji in slovenskemu oblikoslovju. Posledično tako v poimenovanju ni enotnosti in v izrazju pogosto prihaja do vzporednih poimenovanj, kar pa za formacijo in ustalitev terminologije ni dobro.

2. Izbrano izrazje

V tabeli je zbrano izrazje, ki je trenutno prisotno in uveljavljeno na področju elektronskih cigaret. Kriterija, po katerih je bilo izrazje izbrano, sta sledeča: 1. Izraz je moral biti že prej uveljavljen in uporabljen; 2. Izraz je moral označevati ključne elemente področja.

Pri izbiranju izrazja je prišlo do problematike prenašanja terminologije iz angleškega jezika v slovenski jezik, kajti večina terminologije je in še vedno ostaja v prvotnem jeziku. Slednje potrjuje tudi pregled rabe med uporabniki, saj večina uporabnikov ne uporablja predlaganih slovenskih terminov, temveč se izražajo v prvotni terminologiji. Razlog za to je da, ali ne poznajo slovenske terminologije ali pa slovenska terminologija ni dovolj uveljavljena.

Posledično izbrano izrazje v celoti ni v slovenščini. Nekatero izrazje ima predlagano slovensko različico, ki je še neuveljavljena. Takšno izrazje je označeno s krepkim tiskom.

Izraz	Razlaga/Definicija, primer uporabe
baterija -e ž	<i>zaporedno vezan akumulatorski člen</i> : polniti baterijo; prazna baterija; baterija v elektronski cigareteti, cigari; vroča, mrzla baterija
cartomizer -a m	<i>kartuša z vgrajenim uparjalnikom za enkratno uporabo</i> : cartomizer je brez polnila, prazen; prižgati, puhati, uparjati, zavreči cartomizer; majhen, velik, poceni cartomizer
cigaréta -e ž	<i>ročna elektronska naprava različnih oblik, ki upari tekočino z aromo</i> : cigareto je prižgal, ugasnil; uparjati, puhati, kaditi, vleči cigareto; kitajska, ameriška, nemška, cigareta; elektronska, tobačna cigareta
centralni zračni kanal	<i>glej 'kanal'</i>
cleáromizer -a m	<i>prosojna kartuša z vgrajenim uparjalnikom za enkratno uporabo, ki omogoča uporabniku spremljanje ravni e-tekočine</i> : puhati s pomočjo clearomizerja; kaditi, prižgati, ugasniti, zavreči clearomizer
cigára -e m	<i>elektronski uparjalnik, ki po izgledu in okusu posnema tobačno cigaro</i> : puhati cigaro; kaditi, vleči, uparjati s cigaro; elektronska, tobačna cigara
dióda -e ž	<i>polprevodniška priprava ali elektronka z dvema elektrodama, ki oddaja svetlobo različnih barv v ali na zadnjem delu elektronskih cigaret</i> : dioda osvetljuje uparjalnik; prižgati, ugasniti, diodo; rdeča, modra dioda
elektronska cigareta	<i>glej 'cigareta'</i>
elektronska cigara	<i>glej 'cigara'</i>
elektronski uparjalnik	<i>glej 'uparjalnik'</i>
elektronska tekočina	<i>glej 'tekočina'</i>
gláva -e ž	<i>priprava cevaste ali kvadratne oblike</i> ; glava vsebuje bombaž in tuljavo; uparjati, greti z glavo; glava v uparjalniku
glikól -a m	<i>prozorna tekočina, ki se uporablja kot bazna osnova</i> : raba glikola pri mešanju tekočin
glicerín -a m	<i>sladilna prozorna tekočina, ki je sestavni element tekočine</i> : zmešati glicerín z glikolom; tekočina z večjo vsebovanostjo glicerina
grelna glava	<i>glej 'glava'</i>
grgráti -ám nedov.	<i>zvok, ki spominja na kratke pretrgane glasove iz grla in lahko občasno prihaja iz uparjalnika</i> : uparjalnik grgra polnilo

hit -a m	<i>občutek, ki ga uporabnik ob vdihu razpršila z nikotinom začuti v grlu: izkusiti hit; močan, šibek hit</i>
kanál -a m	<i>majhna odprtina na zunanji strani grelne glave, ki omogoča tekočini, da preide iz rezervoarja v grelno glavo in se upari: kanal srka tekočino; kapljati, vlivati skozi kanal; zamašeni kanal</i>
kantál -a m	<i>žica narejena iz zlitine železa, kroma in aluminija: izdelati tuljavo s kantalom; kantal v grelni glavi</i>
kapljáti -ám nedov.	<i>podati v obliki kapelj: kapljati na uparjalnik; vltiti, podati na uparjalnik</i>
kapalni obroček	<i>glej 'obroček'</i>
kohgéndo -a m	<i>organski japonski bombaž: kohgendo vpija tekočino</i>
lúknja -e ž	<i>luknja na dnu nekaterih elektronskih cigaret: luknja odvaja škodljive pline; majhna, velika luknja</i>
méšati -ám nedov.	<i>združiti različne osnovne tekočine z namenom ustvariti tekočino za puhanje: mešati elektronsko tekočino; mešati v epruveti</i>
miligrám -a m	<i>utežna mera, tisočina grama: miligram nikotina v tekočini</i>
miliamper	<i>mera za količino energije v bateriji elektronskih cigaret: baterija z veliko, malo miliamperov</i>
miliamper ur	<i>glej 'miliamper'</i>
mòd -a m	<i>naprava, ki v delovanju posnema klasično e-cigareto, vendar pa se razlikuje po obliki in velikosti in sama nima rezervoarja in uparjalnika: pritrditi uparjalnik na mod; zaviti, odviti mod; pokvarjen, popravljen mod</i>
nikotín -a m	<i>zelo strupen alkaloid v tekočini; tekočina z majhnim odstotkom nikotina</i>
obróček -a m	<i>ovitek, ki obsega uparjalnik: obroček okoli uparjalnika; kapati v obroček</i>
óhm tudi óm -a [om] m	<i>enota za merjenje električnega upora, električne upornosti</i>
pára -e ž	<i>glej 'razpršilo'</i>
polnílec -a m	<i>polnilnik: krajši kabel, ki napolni baterijo v električni cigareti: vtakniti polnilnik v elektronsko cigareto; originalen, ponarejen polnillec</i>
polnítiti in pólniti -im nedov.	<i>dajati v kaj v tolikšni meri, da postaja polno: polniti baterijo elektronske cigarete; polniti rezervoar, tank</i>
púhati -am nedov.	<i>v sunkih dajati, oddajati hiter, močen tok zraka, pare: puhar je puhnil ogromno pare</i>
púhar -ja m	<i>kdor vdihava razpršilo iz elektronske cigarete: puhar izdihuje paro</i>
púščati -am nedov.	<i>puščati tekočino skozi rezervoar: okvarjen rezervoar pušča tekočino</i>

propilen glikol	<i>glej</i> 'glikol'
rastlinski glicerín	<i>glej</i> 'glicerín'
rezervoár -ja m	<i>glej</i> 'tank'
razpršilo -a s	<i>pari podobno sredstvo, ki je produkt elektronske cigarete: izdihavati, vdihavati razpršilo; močno, šibko razpršilo</i>
razpršilnik -a m	<i>glej</i> 'uparjalnik'
razpršiti -im dov.	<i>narediti iz česa tekočega, sipkega drobne kapljice, delce: razpršiti elektronsko tekočino</i>
svetleča dioda	<i>glej</i> 'dioda'
tánek -a m	<i>zbiralnik za tekočino, ki nazorno kaže trenutno vsebovanost: tank je pritrjen na modu</i>
tekočina -e ž	<i>snov različnih barv in vonjev, ki v obliki razpršila skozi uparjalnik podaja aromo in nikotin: mešati tekočino; uparjati, kuriti tekočino; elektronska tekočina</i>
throat hit	<i>glej</i> 'hit'
tuljava -e ž	<i>v cev navita žica, skozi katero je napeljan bombaž; tuljava v uparjalniku; pregorela tuljava; črna tuljava</i>
uparjalnik -a m	<i>(1) Grelna tuljava, ki upari e-tekočino: uparjalnik uparja tekočino; uparjalnik je pregorel (2) Celotna razpršilna naprava: uparjalnik v elektronski cigareti</i>
ústnik -a m	<i>odstranljiva priprava cevaste oblike, skozi katero se vdihava vsebina uparjalnika; ustnik pritrjen na tanku; ozek, širok ustnik</i>
vejper -a m	<i>glej</i> 'puhar'
zračne luknje	<i>glej</i> 'luknja'

3. Analiza izbranega izrazja

Besedna vrsta, ki je najbolj pogosta pri izbranem izrazju je samostalnik (61 % izbranega izrazja). Največ samostalnikov se veže z levim pridevniškim prilastkom, ki večinoma opisuje osnovne značilnosti poimenovanega termina (velikost, širina, dolžina itd.). Samostalnik *žica* se lahko veže tudi z desnim prilastkom (prim. *žica kantal* in *kantal žica*). Večina izbranih samostalnikov že ima slovensko poimenovanje, saj so termini preneseni iz drugih strokovnih področij (reterminologizacija), vendar pa pri nekaterih samostalnikih ostaja problematika slovenskega poimenovanja.

Problematika prenašanja izbranih samostalnikov iz angleškega v slovenski jezik leži primarno v nezmožnosti direktnega prevajanja, saj slovensko besedotvorje in oblikoslovje tega ne prenese. Tako je predlagan izraz **puhar** za angleški *vaper* direkten prevod, ki pa je v slovenski terminologiji elektronskih cigaret neustaljen in nerabljen, saj uporabniki raje posežejo po angleškem izrazu. Tako se je izraz podomačil (*vaper* → *vejper*) in je v rabi bolj pogost, kot pa predlagani izraz. Enako velja za termin *atomizer*, ki so ga različne slovenske stroke v domači jezik prenesle različno. Zasedimo vzporedna poimenovanja za enak termin, kot npr. *razpršilnik*, *uparjalec*, *uparjalo*, *uparjalnik*. Slednja izraza kar najbolje opišeta delovanje naprave, sledita pa tudi pravilom slovenskega besedotvorja ter oblikoslovja (končnici *-alo* ter *-ik* za poimenovanje naprav, priprav, strojev, analogno

gorilnik, razmaščevalo itd.). Prav tako je problem poimenovanja glavnega produkta elektronske cigarete, torej *razpršila* (ang. *aerosol*). Zasedimo *dim* (čeprav gre tukaj bolj za analogno poimenovanje po izgledu in ne toliko po sestavi produkta) ter *para*. Slednji izraz je rabljen najbolj pogosto in se je tudi uveljavil, čeprav končni produkt ne vsebuje samo vode. Problematičen je tudi izraz **puhati**, saj se v rabi še ni uveljavil, čeprav je v angleščini za enako dejanje rabljen enak glagol (*to vape*). Večinoma se še vedno uporablja glagol *kaditi*, ko opisujemo delovanje elektronske cigarete, čeprav pri uporabi ne gre za proces kurjenja. Predlagana izraza sta *uparjati in puhati*, ki se ponekod (zlasti na spletnih straneh prodajaln) že pojavljata kot alternativa poimenovanju in sta bližje originalnemu angleškemu terminu. Predvsem v pogovornem jeziku se uveljavlja podomačeni glagol *vejpati*, ki je direktno prenesen iz angleščine in je tudi že prevzel slovensko oblikoslovje (*vejпам vejpaš vejpa ...*). Izraza *cartomizer* in *clearomizer* sta angleški sestavljanke in zanju slovenskih terminoloških sopomenk še nimamo. Prav tako se v procesu raziskovanja ni zasedilo nobenega poskusa ustvarjanja sopomenk. Večinoma se pojavljata zopet kot podomačena izraza (*kartomajzer* in *kleromajzer*). Zanju se verjetno ne bo našlo primernih slovenskih sopomenk, saj je tehnologija elektronskih cigaret napredovala do te mere, da sta napravi v uporabi že redki.

Angleški izrazov, ki so bili sprejeti v slovensko terminologijo in zanje še nimamo ustreznega izrazja ni tako veliko (okoli 18 % izmed izbranimi samostalniki). Najbolj problematičen izraz oz. dvodelna besedna zveza za slovensko terminologizacijo je t.i. *throat hit* (direkten angleški prevod *udariti po grlu*). Ker je neposreden prevod pokazal, da je takšna terminologizacija nesmiselna, še vedno ostaja vprašanje poimenovanja. V rabi je rabljena angleška besedna zveza, ki je podomačena, torej *throat hit*, *throat hita*. Tudi poimenovanje za prostor, v katerem se nahaja tekočina za uparjanje ni enoten. Večinoma je rabljen angleški termin *tank*, zelo redko *rezervoar*. Prav tako ne obstaja slovenski termin za posebno vrsto elektronske cigarete, ki ima več funkcij in je v angleščini terminologizirana kot *mod*. Posledično se je uveljavil podomačen izraz *mod* (mòd), ki je spremenil izgovarjavo samoglasnika o iz širokega o-ju podobnega samoglasnika v slovenski kratki o.

Stalne besedne zveze predstavljajo drugo najbolj pogosto pojavitev (okoli 25 % izmed vseh izbranih izrazov). Tukaj gre predvsem za samostalnike, ki se z levim prilastkom vežejo s pridevnikom. Posedujejo razločevalno vlogo v terminologiji (prim. *elektronska cigareta* in *cigareta*). Večina teh stalnih besednih zvez je že vnesena v slovensko terminologijo (elektronska cigareta, cigara, tekočina, rastlinski glicerol ipd.), saj gre za osnovne izraze terminologije.

Glagoli sestavljajo manjši del izbranega izrazja. Vsi glagoli so že zabeleženi v SSKJ, vendar pa imajo tukaj svoje specifične pomene. Glagoli se navadno vežejo s samostalniki (*mešati* tekočino, *puhati* paro ipd.) pa tudi s predlogi (*kapljati* na). Večina jih je nedovršnih. Glagoli kot terminološki izrazi niso predstavljali težav pri prenašanju, saj jih poznamo že v drugih strokah. Pridevnikov v izbranem izrazju ni, saj v terminologiji niso pogosti.

4. Sklep

Slovenska terminologija elektronskih cigaret že vsebuje dovolj izrazov, da lahko strokovno področje postavi na trdna tla. Čeprav je terminologija še izredno mlada, ogromno svojih izrazov pridobiva iz ostalih strokovnih ved s procesom reterminologizacije. V slovensko terminologijo so bili tako najprej vneseni samostalniki in nato ostale besedne vrste, kar je za proces terminologizacije običajno. Vendar pa obstaja še ogromno izrazja, ki v slovenščini nima ustreznih sopomenk in tako ti izrazi postajajo podomačeni. Predvsem oglaševalci in prodajalci se trudijo v terminologijo uvajati slovenske izraze, vendar je zaradi neposrednega stika z angleško terminologijo in hitrim razvojem samih naprav to zelo težka naloga. Veliko slovenskih sopomenk ostaja nerabljenih in zamenjujejo jih podomačene različice. Poleg

tega je problem sestavljanja novih besed po zgledu angleških sestavljanek izredno težavno delo predvsem za marketinške izraze, ki s tem spodbujajo prodajnost. Tako je slovenska terminologija elektronskih cigaret ravno iz povišev ter se hitro razvija.

5. Literatura

Francis ALAWSI, Robert NOUR, Sonya PRAVHU, 2015: „*Are e-cigarettes a gateway to smoking or a pathway to quitting?*”. *BDJ*. 219 (3): 111–115.

Rom OREN, Alessandra PECORELLI, Guiseppa VALACCHI, Abraham REZNICK, 2014: „*Are E-cigarettes a safe and good alternative to cigarette smoking?*”. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 1340 (1): 65–74.

Mateja JEMEC TOMAZIN, 2015: Normativnost terminoloških slovarjev. *Obdobja* 34. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Nina LEDINEK, Mojca ŽAGAR KARER, Marjeta HUMAR, 2009: *Terminologija in sodobna terminografija*. Ljubljana. Založba ZRC, ZRC SAZU.

Hayden McROBBIE, Chris BULLEN, Jamie HARTMANN-BOYCE, Peter HAJEK, 2014: „*Electronic cigarettes for smoking cessation and reduction*”. *The Cochrane Library*. 12.

Mojca ŽAGAR KARER, 2011: *Terminologija med slovarjem in besedilom. Analiza elektrotehniške terminologije*. Ljubljana. Založba ZRC.

Mojca ŽAGAR KARER, 2015: Ožja terminološka norma in odstopi od pravopisne norme v terminologiji. Helena Dobrovoljc, Peter Weiss (ur.): *Pravopisna razhajanja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

6. Viri

Belidim. *Premium vape shop*. Dostopno na spletnem naslovu <https://belidim.si> (22. 12. 2016)
SSKJ. *Slovar slovenskega jezika*. Dostopno na spletnem naslovu <http://bos.zrc-sazu.si/> (10. 1. 2016)

NINA DITMAJER Inštitut za slovensko literaturo in literarne zadeve

Pregled slovstva na vzhodnem štajerskem od svetourbanske akademije do Muršičeve slovnice (1803 - 1847)

V prispevku so zajeta do sedaj znana ali manj znana besedila, ki so nastala v vzhodnoštajerskem prostoru med letoma 1803 in 1848, ko se je z izdajo Muršičeve slovnice začelo oblikovanje vseslovenskega knjižnega jezika. V obravnavanem obdobju se kot najpomembnejša in najbolj plodovita pisca kažeta Peter Dajnko in Anton Krempel. V omenjenih delih še vedno prevladujejo nabožna besedila, pojavljati pa se začnejo tudi posvetna, ki so jih pisali tako duhovniki kot laiki, tj. mlajša generacija štajerskih študentov v Gradcu, ki je imela tudi več stikov s Slovenci v drugih pokrajinah in Slovani v drugih deželah.

Ključne besede: vzhodnoštajerski knjižni jezik, slovstvo, svetourbanska akademija, Anton Krempel, Peter Dajnko, Leopold Volkmer, katekizem, molitvenik, lekcionar, pesništvo, pridigarstvo, abecednik

1. Uvod

Pričujoči članek obravnava slovensko slovstvo na vzhodnem Štajerskem v prvi polovici 19. stoletja od Svetourbanske akademije do izida Muršičeve slovnice. Iskalno-soočanjsko obdobje (1803–1824) obsega redka dela članov omenjene akademije, Primičevno delovanje na stolici slovenskega jezika v Gradcu ter zgodnja Dajnkova in Kremplova dela. Knjižnonormativno obdobje (1824–1839) je bilo za ta prostor najbolj plodovito. Martin Veršič je leta 1833 v delu *Duhovni varuh* zapisal, da je bilo napisanih že čez 20.000 knjig, France Kidrič (1925) pa je v *Slovenskem biografskem leksikonu* navedel, da naj bi bilo na tem ozemlju leta 1834 že okoli 50.000 knjig v dajničici, kar se ne zdi tako nemogoče, saj samo Dajnkova naklada vseh del dosega število ok. 10.000. Za obdobje, ki ga Jesenšek (2015) imenuje Zavrnitveno-enotnoslovensko (1838–1847), je značilno zmanjšano književno delovanje Petra Dajnka in ostalih dajničarjev, saj je zadnja knjiga v tem črkopisu izšla leta 1839 (Šerf, *Cvetenjak*). Dajnko je sicer še zbiral gradivo za zgodovino svoje dekanije, leta 1842 pa je dal tiskati pri Gaju v Zagrebu z novim pravopisom letak s *Pesmijo na grobi nedužnega deteta*, novo izdajo Boga Varha, napovedal je tudi novi molitvenik Srca Jezusa in Marije in Mali vinogradnik (Kidrič 1925). Iz pričujočega pregleda tokrat izpuščam slovničarsko, slovarsko in strokovno delo.

2. Biblična besedila

V vzhodnoštajerskem prostoru, v nasprotju s prekmurskim in osrednjeslovenskim, niso nikoli pripravili celotnega ali delnega prevoda Svetega pisma. V Univerzitetni knjižnici Maribor hranijo devet pol **Jaklinovega** rokopisnega prevoda Matejevega evangelija (13,12–23,15), **Koloman Kvas in Rižner** pa naj bi prevedla vse štiri evangelije, ki sicer niso dobili dovoljenja za natis (Škafar 1999: 506, 507). Glaser (1895: 181) je kot soprevajalca omenil še Antona Murka. **Dajnkov** prevod Prve Mojzesove knjige je prav tako ostal v rokopisu: *Knjiga Poroda, Sveto Pismo Starega zakona zdaj v' jezik Slovenski govora Štajerskega prestavljena* (1836). O prevodu je pisala Francka Premk (1998: 209–230), ki je ugotavljala latinsko predlogo in naslanjanje na preteklo prevajalsko tradicijo od Dalmatina do Japlja. **Peter Dajnko** je prevedel tudi *Svetega pisma sгодbe is starega ino novega zakona*, ki so izšle

v treh izdajah (1821, 1824, 1826). Orožen (1998: 72) je ugotovila, »da v tem primeru ne gre za otipljivo predlogo ne za prevod, temveč za samostojno napisano, po virih povzeto okrajšano biblijsko besedilo«.

3. Katekizmi

V prvi polovici 19. stoletja je **Peter Dajnko** izdal *Veliki katehizem* (1826, 1833, 1837), **Anton Krempl** pa dvojezični katekizem *Deutsch-windischer Christenlehr-Katechismus* (1826).

4. Molitveniki

V tem obdobju je izšlo več molitvenikov. Najprej **Dajnkove** tri knjige: *Knjiga poboshnosti* (1817, 1820, 1824, 1826, 1833), *Opravilo svete meše* (1824, 1829), *Molitbe za katoliške keršenike* (1829, 1833). Molitve vsebujejo tudi naslednje tri knjige: *Sveti križni pot* (1829), *Božja služba keršanske mladosti* (1830), *Jezus, Marija ino Jožef* (1856). V molitveniku *Molitbe za katoliške keršenike* (1833) je Dajnko na simboličen način z molitvami in podobami razložil sveto mašo. V molitveniku *Opravilo svete maše* (1824) pa prinaša tudi prevod vseh glavnih mašnih prošenj (Škafar 1998: 287–288). Molitvenik *Jezus, Maria ino Jožef* kaže, da se je začelo širiti čaščenje Jezusovega in Marijinega srca. Poleg molitev je objavil tudi zgodovinsko-teološko razlago križevega pota s pesmimi, litanijo in molitve, omenja pa tudi priporočila in navodila za različne takratne bratovščine (prav tam: 291–293). Tudi Dajnkovi rojaki so izdajali molitvenike. Najprej je izšel **Rižnerjev** molitvenik *Katoliška mešna knjižica* (1828, 1831, 1838), nato **Veršičev** *Duhovni varuh za mladost* (1833) in **Kremplova** *Molitvena knjižica za katoliške kristjane vsakega stana* (1827) ter *Male molitvenice* (1837). Prvi, ki je v slovenščino prevedel nemški molitvenik pisca A. Schlöra, je **Andrej Gutman**: *Jezus moja poželenje* (Gradec 1841). Prevedel je tudi molitvenik Gašparja Erharda: *Za posvetne ljudi mešne molitvene bukve od 52 svetih meš* (Gradec 1841) (Kidrič 1926).

5. Lekcionarji

Lekcionar je za vzhodnoštajerski prostor pripravil **Peter Dajnko**: *Evangeliumi na vse nedele ino svetke* (1817, 1818, 1826, 1833). Prva izdaja prinaša samo evangelije, tretja pa berila in evangelije (*Listi ino evangelji*) in je vsebinsko prirejena po ljubljanski Ravnikarjevi. V izdaji iz leta 1833 je zamenjal nekatere vzhodnoslovenske izraze, npr. *kervosvedokinja* – *mučenica* (Škafar 1998: 290). **Jožef Pichler**, kaplan pri Sveti Barbari v Halozah, je leta 1818 napisal delo *Evangeliumi na vse nedele ino svetke skoz ceilo leto*. Na koncu so dodane molitve. Rokopis in osnovni podatki so objavljeni na spletni strani Registra slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja (http://ezb.ijs.si/fedora/get/nr:ss:nrss_ms_054/FACSIMILE/). Njegov prevod v nasprotju z Dajnkovim izpričuje dvoglasnike in vokalizacijo končnega deležniškega -l. V Zgornjem Leskovcu pri Ptujju je nastal lekcionar **Blaža Kosija**: *Evangeliumi ino Listi na vse Nedele ino Svetke celoga leta za potrebnost Slovincov* (1821), ki ga hrani Univerzitetna knjižnica Maribor (Ms 159). Tudi **Anton Krempl** je pripravljala lekcionarje, od katerih sta dva ostala v rokopisu: *Sveti nedelni ino svetešni evangelji* (1843), *Evangelji na vse nedele no svetke* (1826), *Listi ino evangelji* (1841) (UKM Ms 83, 84).

6. Abecedniki, berila

Prvi abecednik za štajerski prostor je bil natisnjen v Gradcu kmalu po ustanovitvi slovenskega društva (1810), ki je imelo okoli 15 članov (tudi Cvetko in Šmigoc). **Janez Nepomuk Primic** je tam začel pripravljati temeljna dela za pouk v materinščini, med drugim *Nemško-Slovenske Branja* (1813; I. Pravlice, II. Baŕnje ali Fabule, III. Pogovori, IV. Pripoviŕti lepiga (veŕtniga) sadershanja, V. Pefimi, VI. Vganke, VII. Eno malo is Hiftorije

štarih Slovanov ali Slovenzov, VIII. Prigovori, IX. Mnogitere Vade v' govornjenju, X. Vganjene Vganke, XI. Sgodbe svete na kratkim) in *Novi Nem/hko-Sloven/ki Bukvar al A.B.C* (1814) (Orožen 1996: 91–92). Deset let kasneje je izšla še **Dajnkova Abecedna knjižica** (1824, 1831, 1833), pred tem pa že *Sazhetek vuzhenja Slavenskega po nedelah* (1816). **Krempl** je leta 1830 prevedel Machnerjev abecednik in Berilo za II. razred (rokopis), pri Mali Nedelji pa je napisal Slovenske predpise za učence, ki niso ohranjeni (Glaser 1932).

7. Posvetno in cerkveno pesništvo

Leopold Volkmer velja za prvega posvetnega pesnika na slovenskem Štajerskem. Ohranjeni so štirje tiski in več rokopisov. Leta 1807 je dal natisniti svojo edino posvetno pesniško zbirko *Hvala kmetičkega stana ino tobačje trave*; v Univerzitetni knjižnici Maribor hranijo še *Pesem pred naj Svetešem Zakramenti* (1809); himno *Pange lingua* (1814); *Zmes za pevca* (1814); *Pesme k' Božji Službi vu rimski katholiški cirkvi* (1805); pesmi v raznih prepisih (Franc Cvetko, Franc Peserl, Anton Strajnsak); *Hrast ali gnusna nezahvalnost* in dvaintrideset drugih pesmi v prepisu neznane roke; *Fabule ino pesmi* (prepisal J. Schmutz leta 1882 po Murkovi izdaji leta 1836, pripisal še osem drugih pesmi). Volkmerjeve pesmi sta že v 19. stoletju izdala Anton Murko (*Leopolda Volkmera, pokojnega duhovnika Sekavske škofije Fabule ino pesmi*, 1836) in Jožef Pajek (*Leopold Volkmer, veseli pesnik Slovenskih goric*, 1885). Leta 1994 je Majda Potrata v monografiji *Pesništvo Leopolda Volkmerja* objavila njegove rokopisne pesmi iz dveh zvezkov: *Zmes za pevca* in *Hvala kmetičkega stanu ino tobačje trave*. V Univerzitetni knjižnici Maribor (Ms 45) hranijo naslednje pesmi **Štefana Modrinjaka**: *Popevka od tobaka* in še 19 pesmi (ena pesem F. Cvetka – Večerna pastorska pesem); *Zadnji človik je na sveti* (k Cvetkovi primiciji 1813); pet nabožnih pesmi; štiri Modrinjakove pesmi v prepisu Lavrencija Herga; *Punica zeta tuži* (prepisali Š. Kočevar, L. Modrinjak, J. Pajk); deset pesmi iz zapuščine (prepisal Martin Sever); *Pesem o nevoljnem siromaku* (domnevno avtorstvo); pesmi v prepisih (Pesmi starca Modrinjaka – prepis M. Slekovca, prepis neznane roke); devet pesmi v prepisu F. Cvetka. Glazer (1933) o Modrinjakovih pesmih meni, da so samo nadaljevanje Volkmerja, navdihnil pa naj bi ga tudi Blumauer. V natisu je izšlo le nekaj njegovih del: v zbirki *Gusle i tambura* je Vraz objavil poslanico *Amico Zvetkoni*, ki je bila pozneje natisnjena še večkrat, in prevod *Fabule*, ki jo je v izvorniku objavil Macun v *Cvetju slovenskega pesništva*. Dve pesmi (*Škerjanec in pevec*, *Golob*) sta izšli v *Jadranskem Slavjanu* (1850, št. 1), *Popevka od pet pijanih bab* kot prekmurska narodna v *Kresu* (1882, 522), *Napitna* v Pajkovi izdaji Volkmerjevih pesmi, *Molitva na Božico Slovenko* v ZSM (1904, 237). Ostale najdemo v Flegeričevi monografiji. Slodnjak (1834: 53) je zapisal, da je Modrinjak pisal satirične in domoljubne pesmi. Glaser (1895: 84) je menil, da so njegove pesmi boljše od Volkmerjevih, Legiša (1938: 23) pa ga prepozna kot njegovega nadaljevalca. Barbarič (1966) del njegovih pesmi poimenuje kot veselo anakreontiko (*Pesem od pet pijanih bab*). Poleg te tematike najdemo še ljubezensko (Ljubici), domoljubno (*Molitva za božico Slovenko*) in izpovedno poezijo (*Škorjanec in pevec*). **Peter Dajnko** je pisal posvetne in cerkvene pesmi: *Sto cirkvenih ino drugih pobožnih pesmi* (1826, 1833); pesmi vsebuje tudi delo *Jezus, Maria ino Jožef, Božji Angeli ino Svetniki* (1856); *Božja služba keršanske mladosti* (1830); *Posvetne pesmi* (1827). V Kroniki župnije Velika Nedelja najdemo različne priložnostne nabožne pesmi, npr. *Pesem k novim orglam*, *Pesem na čast svetimi Alojzji*, *Pesem ob blagoslovu zvonov pri Sv. Tomažu* (Kronika dekanije 1855; Kronika župnije Velika Nedelja I., II. 1845, 1859; po Škafar 1998: 283–284). V svojo cerkveno pesmarico (1826) je Dajnko uvrstil večino pesmi, ki jih najdemo že v Volkmerjevi, vendar jih je ponovno prevedel (Škafar 1998: 286). O Dajnkovih posvetnih pesmih so pisali Macun (*Književna zgodovina slovenskega Štajerja*, 1883), France Kidrič (*Slovenski biografski leksikon*), Lino Legiša (*Zgodovina slovenskega slovstva* II, 1959), Štefan Barbarič (*Oris*

književnega razvoja severovzhodne Slovenije do sredine 18. stoletja, 1966), Slodnjak (*Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja II*, 1979), Potrata (*Dajnkove posvetne pesmi*, 1998). Na začetku zbirke je stanovska pesem Kmetički stan, teh pesmi pa je v zbirki največ. Sledijo napitnice, brambovske pesmi, reflektivne pesmi, hvalnica, epska pesem, na koncu pa najdemo basni. V zbirki najdemo tudi nekatere Volkmerjeve in Modrinjakove pesmi (Potrata 1998: 299–302). **Anton Šerf** je izdal posvetno zbirko pesmi *Cvetenjaka* (1839). Kidrič (1978) je v zbirki prepoznal vplive *Kranjske čbelice*. Zbirka obsega enajst izvirnih in štiri iz nemščine prevedenih pesmi, pri tem pa je Glaser (1930) ugotavljal, da so tri pesmi prevod nabožnovzgojnih pesmi Krištofa Schmida. V zbirko so vključeni tudi epigrami, pregovori in uganke. V *Novicah* je leta 1845 objavil domoljubno pesem Domorodcam (Vičar 2005: 26). Tudi **Vid Rižner** je izdal cerkvene pesmi *Netruden hvalitelj Jezusa skoz celi den* (1828). **Anton Lah** je leta 1850 izdal zbirko pesmi *Duhovne pesme za šolsko mladino*. V Murščevem *Bogočastju* pa je objavil prevode sedmih antifon in štiri sekvence. Pesmarica obsega kratek predgovor, 15 pesmi, nekaj molitev v prozi, kot dodatek pa šest nemških pesmi. Ohranjena je rokopisna knjiga **Franca Vrbnjaka**: *Cerkvene popevke. Nedelne pesme*. Pesmi so nastale med letoma 1830 in 1833 v župniji Sv. Tomaž pri Ormožu. Pesmarica obsega *Nedelne pesme*, *Pesme od svetnikov*, *Pesme od svetnic* (UKM Ms 25). Posebej so se ohranile še kasnejše pesmi: *Pesem za Antonjevo*, *Popevka od svete Neže*, *Štajarska /dolanjska/ pesem ob smrti Cesarskega Vajvoda Ivana v Gradci 1859* (UKM Ms 92). V Zgornjem Leskovcu pri Ptujju je nastala cerkvena pesmarica **Blaža Kosija**: *Cerkvene pesmi* (1830–45) (UKM Ms 102), v UKM (Ms 73) hranijo tudi pesmarico **Vida Plohla**: *Cerkvene in druge popevke* (1825) (Ms 73) in *Popevke neznanega pisca* (posvetne in cerkvene), nastale v Slovenskih goricah med letoma 1827 in 1832, zapisane v bohoričici in dajncici (Ms 93). **Franc Črnko** je napisal nemške in slovenske nabožne pesmi in molitve v delu *Lieder-Büchlein der Heiligen Messe* (1835) (UKM Ms 28). Obsežno je delo *Cerkvene in druge popevke* avtorja **Jožefa Majcna** (Ms 87). Pesmi so nastale med letoma 1844 in 1894 ter obsegajo 1336 strani. Kidrič (1925) je zapisal o pesniškem delu **Franca Cvetka** naslednje: »Ljubil je pesništvo, za katero se je vnel pod vplivom učiteljske besede Gottweisove in pač tudi slov. primera Modrinjakovega in Volkmerjevega, čigar pesmi si je prepisoval (Pajkova izd. 10, 11, 61, 62, 64).« V knjižni obliki je izdal brambovske pesmi *Nasledovanje nemških Pesmi za obvarnike slavenske* (Gradec, 1809). Njegovo pesem *Hvala slovenske dežele* omenja tudi Lino Legiša (1938: 26). V Univerzitetni knjižnici Maribor hranijo tudi **Kremplovo** *Pesem pri Vigilih za rajnega Verbnjaka Arneja* (Ms 76). Njegova neohranjena *O štirih letnih časih* (1817) je »primerek modnega opisnega pesništva« (Barbarič 1966: 101). Slodnjak (1934: 113) je hvalil njegove pesmi, ki opevajo lepoto domačega kraja, delo in trpljenje kmeta, njegovo radost in bolest. Glaser (1932) je tudi omenjal neohranjene pesmi iz Ormožu (*O štirih letnih časih*, *Cerkvene pesme za vse nedele po evangelih*, 1816), pa tudi natisnjene: *Pesem od sv. Kirila no Metuda* (1904), prigodna pesem *Pozdravljenje Njih cesarsko visokost princa Johana 1837* (1905), *Zadovoljen kmetič* (1844), *Mladletje* (1852) in verzificirane rekapitulacije posameznih poglavij v *Dogodivščinah*. Pesem o Sv. Ožbaldju ob Dravi (objavil Pajek v Črticah) naj bi bila prevedena po Kollmannu. V zapuščini Jakoba Gomilšaka (NUK Ms 1400) je ohranjen **Murščev** zvezek zgodnjih pesmi. Naslovna stran, ki se glasi »Matici Slovenski Pesme J. Muršeca 1831–36 kaplana pri Nikolaju blizo Ljutomeru«, je bila napisana kasneje. Pesmi so večinoma priložnostne, najdemo pa tudi dve brambovski pesmi brez naslova, zapisani v dajncici. Brambovske pesmi so se v slovenskem prostoru pospešno prevajale že leta 1809, ko so izšle Collinove *Pesmi avstrijskih domobrancev* (*Lieder österreichischer Wehrmänner*). Na Štajerskem se pojavijo pri Leopoldu Volkmerju (*Zmes za pevca*, 1814), Petru Dajniku (*Posvetne pesmi*, 1827), Jožefu Lipoldu (*Land-Wehrs Lieder des zusammen gesetzten zillier Bataillons*, 1810) in Francu Cvetku

(*Nasledovanje nemških pesmi za obvarnike slavenske*, 1809), prevajala pa sta jih tudi Jurij Alič in Janez Nepomuk Primic, ki sta takrat delovala na Štajerskem. Ilirizmu je bil še posebej naklonjen **Stanko Vraz**. Bil je znan predvsem kot pesnik: leta 1838 je napisal pesem *Visokovrednemi gospodi Antoni Stranjsaki na den služenja nove meše per Mali Nedeli*, takoj naslednje leto je izdal pesniško zbirko *Hvala, nj. c. visosti nadvajvodi Joanu vitezu zlatega runa*, prav tako je leta 1839 izdal *Narodne pesni ilirske*. Po letu 1839 je začel pisati v ilirščini: leta 1840 je izdal *Djulabie*, leta 1845 *Gusle i tambura, Glasi iz dubrave žeravinske* (1841, 1864) so po obliki balade in romance. Pisal je predvsem sonete, balade, romance in tudi krakovjake. V prvem zvezku zbirke *Gusle i tambura* je zbral prevode mladostnih slovenskih pesmi, izbor romanc, parabol, basni in ljubezenskih pesmi ter različne prevode (Puškin, Byron, Schiller ...), dodal pa je tudi satire (Slodnjak 1953: 116). Ilesič (1928: 101–115) poroča še o nekaterih epskih pesnitvah, od katerih so se ohranili samo fragmenti: *Štajerski vojvoda snubi mazovsko lepotico* (pesnitev o Ernestu Železnem); *Zora i Bogdan; Stanjko ino Jelena; Belotinska ljubav*. Ilesič (prav tam: 116) jih uvršča v čas po jeseni 1835. Poleg Vraza je pisal pesmi tudi **Fran Miklošič**. Dve sta objavljeni v *Danici ilirski* (1840): *Anni P. iz geirograda in Slavuj*. V pismu Vrazu (1839, 1840) pa najdemo še prevod Karamzinove pesmi *Sinji golub* (Macun 1883: 115, 116). **Andrej Gutman** je izdal satirično knjižico *Novi vedež*. Vsebinska je razdeljena na štiri del: a) o zadržanju, b) o ženitvi za moške, c) o ženitvi za ženske, d) kaj se komu zgodi (Glaser). Skoraj neznane so pesmi **Ivana Šamperla**. Po poročanju Stanka Vraza je v rokopisu ostalo 27 pesmi, od teh 12 sonetov. V *Sloveniji* so bile leta 1849 natisnjene: *Zdihleji, Luni, Moje dvajsto*, v *Novicah* (1849, 1850) pa *Kazavec ceste in Žirovnica*. Njegovi naj bi bili tudi trije soneti na 1. listu njegove knjige *Navuk v peldah*; čeprav Glaser (1895: 191) meni, da so Vrazovi. V Macunovem *Cvetju slovenskega pesništva* sta objavljeni njegovi pesmi *Kreganje* (24) in *Voznik* (183–185). Pesmi je pisal tudi **Davorin Trstenjak**. V *Zori dalmatinski* (1844) je objavil osem pesmi, nekaj pesmi ima tudi *Danica ilirska* (1839). Leta 1846 je v *Novicah* objavil pesem o prvi vožnji železnice po slovenski zemlji. Veliko pesmi je ostalo v rokopisu (Macun 1883: 129).

8. Prozna besedila

Dajnkovo prozno delo *Kmet Izidor s' svojimi otroki ino lydmi* (1824) so literarnozvrstno poimenovali na različne načine. Čeh (1998: 310, 313) je ugotovila, da imajo zgodbe dvodelno strukturo, s podobami izpeljano v versko-moralni nauk, kar je tudi značilno za tradicionalno parabolo. Leta 1828 je tudi **Vid Rižner** izdal zbirko nabožnih zgodb in pesmi *Nabirki za mlade kristjane: ali návuki, zgodbice, pesmi, prislovi*, kjer najdemo samo redke parabole in prisposode. **Anton Lah** je izdal prevod Schmidove povesti *Leseni križec, ali pomoč v' potrébi: lépa povést za otroke, otróče prijátele ino tudi za druge dorášene ludi* (*Das hólzerne Kreuz*, 1835). V prevodu najdemo več sopomenk, zapisanih v opombah, saj se je avtor zavedal jezikovnih razlik v različnih slovenskih pokrajinah, vidna pa je tudi težnja po odpravljanju germanizmov: *rajžati – potovati; maternik – mučenik*. **Krempl** je pisal tudi dela o svetnikih: *Branje od tih v' kmetizhke kalendre postavljenih ino nekerih drugih svetnikov* (1833). Glazer (1932) meni, da so večinoma prirejene po S. Buchfelnerju.

9. Pridige

Duhovniki so imeli v večjih mestih (npr. Ptuj, Maribor) še vedno težave s pridiganjem v domačem jeziku, saj je bilo tam prebivalstvo še vedno večinoma nemško. **Anton Šerf** je izdal dve knjigi postnih, nedeljskih in prazničnih pridig: *Pad no zdig človeka* (1832); *Predge na vse Nedele no Svetke celega keršanjsko-katolškega cirkvenega leta* (1835). **Anton Krempl** je natisnil posamezne priložnostne pridige ter knjigo nedeljskih in prazničnih pridig: *Predga ob stolétnem obhájanji zirkvenga shegnanja per sv. Lovrenzi svun Ptuja v'*

tem leti 1828; *Predga per stolétnem shegnanji na Polenshaki v' tem leti 1833: (Na male Meshe den); Predga od tih novih Kristjanov v' Ameriki: (na novega leta den 1834); Kratke predge na vse nedele ino svetke zelega leta, 1839.* Iz leta 1822 je ohranjenih dvanajst rokopisnih nedeljskih pridig, iz leta 1823 pa enainosemdeset: *Predge sa Slovenze na vse nedele ino svetke zelega leta.* Iz vezhih latinjskih, nemshkih, slavonjskih, horvatzhkih ino kraijskih knjig vunsebrane ino skupspifane. *Nedelna stranjka* (samo zadnji od 4 zvezkov) 1822; *Predge sa Slovenze na vse nedele ino svetke zelega leta* (6 zvezkov; UKM Ms 82). Pokrajinski arhiv Maribor hrani njegove *Predge sa sv. Advent ino sv. Post.* *Vkupspravlene ino vundane od Antona Krempl, Farmefhtra per sv. Lovrenzi svun Ptuja* (1829), ki vsebujejo deset pridig na 68 straneh. V Pajkovi zapuščini (Ms 138/12 in Ms 138/9), ki jo je Univerzitetni knjižnici Maribor leta 1932 daroval F. Kovačič, sta ohranjeni še Kremplova *Predga pri jeseroletnem spomini zirkvenega shegnanja velike zirkve na Ptuji v leti 1844* in pridiga **Franca Cvetka**, ki jo je leta 1838 imel v Hočah. Precej Cvetkovih pridig je kasneje objavil *Slovenski Prijatelj* (1879–1881). **Jožef Muršec** nam je zapustil dva zvezka pridig, ki ju hrani Zgodovinski arhiv Ptuj: *N II. Sveti nagovori od zadne nedele po finkištah do pete po sv. treh kralih izdelani od J. Muršeca* (vsebuje 11 pridig v dajncici), *N V. Sveti nagovori od XII. nedele po finkištah do III. nedele v Adventi izdelani od J. Muršheza, kaplana per s. Niklojhi v' 1832* (vsebuje 13 pridig v bohoričici).

10. Zaključek

V prvi polovici 19. stoletja so na tem območju slovensko slovstvo še vedno ustvarjali duhovniki. Zato ne preseneča, da najdemo v tem pregledu praviloma nabožno slovstvo, npr. pridige, cerkvene pesmi, lekcionarje, molitvenike, življenjepise svetnikov, katekizme. V 18. stoletju imamo na Štajerskem sicer redke ohranjene zapise posvetnega pesništva, vendar je iz pričujočega prispevka razvidno, da se je to spremenilo s posvetnimi tiski in rokopisi Leopolda Volkmerja, kjer najdemo vse pesniške žanre, značilne tudi za kranjski pesniški almanah *Pisanice*. Ker so bili pisci posvetne poezije in proze na Štajerskem večinoma duhovniki, so bila njihova dela praviloma nabožno-vzgojna, pojavljale pa so se zvrsti, razvidne tudi iz nemških šolskih učnih načrtov. V nasprotju z 18. stoletjem se na novo pojavijo tudi nekatere besedilne in literarne zvrsti, npr. abecedniki in berila, parabole in povesti, življenjepisi svetnikov, evangeliji, med pesniškimi žanri so najpogostejše stanovske pesmi, brambovske pesmi, elegije in epigrami, izpovedne pesmi, anakreontika, domoljubne pesmi, prigodnice, satire in idile, ode in himne ter basni v verzih.

Viri in literatura

Štefan BARBARIČ, 1966: Oris književnega razvoja severovzhodne Slovenije do sredine 19. stoletja. *Panonski zbornik*. 72–103.

Jožica ČEH, 1998: Prispodabljanje v Dajnkovem Kmetu Izidorju. *Dajnkov zbornik*. Maribor: Slavistično društvo.

Janko GLASER, 1930: Literarne predloge in paralele. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 55–57.

Janko GLAZER, 1933: Modrinjak, Štefan (1774–1827). *Slovenski biografski leksikon*: 5. zv. Maas - Mrkun. Franc Ksaver Lukman et al. Ljubljana, Zadrúžna gospodarska banka, 1933.

Janko GLAZER, 1932: Krempl, Anton (1790–1844). *Slovenski biografski leksikon*: 4. zv. Kocen - Lužar. Franc Ksaver Lukman et al. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka.

Karel GLASER, 1895: *Zgodovina slovenskega slovstva*. [Ljubljana]: Slovenska Matica.

Fran ILEŠIČ, 1928: Iz Vrazove slovenske literarne zapuščine. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. XXIII. 101–116.

- Marko JESENŠEK, 2015: *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- France KIDRIČ, 1925: Cvetko, Franc (1779–1859). *Slovenski bijografski leksikon*: 1. zv. Abraham - Erberg. Izidor Cankar et al. Ljubljana, Zadrúžna gospodarska banka, 1925.
- France KIDRIČ, 1978: *Izbrani spisi* III. Ljubljana: SAZU.
- France KIDRIČ, 1925: Dajnko, Peter, častni kanonik (1787–1873). *Slovenski bijografski leksikon*: 1. zv. Abraham - Erberg. Izidor Cankar et al. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka.
- Frančè KIDRIČ, 1926: Gutman, Andrej (1784–1850). *Slovenski bijografski leksikon*: 2. zv. Erberg - Hinterlechner. Izidor Cankar et al. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka.
- Lino LEGIŠA, 1938: *Slovenska poezija od Vodnikovih Pesmi za pokušino do priprav za Kranjsko Čbelico (1806–1828)*. Disertacija. Ljubljana: s. n.
- Ivan MACUN, 1883: *Književna zgodovina Slovenskega Štajerja*. Gradec: samozaložba.
- Martina OROŽEN, 1996: Janez Nepomuk Primic in njegovi nazori o normiranju skupnega slovenskega knjižnega jezika. *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Martina OROŽEN, 1998: Sistemske in upovedovalne razlike v Dajnkovem in Ravnikarjevem prevodu zgodb Svetega pisma. *Dajnkov zbornik*. Maribor: Slavistično društvo.
- Majda POTRATA, 1998: Dajnkove posvetne pesmi. *Dajnkov zbornik*. Maribor: Slavistično društvo.
- Francka PREMK, 1998: Nekaj vidikov o Dajnkovem prevajanju Knjige Poroda. *Dajnkov zbornik*. Maribor: Slavistično društvo.
- Anton SLODNJAK, 1934: *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: Akademsko založba Ljubljana.
- Anton SLODNJAK, 1953: *Pjesnička djela*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Vinko ŠKAFAR, 1998: Nabožno slovstvo Petra Dajnka. *Dajnkov zbornik*. Maribor: Slavistično društvo.
- Vinko ŠKAFAR, 1999: Versko slovstvo v dajničci. *Bogoslovni vestnik*, let. 59, št. 4. 501–525.
- Branislava VIČAR, 2005: *Izrazne skladenjske zgradbe v delih Antona Šerfa*. Maribor: Slavistično društvo.

MARKO NEŽIČ

Estetski humanizem Mihaila Bahtina

Naloga pričujočega prispevka je obuditi spomin na estetsko humanistično misel velikega ruskega misleca 20. stoletja – Mihaila Bahtina. Bahtinovi ključni koncepti, npr. karnevalizacija, kronotop, dialog so bistveno zaznamovali zahodno evropsko misel postmodernega obdobja, predvsem področja literature in jezikoslovja. Prispevek je eksplikacija spremne besede A. Skaze h knjigi *Estetika in humanistične vede* M. Bahtina.

Ključne besede: karnevalizacija, estetsko dejanje, estetika, Aleksander Skaza, Mihail Bahtin

1. Avtor in junak v estetski dejavnosti in K filozofiji dejanja

Bahtinov spis *Avtor in junak v estetski dejavnosti* je nastal v obdobju prve polovice dvajsetih let prejšnjega stoletja in je bil objavljen šele po avtorjevi smrti. V času nastanka spisa se je Bahtin posvečal predvsem npravstveni filozofiji in filozofski estetiki. A. Skaza meni, da je ta spis le del obširneje zasnovanega filozofskega dela, o čemer pričata način postavljanja in obravnavanja vprašanj. Poveže ga s spisom *K filozofiji dejanja* (ki naj bi nastal sočasno s prvim) na podlagi tega, kar M. Bahtin imenuje »svet človekovega delovanja«, »svet dogodka«, »svet dejanja« ter »odgovornost«, ki jo M. Bahtin v njeni nedeljivosti in celovitosti povezuje s pojmom »ne-alibi v bivanju«, ki bi naj bil po S. G. Bočarovu »transformacija evangelijske prilike o talentu, zakopanem v zemljo (Mt 25, 14-30), kot o npravstvenem prestopku« (Skaza 1999: 369).

»Svet človekovega delovanja«, »svet dogodka« in »svet dejanja« poveže Bahtin z vidika »obče filozofske estetike« v pojem »estetski dogodek« (rus. *éстетičеское событие*), razmerje junaka in avtorja pa obravnava kot neločljivo zvezo obeh, kot udeležencev v »estetskem dogodku«, ki je osrednja značilnost »estetske dejavnosti«, tj. »besednega ustvarjanja«, v katerem naj bi avtor in junak medsebojno delovala in sta obravnavana v kontekstu vsesplošnega razumevanja dialoga »kot odločilnega dogodka človeškega občevanja« (Skaza 1999: 359).

Bahtin meni, da avtor junaka in njegovega sveta ne more ustvariti, saj imata oba svojo gibljivo realnost in ne moreta biti zgolj gradivo avtorjevega ustvarjanja, namreč oba tvorita vrednostno središče »estetske dejavnosti«. Če avtor junaka (in njegov svet) obravnava zgolj kot gradivo, izvzame njuno medsebojno delovanje, »izgublja junaka«, saj je bivanje za M. Bahtina sobivanje jaza in drugega (avtorja in junaka), degradiranje junaka na gradivo, torej avtorjevo samoaktivnost (materialna estetika), pa M. Bahtin omejuje zgolj na tehnično dejavnost.

»Estetika vživetja« pa je ravno nasprotna »materialni estetiki«, kjer se torej izgubi polnovreden avtor, kar povzroči, »da junak obvlada avtorja ali avtor junaka ali da je avtor sam svoj avtor« (Skaza 1999: 359).

»Estetski dogodek« je po M. Bahtinu mogoč samo pri dveh udeležencih in nujno predpostavlja dve neujemajoči se zavesti. Tako »estetika vživetja« kot »materialna estetika« zmanjšujeta njegovo vrednost, ga maličita, saj konceptu »estetskega dogodka« nasprotujeta.

Estetski dogodek se konča, ko se junak in avtor najdeta pred skupno vrednoto ali v sovražnem razmerju ali pa se njuni zavesti ujemata – temu Bahtin pravi »etični dogodek«.

Če junaka sploh ni, gre za »spoznavni dogodek«, tam kjer obstaja druga zavest kot vseobsegajoča zavest Boga, pa se prične »religiozni dogodek«.

Skaza omenja Bahtinov kritični osnutek tipologije razumevanja razmerij med »jazom« in »drugim«, ki temelji na kritiki monističnega razumevanja človeka, saj v njem odkriva dve tendenci – tendenco prevlade »jaza«, kar naj bi bila značilnost ekspresivne estetike in tendenco prevlade »drugega«, značilnost t.i. impresivne estetike. Prva naj bi temeljila na vživiljanju in včustvovanju, medtem ko naj bi druga bila značilna za materialistično usmerjeni tip zavesti. Tako naj bi se iz obeh tendenc v realni zgodovini, v kriznih situacijah, pojavilo »samoznanstvo« iz prve in »parazitizem« iz pogojev druge tendence. Samoznanstvo naj bi udeleževala absolutna resnica, medtem ko se »parazitizem« pojavi takrat, »ko človek pod avtoritativnimi zahtevami »drugega« potlači samega sebe« (Skaza 1999: 361). Tukaj se pojavlja še »dvojništvo«, enakopravna mešanica »jaza« in »drugega«. Vsi trije tipi za Bahtina niso samo značilnost individualne zavesti, ampak se lahko pojavljajo in uveljavljajo tudi v območju kulture.

»Takšno, tudi za »zgodnjega« M. Bahtina značilno povezovanje obravnav filozofske estetike s kulturološkimi vidiki in literarnovedno analizo nam v tej tipologiji nakazuje pogoje, ki so potrebni, da se v razmerju med avtorjem in junakom uresniči »estetski dogodek« in kot rezultat uveljavi tisto, kar sam pozneje imenuje »govorni žanr« kot estetska stvaritev« (Skaza 1999: 361).

Skaza opozarja na obe možnosti upodobitve človeka in sveta, ki ju razvija M. Bahtin – notranjo in zunanjo, ki se nanašata predvsem na človekovo (junakovo) povezavo s svetom. Tukaj omenja temeljne pojme estetike zaključenosti – zunajbivanje, presežek videnja in vedenja, junakovo obzorje in junakovo okolje.

Izpostavljeno je razmišljanje o krizi moderne avtorstva, predvsem F. M. Dostojevskega in Andreja Belija, saj je že v spisu o avtorju in junaku estetika zaključenosti na bolj trhljih nogah – namreč pri omenjenih avtorjih se položaj zunajbivanja omaja, življenje pa dobi pomen samo od znotraj, tj. »junakovo obzorje«, ki pa ni nikoli zaključeno. Ta konflikt med notranjo nezaključenostjo junaka in dialoga ter zunanjo zaključenostjo romana je M. Bahtin reševal v delu *Problemi ustvarjanja Dostojevskega* iz leta 1929.

2. *Problemi ustvarjanja Dostojevskega*

M. Bahtin je leta 1970 izjavil, da v knjigi o Dostojevskem ni mogel razvijati glavnih vprašanj o obstoju boga, s katerimi se je Dostojevski ubadal vse življenje. To izjavo so razložili Julija Kristeva, ki je njegov jezik v knjigi označila kot humanistično-nejasen, S. G. Bočarov omenja njegov globoki, ezoterični religiozni aspekt estetike, medtem ko L. A. Gogotišvili sodi Bahtinovo ustvarjanje kot rusko pravoslavno filozofijo. Skaza opozarja predvsem na slednji sodbi, Bočarova in Gogotišvilija, ki upoštevata Bahtinovo opozorilo zapisano v spisu o avtorju in junaku, namreč da je ta razprava »povsem posvetna«, prav tako pa ne pozabljata na Bahtinovo religiozno komponento miselnosti, ki je zanj zelo pomembna.

Po Gogotišviliju Bahtinovega ustvarjanja ni moč konkretizirati, saj njegovo delo vsebuje tako neoplatonistično miselnost, ki ga povezuje z zahodnoevropsko filozofijo, z vidika teorije vrednot pa z rusko pravoslavno filozofijo, od katere pa naj bi se Bahtin vseeno odkimal. Skaza izpostavi Gogotišvilijevo razlago Bahtinovega odstopanja od solovjovske filozofije, od njenega koncepta vseedinstva, in izpostavitve »Absolutno Drugega«, ki mu Bahtin nasproti postavi »jaz-za-sebe«. Dialog, ki se pojavi med obema skrajnostima, je pogoj brez katerega ni »dogodka bivanja«. Kategorijo »Absolutno Drugega« Skaza poveže

s pojmom »prvinski avtor«, ki pa posledično zada vprašanje podobe junaka, saj po mnenju M. Bahtina prvinski avtor ne more biti »podoba«, ne more se indetificirati z nobeno »lastno« ustvarjeno podobo. Sam namreč v spisu *Problem teksta v jezikoslovju, filologiji in drugih humanističnih vedah* zapiše, da na avtorja ne gleda kot na podobo, ampak ga pojmuje kot funkcijo. Na razmerje avtor-junak torej gleda kot na razmerje osebnosti, ki temelji na dialogu.

V nasprotju z Gogotišvilijem pa naj bi Bočarov zgoraj omenjeno Bahtinovo opozorilo povezal z avtorjevim hotenjem naznanila, da njegovo delo ni religiozno-filozofsko, »marveč fenomenološki opis temeljne filozofske medčloveške situacije, ki jo je imenoval estetski dogodek« (Skaza 1999: 369). Jezik, ki ga je Bahtin tukaj uporabil, naj bi vseeno vseboval nekatere teološke pojme, ki razkrivajo religiozno globino »estetskega dogodka«, izraženo tako v Bahtinovem »ne-alibiju v bivanju« kot pozneje v paradoksu o junakovi svobodi, katerega Bahtin najde pri Dostojevskem, ga rešuje v delu *Problemi ustvarjanja Dostojevskega* in pride do zaključka, da je junakova svoboda, notranja nezaključenost junaka, torej junaka, ki sam izrazi svojo »poslednjo« besedo o sebi in o svetu in s tem omogoči zunanjo zaključenost besedne umetnine, estetska stvaritev.

3. Karnevalizacija

Predvsem v letih 1970–1971 M. Bahtin literaturo strogo veže s kulturo, prepričan je, da se literature od kulture ne da ločiti in je zunaj celostnega konteksta kulture ni mogoče proučevati. To idejo realizira v delu *Ustvarjanje F. Rebelaisa in ljudska kultura srednjega veka in renesanse*. Poleg doslednega upoštevanja dialoga, to knjigo s knjigama o Dostojevskem vežejo pojmi »karnevalizacija«, »kronotop« in »smeh«. Karnevalizacijo M. Bahtin razume kot nek narobe svet, ko si življenje ne utira poti po začrtanih tirnicah in ne vsebuje pravil, zakonov in nobenih omejitev. Predstavlja jo preko karnevalskih oblik ljudske kulture smeha, ki »s svojo ambivalentnostjo in univerzalnostjo dopolnjuje in čisti resnobo« (Skaza 1999: 374).

Karneval naj bi bil na vseh stopnjah povezan s kriznimi prelomnicami v življenju – tako naj bi se v ustvarjanju Dostojevskega uveljavila zgostitev časa v krizni trenutek. A. Skaza opozarja, da takšno pojmovanje še bolj poudarja problem notranje nezaključenosti junaka in s tem napove koncepcijo Bahtinove »metalingvistike«.

4. Literatura

Mihail BAHTIN, 1999: Estetika in humanistične vede. Aleksander Skaza (ur.): *Estetski humanizem Mihaila BAHTINA*. Ljubljana: Studia humanitatis. 355–382

PREVODI

Martina Erhart: Aga

Prevedel: Janko Trupej

AGA

„Try not to fall“

„I'll do my best“

Kuba also. Sie wurde gerade noch im Kommunismus geboren. Ich bin mir sicher, sie hat sich im

Bauch ihrer Mutter bewusst dazu entschieden, noch im Kommunismus geboren zu werden, sonst

hätte sie sich an ihren Geburtstermin ein paar Wochen später gehalten. Allerdings hätte sie jetzt

keine Argumentationsgrundlage für ihren seit der Geburt bestehenden, tiefen Wunsch Kuba zu

sehen. Als ich meine Bedenken bezüglich ihrer geplanten Kubareise äußerte, war sie fast ein wenig beleidigt. Ich kenne sie gut genug um zu wissen, dass sie trotzdem fahren wird. Außerdem sind die Tickets bereits gebucht.

Wir lernten uns vor zwei Jahren im Auslandssemester kennen. Das Datum, an dem wir uns das erste Mal begegneten, merke ich mir besser als sonst einen Jahres- oder Geburtstag von Freundinnen, Bekannten oder Familienmitgliedern. Es war der 8. März. Wir nutzten beide die Gelegenheit eines gratis Museumsbesuchs aufgrund unserer Auslandsstudierendenstatus und beschlossen danach Essen zu gehen, um unseren Beitrag zur Würdigung dieses Tages zu leisten. Ein paar Stunden später fanden wir uns in einem kleinen Klub in der besetzten ehemaligen Militärstation beim Tanzen mit unserer neuen Bekanntschaft aus Israel zu einer D'n'B Version von Personal Jesus wieder. Von da an war das unser Song. Seit ich Aga, eigentlich Agnieszka, aber da ich ihren Namen unschön ausspreche und sie in ihrem Freundeskreis mit Nachnamen gerufen wird, den ich genauso falsch ausspreche und sich deswegen die Kurzform recht schnell durchgesetzt hat, kenne, habe ich sie drei Mal fallen gesehen. Das erste Mal habe ich eigentlich nur erzählt bekommen. Es war ihr erster Abend im Studierendenheim. Das erste Willkommensgetränk, es kam in den folgenden Monaten zu einer Reihe dieser Willkommensgetränke bis sie zu Verabschiedungsgetränke wurden, hatte sie hinter sich gebracht, als sie in das zehn Quadratmeter große Zimmer, statt elegant einzutreten, ihrer neuen Zimmerkollegin vor die Füße fiel. Das zweite Mal, als ich sie mich zu meinen Eltern begleitete und sie am Weg vom Schloßberg hinunter (ja, ich habe den Löwen ausgelassen) plötzlich am Asphalt lag, aber genauso schnell wieder aufstand und sobald sich unsere Lachkrämpfe gelegt hatten, weiterging. Ich dachte sie stolperte, da es steil bergab ging. Sie meinte sie war noch müde vom Vorabend, an dem mein Vater all seine Schnapsflaschen aus der alten Holzbar im Wohnzimmer auf den großen Esstisch brachte und sicher ging, dass sie auch wirklich jeden davon probierte. Dass die zwei keiner gemeinsamen Sprache fähig waren, verband sie mehr, als sie trennte. Seitdem gilt Österreich in dem ehemalig kommunistischen Land als sehr gastfreundlich. Als ich sie zu ihren Eltern begleitete, veranstaltete ihr Vater das gleiche Theater mit mir. Vodka muss immer auch für den zweiten Fuß getrunken werden. Ich bin am nächsten Tag allerdings nicht hingefallen. Das dritte Mal sah ich sie hinfallen, als wir in die Stadt waren, um unsere Gespräche halb öffentlich zu machen. Wir waren überzeugt die relevantesten Sachverhalte zu besprechen und diese deswegen auch halböffentlich machen zu

müssen, indem wir uns, abwechselnd in unseren zwei favorisierten Cafés, laut genug darüber austauschten. Geplant war, dass sich jemand zu uns setzt und die Diskussion weiterbringt, was jedoch nie jemand gemacht hat. Vom Interesse der Gesellschaft enttäuscht bestellten wir wie üblich unser Bier und schweiften in Bernhardsche Darstellungen der Staaten, in die wir geboren wurden ab. Kurz bevor wir damals in das eine Café an der Ecke, das wir in Wahrheit dem anderen vorzogen, eintraten, fiel Aga zu Boden. Diesmal war weder der Untergrund geneigt, noch hatte sie mein Vater oder andere mit Willkommensgetränken überhäuft.

Ich reichte ihr die Hand, fragte ob alles in Ordnung wäre, und half ihr auf die Beine. „It’s hard for

me to handle some basic life skills like walking and eating...“. Wir lachten beide laut, betraten das Café und zogen die Blicke der übrigen Gäste auf uns. Wir genossen das. In unserer gemeinsamen Zeit an einem gemeinsamen Ort wurden wir zum Team. Zu einem guten Team. Sie hat mir die schmerzlindernde Wirkung von Vodka bei physischen wie psychischen Wehwechen offenbart, ich ihr den wahrheitsfördernden Effekt des Weines. Sie bot mir Salzgurken an, ich ihr Mannerschnitten.

Sie kochte saure Suppe, ich machte Salat mit Kernöl ab. Sie gab mir Gombrowicz zu lesen, ich ihr Handke (Jelinek hatte sie schon in der Übersetzung gelesen, wer auch immer sich da darüber getraut hat). Sie zeigte mir The Dumplings auf Youtube, ich ihr Soap and Skin. Wir schauten zuerst Ida an, danach Im Keller. Als wir uns verabschiedeten, sie musste zurück, ich blieb noch über den Sommer, nahmen wir die Situation nicht allzu schwer, denn wir wussten beide, dass wir uns wiedersehen werden. Es folgten Besuche und ein regelmäßiger Austausch, teilweise Fortsetzungen unserer Kaffeehausszenen via Skype, Postkarten ganz alte Schule und Anrufe zu unchristlichen Stunden (beispielsweise um sie über die Geschehnisse, die sie mir zuerst nicht glaubte, in Paris zu informieren, da sie einen Flug für den Tag darauf gebucht hatte, ich selbst saß schon im Bus kurz vor der deutsch-französischen Grenze).

Vor ein paar Monaten schrieb sie mir, dass sie einen Tumor hat. „I have a tumor in my brain“. Die Epianfälle davor waren Vorankündigungen. Endlich hat sie einen Erklärungsansatz, warum sie sich ungewollt aber regelmäßig am Boden wiederfindet. Aga ist überzeugt, dass die Berliner Mauer auch einen Tumor hatte. Deswegen ist sie gefallen. Der Tumor der Berliner Mauer ist aber um einiges schlimmer als ihr eigener, sagt Aga. Er hat nicht nur die Mauer selbst zerstört, also in ihrem Fall den Körper, obwohl wir das ja alle gut finden, bei der Mauer, nicht bei Aga, aber dieser Mauertumor hat seine Metastasen bis in den letzten Winkel des ehemaligen Ostens wachsen lassen, nicht so wie ihr Gehirntumor, der aufgrund der Blut-Hirn-Schranke keine weiteren Metastasen im restlichen Körper wachsen lässt (Gehirntumore streuen nicht!). Ich sehe sie vor meinen Augen, wie sie die Stirn runzelt dann die Augen zusammenkneift, nach links oben blickt und mit der Hand, begleitet von einem Ächzen, abwinkt. So verwarf sie immer ihre Theorien, die sie sich am Tag davor vor dem Einschlafen ausgedacht hat aber laut ausgesprochen doch nicht so plausibel klingen.

Kuba also. Ich würde jetzt gerne mehr über Kuba sagen, aber ich habe keine Ahnung und keine Lust auf Wikipedia nachzulesen. Viel mehr Gedanken mache ich mir, ob Aga wieder zurück kommen wird. Immer öfters schrieb sie mir vom Krankenhaus aus. Das erste Mal, als ich ein paar Tage keine Antwort auf meine Nachricht bekam, dachte ich, es wurde ihr Profil wieder einmal aufgrund ihrer politischen Postings (zu links für jenes Land) gelöscht, aber der Grund war ein Epianfall. Trotz Tumorentfernung bekam sie weitere drei, oder waren es sogar vier Anfälle. Jetzt sind es die Leberenzyme. Kuba also. Schön wird es dort sicher sein.

„Have fun“

„Of course I will have fun“

„Call me when you will be back“

„I will“

AGA

»Try not to fall«

»I'll do my best«

Kuba torej. Ravno toliko, da se je še rodila v komunizmu. Prepričana sem, da se je v materinem trebuhu zavestno odločila, da se rodi še v komunizmu, drugače bi se držala roka poroda, ki je bil nekaj tednov kasneje. Toda v tem primeru zdaj ne bi imela opravičljivega razloga za to, da si je že vse od rojstva globoko želela videti Kubo. Ko sem izrazila svoje pomisleke glede načrtovanega potovanja tja, je bila skoraj malo užaljena. Ker jo dovolj dobro poznam, vem, da bo vseeno odpotovala. Poleg tega pa je že kupila karte.

Spoznali sva se pred dvema letoma na izmenjavi. Datum, ko sva se prvič srečali, sem si zapomnila bolj kot sicer obletnice ali rojstne dneve prijateljic, znancev ali družinskih članov. Bil je 8. marec. Ker sva imeli status tujih študentk, sva si lahko brezplačno ogledali muzej, nato pa sva se odločili, da greva nekaj pojest in tako prispevava k počastitvi tega dne. Čez nekaj ur sva se znašli v majhnem klubu v zasedeni nekdanji vojaški bazi, kjer sva z najinim novim znancem iz Izraela plesali na D'n'B različico pesmi Personal Jesus. Od takrat je bila to najina pesem. Odkar poznam Ago – dejansko ji je ime Agnieszka, toda ker njenega imena ne znam lepo izgovoriti in ker jo prijatelji kličejo po priimku, ki ga prav tako izgovarjam narobe, se je kratka oblika precej hitro uveljavila –, sem jo trikrat videla pasti. O prvem padcu sem pravzaprav le slišala. Bil je njen prvi večer v študentskem domu. Za sabo je imela prvo pijačo dobrodošlice (v naslednjih mesecih so se zvrstile še številne pijače dobrodošlice, dokler se niso spremenile v pijače slovesa), ko je, namesto da bi elegantno vstopila v deset kvadratnih metrov veliko sobo, svoji novi sostanovalki padla pred noge. Drugič se je pripetilo, ko me je spremljala k mojim staršem in je na poti s Schloßberga (da, izpustila sem leva) nenadoma ležala na asfaltu; a prav tako hitro je spet vstala in takoj, ko se je najin napad smeha polegel, nadaljevala pot. Mislija sem, da se je spotaknila, ker je bila pot navzdol strma. Dejala je, da je bila še vedno utrujena od prejšnje noči, ko je moj oče iz starega lesenega bara v dnevni sobi prinesel vse steklenice z žganjem, jih postavil na veliko jedilno mizo in se prepričal, da je Aga tudi res poskusila vsebino vseh. To, da nista govorila skupnega jezika, ju je v večji meri povezovalo kot pa razdvajalo. Odtlej Avstrija v nekdanji komunistični državi slovi kot zelo gostoljubna. Ko sem jo spremljala k njenim staršem, je njen oče zame priredil isti cirkus. Vodko je vedno treba piti tako za eno kot za drugo nogo. Toda jaz naslednji dan nisem padla. Tretjič sem jo videla pasti, ko sva bili v mestu, da bi napol javno razpravljali. Prepričani sva bili, da se pogovarjava o najpomembnejših zadevah, zato je to moralo potekati napol javno – in tako sva o njih dovolj glasno debatirali v najinih dveh najljubših kavarnah. Nadejali sva se, da bo nekdo prisedel in se vključil v razpravo, vendar tega ni nihče storil. Razočarani nad zanimanjem družbe sva, kot običajno, naročili pivo in v slogu Thomasa Bernharda začeli opisovati države, v katerih sva se rodili. Tik preden sva vstopili v kavarno na vogalu, ki sva jo pravzaprav imeli rajši kot tisto drugo, je Aga padla. Tokrat tla niso bila nagnjena, niti je moj oče ali kdo drug ni zalil s pijačo dobrodošlice. Podala sem ji roko, vprašala, ali je vse v redu in ji pomagala vstati. »It's hard for me to handle some basic life skills like walking and eating ...« Na glas sva se zasmeli, vstopili v kavarno in nase pritegnili poglede drugih gostov. V tem sva uživali. Ko sva bili obe ob istem času na istem mestu, sva postali ekipa. Dobra ekipa. Ona mi je razodela blagodejni učinek vodke pri namišljenih fizičnih in psihičnih boleznih, jaz pa njej, da zaradi vina resnica pride na dan. Ponudila mi je kisle kumare, jaz pa njej Mannerjeve napolitanke. Skuhala je kislo juho, jaz pa sem pripravila solato z bučnim oljem. Dala mi je za brati Gombrowicza, jaz pa njej Handkeja, saj je Jelinekovo prebrala že v prevodu nekoga, ki se je tega upal lotiti. Na Youtubu mi je pokazala skupino The Dumplings, jaz pa njej Soap&Skin. Najprej sva pogledali film Ida, nato pa V kleti. Ko sva se poslavljali – morala je nazaj, jaz pa sem ostala še čez poletje – nama ni bilo

preveč hudo, saj sva obe vedeli, da se bova spet videli. Sledili so obiski in redne razprave po Skypu, deloma nadaljevanja tistih iz kavarn, povsem staromodne razglednice in klici ob res nekrščanskih urah (da sem jo na primer obvestila o dogodkih v Parizu; najprej mi ni hotela verjeti, saj je imela letalsko karto za naslednji dan, jaz pa sem že sedela na avtobusu tik pred francosko-nemško mejo).

Pred nekaj meseci mi je napisala, da ima tumor. »I have a tumor in my brain.« Epileptični napadi so bili vnaprejšnja opozorila. Končno ima pojasnilo, zakaj se vedno znova nehote znajde na tleh. Aga je prepričana, da je tudi Berlinski zid imel tumor. Zato je padel. Aga pravi, da je bil tumor Berlinskega zidu veliko hujši kot njen. Ni uničil le samega zidu, torej v njenem primeru telesa, kar je bilo sicer vsem všeč (to glede zidu, ne glede Age), temveč so se metastaze tega tumorja v zidu razrasle vse do najbolj oddaljenih koticov nekdanjega Vzhoda. Pri njenem možganskem tumorju pa se metastaze zaradi krvno-možganske pregrade ne morejo razširiti po preostalem delu telesa – možganski tumorji se ne razsejejo! Imam jo pred očmi, kako namršči čelo, nato pripre oči, pogleda levo navzgor, zamahne z roko in obenem zavzdihne. Tako je vedno zavrgla tiste teorije, ki si jih je izmislila prejšnji dan pred spanjem, toda nato izgovorjene na glas niso več zvenele tako prepričljivo.

Kuba torej. Zdaj bi rada povedala kaj več o Kubi, toda o njej nimam pojma, Wikipedije pa se mi ne ljubi brati. Več razmišljam o tem, ali se bo Aga vrnila. Vedno pogosteje mi je pisala iz bolnišnice. Prvič, ko mi nekaj dni ni odgovorila na sporočilo, sem mislila, da je bil njen profil zaradi političnih objav (preveč levičarskih za tisto državo) znova izbrisan, toda razlog je bil epileptični napad. Čeprav so ji tumor odstranili, je utrpela še tri, morda celo štiri napade. Zdaj je šlo za jetrne encime.

Kuba torej. Tam bo zagotovo krasno.

»Have fun«

»Of course I will have fun«

»Call me when you get back«

»I will«

SIEGFRIED LENZ: DER SEELISCHE RATGEBER

Prevedel: Michael Leopold

Der seelische Ratgeber

Sie lobten mich zu Wenzel Wittko hinüber, dem seelischen Ratgeber unserer Zeitschrift, und sie machten mich zu seinem Gehilfen. Wittko hatte kurzes schwarzes Haar, versonnene Augen, gütig war sein Mund, gütig das Lächeln, das er zeigte – über seinem ganzen teigigen Gesicht lag ein Ausdruck rätselhafter Güte.

Mit dieser Güte arbeitete er; mit Geduld, Gin und Güte las er die tausend Briefe, die der Bote seufzend zu uns hereintrug: Briefe der Beladenen, der Einsamen und Ratsuchenden; – oh, niemand kann das Gewicht der Briefe schätzen, das traurige Gewicht der Fragen, mit denen sich die Zeitgenossen an Wenzel Wittko wandten. Sie schrieben ihm all ihre soliden Sorgen, ihre Verzweiflungen, ihre wesentlichen Wünsche – er wußte immer Rat.

Er wußte, was einer Dame zu antworten war, die keine Freunde besaß; er tröstete eine Hausfrau, deren Mann nachts aus dem Eisschrank aß. Souverän entschied er, ob man seine Jugendliebe heiraten darf. Keiner, der eine Frage an ihn stellte, ging leer aus. Die Sekretärin, die unsicher war, ob ihr Chef sie nach Hause fahren darf, der junge Mann, dessen Schwiegereltern ihn mit „Sie“ anredeten, die Witwe, die von ihrer ehrgeizigen Tochter ein Schlagsahnerverbot erhalten hatte – alle, alle erhielten persönlichen Trost und Ratschlag. Es gab nichts, was Wenzel Wittko umgangen, wovor er gekniffen hätte: alles unter der Sonne konnte er entscheiden, aufrichten und beschwichtigen. Was bedrückte, wurde ausgesondert, wo es an Frohsinn mangelte, wurde er hinverfügt. Wo kein Mensch mehr raten konnte: Wenzel Wittko, unser seelischer Ratgeber, brachte es mit Geduld, Gin und Güte zustande.

Ich durfte ihm dabei helfen, ich und Elsa Kossolait, unsere blasse Sekretärin: bewundernd sahen wir zu, wie er den Korb mit den straff geschnürten Briefpacken in sein Zimmer zog, wie er sich hinkniete, die Schnüre löste und sein gütiges Gesicht tief und träumerisch über den Inhalt senkte. Bewunderung war das wenigste, was wir für ihn aufbrachten; wenn er grüßte, empfanden wir ein warmes Glück, wenn er uns rief, eine heiße Freude.

Mich rief er schon am ersten Tag zu sich höflich lud er mich ein, Platz zu nehmen, tot mir Gin in der Teetasse an,

musterte mich lange mit rätselhafter Güte.

„Kleiner“, sagte er plötzlich, „hör mal zu.“

„Ja“, sagte ich.

„Du wirst einen Weg für mich machen, Kleiner. Du kannst zu Fuß hingehen, es ist nicht weit. Du brauchst nur einen Brief für mich abzugeben, in meiner alten Wohnung.“

„Gern“, sagte ich, „sehr gern.“

Er gab mir den Brief, und ich machte mich auf – schwer sind die frühen Jahre der Lehre. Ohne mich aufzuhalten, forschte ich nach der Straße, forschte nach dem Haus; es war eine stille, melancholische Villa, in der sich die alte Wohnung von Wenzel Wittko befand. Ich klingelte, wartete und klingelte noch einmal, dann erklang ein zögernder, schlurfender Schritt, eine Sicherheitskette wurde entfernt und die Tür mißtrauisch geöffnet. Im Spalt stand eine magere alte Frau, unwillig, die Mühsal der Treppe im kleinen Vogelgesicht, fragte sie mich nach dem Grund der Störung.

„Ein Brief“, sagte ich. Sie sah mich erstaunt an. „Ein Brief von Herrn Wittko.“

Sie streckte die Hand aus, nahm mir hastig den Brief ab, riß ihn auf und las, und obschon ihr Gesicht gesenkt war, sah ich, daß ein Ausdruck von feiner Geringschätzung auf ihm erschien, von würdevoller Verachtung und nobleem Haß: sie las nicht zu Ende. Sie hob den Kopf, knüllte mir den Brief in die Hand und sagte:

„Nehmen Sie. Diese Kündigung hätte der Vagabund sich sparen können. Wir haben ihn schon vorher rausgesetzt.“

Ich sah sie betroffen an, mit hilfloser Erschrockenheit, und ich sagte: „Das ist aber ein Brief von Wenzel Wittko.“

„Das habe ich gesehen“, sagte sie. „Wir sind glücklich, daß er aus dem Haus verschwunden ist.“

Sie schloß die Tür; ich hörte den zögernden, schürfenden Schritt, hörte im Haus eine Tür schlagen, und ich wandte mich ratlos um und ging zur Redaktion zurück.

Ich gab Wenzel Wittko den Brief. Er lächelte, als er ihn in der Hand hielt, lächelte in all seiner rätselhaften Güte. Schließlich glättete er ihn sorgfältig mit dem Lineal und schob ihn in seine Brusttasche: die Briefe der Beladenen waren wichtiger, sie durften nicht warten. Er hatte bereits einen Fächer von ihnen zusammengestellt, dunkler Strauß der Verzweiflung, und er rief Elsa Kossoleit und diktierte ihr die Antworten.

Nachdem er sich verströmt hatte in Trost und Aufrichtung, rief er mich wieder zu sich.

„Kleiner“, sagte er, „du könntest etwas für mich tun. Hier sind zwei Päckchen für meinen Sohn, es sind Spielsachen drin, kleine Dinge, die Freude machen: du könntest sie abgeben für ihn.“

„Gern“, sagte ich, „sehr gern.“

„Der Junge ist draußen im Internat“, sagte er. „Du kannst mit der Bahn hinfahren; das Geld gebe ich dir zurück.“

„Ich fahr wirklich gern hin“, sagte ich.

Er faßte mich ins Auge, schaute mich mit versonnener Liebe an und gab mir die Päckchen und entließ mich.

Frohgemut fuhr ich hinaus, wo das Internat lag; es war in bewaldeter Vorstadt, am Strom, hoch an teurem Hang: weiß sah ich es vor mir aufschimmern, mauerumgeben. Über knirschenden Kiesweg näherte ich mich, passierte den Pfortner, passierte eine Ruheterrasse, auf der zarte Zöglinge ihren Körper der Sonne aussetzten; dann landete ich im Geschäftszimmer. Ich übergab die Päckchen einem gut gekleideten, hinkenden Herrn; er würde sie sofort weiterleiten, sagte er, direkt an den Sohn von Wenzel Wittko: beruhigt zog ich davon. Doch ich hatte das glasverkleidete Pfortnerhaus noch nicht erreicht, als mich ein verstörter Junge einholte, in schnellem Lauf kam er heran, die Päckchen unterm Arm; blond mit fuchtelnden Armen verstellte; er mir den Weg, schob mir die Päckchen zu und sagte:

„Hier, nehmen Sie das. Bringen Sie alles zurück.“

„Es ist für dich“, sagte ich vorwurfsvoll, „es ist von deinem Vater.“

„Deswegen“, sagte er. „Schmeißen Sie es ihm hin, ich will nichts von ihm haben. Er soll auch nicht mehr rauskommen hierher.“

„Heißt du denn überhaupt Wittko?“, fragte ich.

„Ja“, sagte er, „leider heiße ich so. Nehmen Sie das Zeug wieder mit.“

Unschlüssig nahm ich die Päckchen wieder an mich, blieb stehen in schwermütiger Ratlosigkeit, sah dem Jungen nach, der eilig verschwand, zu eilig, ohne sich noch einmal nach mir umzublicken. Diesmal jedoch wollte ich meinen Auftrag erfüllen, wollte Wenzel Wittko nicht enttäuschen, und darum übergab ich beide Päckchen dem Pfortner, der mir versprach, sie weiterzuleiten.

So konnte ich Wenzel Wittko den Schmerz der Zurückweisung ersparen; er brauchte sich nicht damit abzugeben, konnte frei sein für die Briefe der Beladenen, denen allen er etwas zu

raten und zu sagen hatte. Jeder, der sich an ihn wandte, durfte hoffen – selbstlos verströmte er sich für die andern.

Ich hatte nur die Gelegenheit, mich für ihn zu verströmen: freudig trug ich neue Briefe zu ihm hinein, gern kaufte ich Gin für ihn, spülte die gebrauchten Tassen aus, und ehrgeizig erledigte ich Botengänge, um die er mich bat. Wie er sich für andere opferte, so opferte ich mich für ihn.

Darum bedrückte es mich auch nicht, als er mich eines Tages nach Feierabend bat, einen Brief für ihn in einer Kneipe abzugeben; glücklich machte ich mich auf den Weg. Es war eine Kellerkneipe, die ich ausmachte: leer und zugig, Zementfußboden, die Tische mit Sand geschrubbt, niemand war außer mir da. Ich trat an die polierte Theke, wartete, räusperte mich, und als immer noch keiner kam, schlug ich zwei Gläser gegeneinander. Jetzt erschien hinter einem braunen Vorhang eine Frau; sie war hübsch und müde, scharfe Schatten unter den Augen. Leise, im weißen Kittel, ging sie hinter die Theke, ihre Hand hob sich zum Bierhahn hinauf, doch ich winkte ab.

Ich gab ihr den Brief.

„Für Sie“, sagte ich.

Sie nahm den Brief, hielt ihn unter das Licht und las den Absender, und plötzlich wurde ihr Gesicht starr, eine alte Erbitterung zeigte sich auf ihm, und die Frau zerriß den Brief, ohne ihn gelesen zu haben, und steckte die Schnipsel in die Kitteltasche.

„Es tut mir leid“, sagte ich unwillkürlich.

„Das macht nichts“, sagte sie, „es geht schon vorbei, es ist schon vorbei.“ In ihren müden Augen standen Tränen.

„Kann ich etwas tun“, fragte ich. Sie schüttelte den Kopf.

„Nein“, sagte sie. „Es ist nichts mehr zu tun, es ist alles zu Ende. Sagen Sie meinem Mann, daß ich die Scheidung beantragt habe. Mehr brauchen Sie ihm nicht zu sagen.“

„Ich arbeite für ihn“, sagte ich.

„Das tut mir leid“, sagte sie, und sie wandte sich langsam um, eine Hand in der Kitteltasche, ging auf den braunen Vorhang zu und schlug ihn zur Seite. Ich sah, daß ihre Schultern zuckten.

Still verließ ich die Kneipe, ging die sauberen Zementstufen hinauf; es war windig draußen, und ich begann zu frieren. Ich schlug den Weg zur Redaktion ein: es brannte noch Licht oben, Wenzel Wittko wartete auf mich, heute abend noch wollte er eine Antwort haben. Als ich zu ihm kam, saß er bei einem Stapel von Briefen und einer Tasse Gin, und der erste Blick, der mich beim Eintreten traf, war scharf und grausam, so grausam, daß ich erst erschrak, doch dann löste sich sein Ausdruck, Güte k., wieder in seinem Gesicht, die rätselhafte Güte, mit der er allen Beladenen draußen in der Welt riet und half.

„Was ist, Kleiner“, fragte er. „Was ist los mit dir?“

„Ich glaube nichts“, sagte ich.

„Hast du den Brief abgegeben?“

„Ja“, sagte ich.

„Und hast du mir etwas mitgebracht?“

„Die Scheidung“, sagte ich. „Ihre Frau hat die Scheidung beantragt.“

Ein Schimmer von schneller Genugtuung trat in seine Augen, eine schlimme Zufriedenheit, aber er fing sich sofort, zeigte auf die gestapelten Briefe, die vor ihm lagen, und sagte milde:

„Sie warten noch auf mich, Kleiner. Sie warten alle darauf, daß ich ihnen etwas sage. Es gibt so viele Leute, die Hilfe brauchen, ich kann sie nicht im Stich lassen.“

Und er versenkte sich tief und träumerisch in das Studium der verzweifelten Briefe; ich aber ging. Ich ging langsam die Treppe hinab und dachte an den nächsten Tag, und ich hatte das Gefühl, mit meinem Gesicht in einen Berg von Asche gefallen zu sein ...

Duševni svetovalec

S hvalo so me premestili k Wenzlu Wittku, duševnemu svetovalcu našega časopisa in postal sem njegov pomočnik. Nikoli nisem delal za človeka kot je bil Wenzel Wittko. Imel je kratke črne lase, zasanjane oči, njegova usta so bila prijazna in prijazen njegov nasmešek, ves njegov testast obraz je pokrival izraz skrivnostne prijaznosti. S to prijaznostjo je delal; s potrpežljivostjo, pijačo in prijaznostjo je prebiral tisočera pisma, ki jih je poštar ves zadihan prinašal k nam: pisma obremenjenih, osamljenih in nasveta potrebnih duš. Oh, nihče ne more oceniti teže pisem, žalostne teže vprašanj, s katerimi so se bralci obračali na Wenzla Wittka. Pisali so mu o vseh svojih skrbih, vsem svojem obupu, vseh svojih željah – zmeraj je znal svetovati. Vedel je kako odgovoriti dami, ki nima prijatelj; tolažil je gospodinjo, katere mož je ponoči jedel iz hladilnika; suvereno je odločil, ali se nekdo sme poročiti s svojo mladostniško ljubeznijo: vsak, ki mu je zastavil vprašanje, je prejel odgovor.

Tajnica, ki ni bila prepričana, ali jo sme njen šef peljati domov; mladenič, čigar tast in tašča ga nagovarjata z »Vi«, vdova, ki je od svoje ambiciozne hčerke dobila prepoved do sladke smetane – vsi, prav vsi so prejeli osebno tolažbo in nasvet. Nič ni obstajalo, kar bi Wenzla Wittka zaobšlo, čemur bi se izognil: lahko je odločal o vsem pod soncem, vsem je dajal oporo in vsakogar je pomirjal: kar se je razšlo, je združil; kar je težilo, je odpravil; kjer je manjkalo vedrine, jo je dodal. Kjer nihče več ni mogel svetovati, je Wenzel Wittko, naš duševni svetovalec, to zmožel s pomočjo potrpežljivosti, pijače in prijaznosti. Pri tem sva mu smela pomagati jaz in Elsa Kossleit, naša tajnica: občudujoče sva opazovala, kako je v svojo sobo odvrlel košaro s trdno zvezanim paketom pisem, kako je pokleknil, razvezal vrv in spustil svoj prijazen obraz globoko in zasanjano čez vsebino. Občudovanje je bilo še najmanj kar sva čutila do njega; ko je pozdravil, sva občutila toplo srečo, ko naju je poklical, vroče veselje.

Mene je poklical k sebi že prvi dan; vljudno me je povabil naj sedem, mi ponudil džin in skodelici za čaj in me dolgo motril s skrivnostno prijaznostjo. »Mali,« je nenadoma rekel, »poslušaj mali.«

»Ja,« sem rekel.

»Zame boš nekam šel, mali. Lahko greš peš, ni daleč. Samo eno pismo moraš namesto mene odnesti v moje staro stanovanje.«

»Z veseljem,« sem rekel, »prav rad.«

Dal mi je pismo in odpravil sem se na pot – težka so zgodnja leta učenja. Brez ustavljanja sem iskal ulico, iskal hišo; bila je tiha, melanholična vila, v kateri se je nahajalo staro stanovanje Wenzla Wittka. Pozvonil sem, čakal in pozvonil še enkrat, nato je zazvenel obotavljajoč, lahek korak, odpela se je varnostna veriga in vrata so se nezaupljivo odprla. Med njimi je stala suhljata stara ženska; muka od hoje po stopnicah je bila razvidna z njenega majhnega ptičjega obraza in nejevoljno me je vprašala po vzroku za motenje.

»Pismo,« sem rekel.

Začudeno me je pogledala.

»Pismo gospoda Wittka.«

Iztegnila je roko, mi naglo vzela pismo, ga silovito odprla in brala, in čeprav je bil njen obraz spuščen, sem videl, da se je na njem pojavil izraz finega prezira, dostojanstvenega zaničevanja in elegantnega sovraštva: ni ga prebrala do konca. Dvignila je glavo, mi v roko zmečkala pismo in rekla:

»Vzemite. To odpoved bi si klatež lahko prihranil. Že pred tem smo ga izselili.« Zaprepadeno sem jo gledal z neobgljeno prestrašenostjo in rekel:

»Saj to je vendar pismo Wenzla Wittka.«

»Sem videla,« je rekla. »Srečni smo, da je izginil iz hiše.«

Zaprta je vrata, slišal sem obotavljajoč, lahek korak, slišal zaloputniti vrata v hiši in zbegano sem se obrnil ter se vrnil nazaj v uredništvo.

Wenzlu Wittku sem vrnil pismo. Nasmehnil se je, ko ga je držal v roki, smehljaj se je v vsej svoji skrivnostni prijaznosti; končno ga je skrbno zgladil z ravnilom in ga potisnil v svoj prsni žep: pisma obremenjenih duš so bila pomembnejša, niso smela čakati. Nekaj jih je že sestavil in poklical je Elso Kossleit ter ji narekoval kolone odgovorov: kako se je potrebno obnašati ob nezvestobi moškega, kako potolažiti mlado punco, ki se je rodila s prevelikimi stopali, kaj storiti z vraževerno babico. Prisluhnila sva njegovemu mehjemu nareku, razmišljala o načinu, s katerim je uravnal svet in izpolnjeval bistvene želje; s priprtimi očmi, srkajoč džin iz skodelice za čaj, tako je oddajal nasvet za nasvetom za blagor časa.

Po tem, ko se je razdajal za tolažbo in poštenje, me je spet poklical k sebi.

»Mali,« je rekel. »Nekaj bi lahko storil zame. Tukaj sta dva zavojčka za mojega sina, noter so igrače, majhne reči, ki osrečujejo: lahko bi mu jih nesel.«

»Prav rad,« sem rekel, »z veseljem.«

»Fant je zunaj v internatu,« je dejal. »Tja se lahko pelješ z vlakom; denar ti bom vrnil.«

»Res se bom z veseljem peljal tja,« sem rekel.

Premeril me je z očesom, me pogledal z očetovsko ljubeznijo in midal zavojčka ter me odslovil. Dobre volje sem se odpeljal do internata; nahajal se je v gozdnatem predmestju ob reki, še na premožnem pobočju: obdanega z zidom sem zagledal, ko se mi je belo zasvetlikal. Bližal sem se mu čez škrtajočo, s prodrom posuto potko, stopil mimo vratarja, mimo terase, na kateri so mladi gojenci nastavljali svoja telesa soncu in prispel v poslovno sobo. Zavojčka sem predal dobro oblečenemu, šepajočemu gospodu. Takoj ju bo posredoval naprej, je rekel, neposredno do sina Wenzla Wittka. Pomirjen sem se odpravil proč. Toda nisem še uspel priti do steklene vratarnice, ko me je dohitel zmeden fant; približal se mi je s hitrim tekom in z zavojčkoma pod roko. Plavolasec mi je z mahajočimi rokami zastavil pot, mi potisnil zavojčka in rekel:

»Tukaj, vzemite tole. Vse odnesite nazaj.«

»To je zate,« sem rekel očitajoče, »od tvojega očeta je.«

»Prav zato,« je rekel, »vse mu vrzite nazaj, od njega nočem imeti nič. Tudi semkaj naj ne hodi več.«

»Se sploh pišeš Wittko?« sem vprašal.

»Ja,« je rekel, »na žalost se tako pišem. Odnosite te reči s seboj.«

Omahujoče sem vzel zavojčka spet s seboj, se ustavil, pogledal za fantom, ki je urno izginjal, preveč urno, brez da bi se enkrat samkrat ozrl za menoj. Tokrat pa sem svojo nalogo hotel izpolniti, nisem želel razočarati Wenzla Wittka, zato sem zavojčka predal vratarju, ki mi je obljubil, da ju bo posredoval dalje.

Tako sem lahko Wenzlu Wittku prihranil bolečino zavrnitve; tega mu ni bilo treba prenašati, lahko je bil prost za pisma obremenjenih duš, ki jim je svetoval in odgovarjal. Vsakdo, ki se je obrnil nanj, je smel upati – nesebično se je razdajal za druge. Jaz sem imel zgolj priložnost, da sem se lahko razdajal za njega: z veseljem sem mu nosil nova pisma, rad sem zanj kupil džin, pomival umazane skodelice in vneto opravljal naloge, za katere me je prosil, da jih opravim. Kakor se je on žrtvoval za druge, sem se jaz žrtvoval zanj.

Zato mi tudi ni bilo težko, ko me je nekega dne po zaključku dela prosil, naj zanj dostavim pismo v neko gostilno; srečen sem se odpravil na pot. Gostilna, ki sem jo moral obiskati, je bila kletna; bila je prazna in skoznjo je vlekel prepih, tla so bila cementirana, mize spolirane s peskom, razen mene ni bilo nikogar. Stopil sem do zloščene pulta, čakal, se odkašljaj, in ker še zmeraj ni nihče prišel, sem trčil dva steklena kozarca drug ob

drugega. Zdaj se je izza rjavega zastora prikazala ženska; bila je lepa in utrujena, z ostrimi sencami pod očmi. Oblečena v belo haljo, je tiho šla za pult, njena roka se je dvignila do pipe za pivo, toda pomahal sem ji, da ni treba.

Dal sem ji pismo.

»Za vas,« sem rekel.

Vzela je pismo, ga podržala pod luč, prebrala kdo je pošiljatelj in njen obraz je nenadoma odrevenel, na njem se je prikazalo neko staro ogorčenje in ženska je raztrgala pismo, ne da bi ga prebrala, ter stlačila koščke v žep na halji.

»Žal mi je,« sem nehote rekel.

»Nič hudega,« je rekla, »saj bo minilo, je že minilo.« V njenih utrujenih očeh so bile solze.

»Lahko kaj storim?« sem vprašal.

Zmajala je z glavo.

»Ne,« je rekla. »Ni več kaj storiti, vsega je konec. Sporočite mojemu možu, da sem zahtevala ločitev. Več mu ne rabite povedati.«

»Delam zanj,« sem rekel.

»Žal mi je,« je rekla, se počasi obrnila stran in z eno roko v halji odšla do rjavega zastora ter ga odgrnila. Videl sem, kako so ji trznila ramena.

Tiho sem zapustil gostilno, se povzpel po čistih cementiranih stopnicah; zunaj je bilo vetrovno in začelo me je zebsti. Odpravil sem se proti uredništvu: zgoraj je še gorela luč, Wenzel Wittko je čakal name, še ta večer je želel izvedeti odgovor. Ko sem prišel k njemu, je sedel pred kupom pisem in skodelico džina in prvi pogled, ki me je zadel ob vstopu v sobo, je bil oster in okruten, tako okruten, da sem se prestrašil, toda nato je ta izraz izginil, prijaznost je spet legla na njegov obraz, tista skrivnostna prijaznost, s katero je vsem obremenjenim dušam tega sveta svetoval in pomagal.

»Kaj je mali,« je vprašal, »kaj je narobe s teboj?«

»Mislim, da nič,« sem rekel.

»Si dostavil pismo?«

»Sem,« sem rekel.

»In, si mi prinesel kaj s seboj?«

»Ločitev,« sem rekel. »Vaša žena je zahtevala ločitev.«

Senčica hitrega zadoščenja je stopila v njegove oči, vzdihujoče zadovoljstvo, ampak takoj se je obvladal, pokazal na nakopičena pisma, ki so ležala pred njim in nežno rekel:

»Še zmeraj čakajo name, mali. Vsi čakajo na to, da jim bom kaj rekel. Toliko je ljudi, ki potrebujejo pomoč, ne morem jih pustiti na cedilu.« In globoko ter zasanjano se je spustil v preučevanje pisem; jaz pa sem šel. Počasi sem šel po stopnicah, razmišljal o jutrišnjem dnevu in imel sem občutek, kot da sem z obrazom padel v kup pepela...

Vir

SIEGFRIED LENZ, 1958: *Der seelische Ratgeber*. Iz zbirke: *Jäger des Spotts. Geschichten aus dieser Zeit*. Copyright © 1958 by Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg.

ANNA TERÉK: DUNA UTCA

Prevedla: Bea Fahrner

Duna utca

és lehet,
én mégiscsak a Duna utcában
voltam egész életemben
a legboldogabb.
öten laktunk két szobában,
s apám sosem tudta
nyugodtan megcsókolni
anyámat. mi néztük
őket mindig,
talán ezért nem is csókolta
sokszor.
anyám szájáról hiányoztak
ezek a csókok,
de én szerettem hallani
a másik négy ember szuszogását.
a nagymamának minden este
kinyitottuk a rekamiét,
és én ha féltém,
átlopóztam, hideg talpakkal
hozzá bebújtam,

és én féltém,
főleg az éjszakák közepén.

költözés, doboz, pakolás, zsinór,
körbekeríteni életünket,
a ruhák közé hajtogatta anyám
az emlékeinket.
betegem, lázrözsákkal,
tüdőgyulladással
költöztünk át az új lakásba,
ami ház volt,
de mi megszokásból, dacból,
vagy csak helytelen
nyelvhasználatból
(szintaktikai undor)
lakásnak hívtuk.
az új lakásban még hetekig
nem voltak bútorok,
kibelezett ágyak
matracain aludtunk,

és még sokáig visszajártunk
a Duna utcába
nézni a tv-t,

vasárnapi gyerekműsort,
mert az új lakásban,
illetve ott a tetőn,
nem volt még
antenna.
minden vasárnap délelőtt
autóba ültünk,
az anya helyére tettük a tv-t,
és a régi lakásban mesét néztünk
egy kéményseprőről.

én mindig szerettem volna
megnézni, milyen
az,
amikor a kéménymélybe
ólmogyót engednek,
mert az új lakás
kéményépítések
mesélte a Gergő bácsi,
hogy úgy lehet
kibaszni
az akadékoskodó megrendelővel
a kéményrakásnál,

hogy a kéménymélybe
egy kalapot is beleépítünk,
aminek a teteje négybe van vágva,
így az ólmogyó
átmegy és vissza is jut
keresztül rajta,
ha ellenőrzik,
de a füst,
a füst
az
kérem szépen odalent marad,
elárasztani a kályhát, a szobát,
orrlyukakat.

ehetik saját füstjüket,
rághatják csipkésre:
rábasztak.

Anti bácsi meg csak nevetett
s mesélte:
szerencsét hozna a családnak,
ha valamit,
használatlan holmit, vagy épp
mi kedves nekünk,

beépítenék a házba.
valami oda nem illőt.
de anyám szót értett a munkásokkal,
mert építésznek tanult,
s apám szót értett a munkásokkal,
mert ugyanannyi téglát pakolt mint ők,
mert ugyanannyi pálinkát ivott meg mint ők.
és én nem értettem még a szavakat,
amikkel szerelmes levelet
írtam az egyik
munkásnak
és a levelet meg egy téglát
dugtam a párnája alá.
még rosszul írtam le, hogy
szeretlek,
mert még nem tudtam
rendesen írni.
pedig akkor még tudtam
rendesen érezni.
Anti bácsi meg csak nevetett,
s végül a pincepadlóba
betonozáskor
egy csavarhúzózt dobtunk,

a nappaliban meg a parketta alatt
egy sörösüveg lapul.
és én szentül hittem,
hogy a beépített holmiknak
jelentése van,
hogy miért épp a pincébe a
csavarhúzózt és miért
épp a nappaliba a sörösüveget.
lehet volt is
nekik.

és lehet,
én mégiscsak a Duna utcában

voltam egész életemben
a legboldogabb,
pedig aztán egy másik utcában
Attila
olyan ügyesen szorította
mellkasára mellkasomat,
porszagú hideg parkettán,
hogy azt hittem, ez
nagyobb boldogság
mint bármi más.

aztán túl sokan és
túl erősen, aztán túl gyengén
szorítottak,
a bőröm is feljött,
a csontom is kilátszott,
végül már nem szorított
senki, és Attila
kedve is elment
az újrászorítástól.
kifogyott belőle a
dühös, lázongó szorongatás,
vagy csak engem nem tudott már úgy
megszorítani, ahogy más lányokat,
ahogy azt én is szerettem volna
tőle.

albérletből lakásba,
lakásból bérelt szobába,
szobáról szobára
költözni évenként,
mint aki ráér csomagolni,
költözés, doboz, pakolás, zsinór,
körbekötötték az életemet,

a ruhák közé hajtogatta anyám
az emlékeimet,
betegem, lázasan, gyulladással
költöztem át az új lakásokba
új karok közé,
új ölelésekbe,
és ha sirtam, s az a
másik,
aki épp mellettem volt,
velem kiabált,
csukott szemhéjamon
szemeim kirajzolták
a Duna utcát,

ahol boldog voltam,
mert sokáig nem is ismertem
az én négy emberemen kívül
más embereket.
ahol a lépcsőházban
a lifttel szemben
kis rakodóterünk volt,
mintegy tárgypihentető gyanánt,
s mi összecsavart szőnyeget
tartottunk ott

meg biciklit,
zöldet és félbehajthatósat,
ahol este féltem
egyedül a fekete folyosóra
kilépni,
de kiléptem,
mert jó volt félni,
mert utána meg lehetett nyugodni,
megnyugtatták a gyereket.
ahol a teraszkorlát
egybeöntött betonból volt,
és apám
minden nyáron felfújta nekünk
a németországi gumimedencét.
pancsoltunk,
én a kiürült samponos flakont használtam
távcső gyanánt,
pucéran fürödtünk,
pucér volt az ég is,
nyáron nekem minden nap vasárnap volt.
és még lehetett nevetni meg örülni,
mert gyerekek lehet mindig
mindennek örülni

és akármit kinevetni, mert
rámondják, hogy
jaj,
még csak gyerek.

Ulica Duna

in možno je,
da sem vseeno v ulici Duna
bila tekom življenja
najsrečnejša.
pet nas je živelo v dveh sobah,
oče nikoli ni mogel
v miru poljubiti
matere. mi smo ju
nenehno opazovali,
morda je zato ni poljubil
pogosto.
z materinih ustnic so manjkali
ti poljubi,
a jaz sem rada poslušala

sopihanje ostalih štirih ljudi.
babici smo vsak večer
raztegnili kanape,
in če me je bilo strah,
sem se pretihotapila, z mrzlimi podplati
sem zlezla k njej,
in mene je bilo strah,
predvsem sredi noči.

selitev, škatla, pakiranje, vrvica,
obvezali smo svoje življenje,
mati je med obleke zložila
naše spomine.
bolni, rdečelični od vročine,
s pljučnico
smo se preselili v novo stanovanje,
pravzaprav v hišo,
vendar smo z navade, s kljubovalnosti,
ali le zaradi napačne
jezikovne uporabe
(sintaktičnega gnusa)
imenovali stanovanje.
v novem stanovanju še tedne

nismo imeli pohištva,
spali smo na vzmetnicah
brez posteljnega okvirja,
in se še dolgo vračali
v ulico Duna
gledati tv,
nedeljsko otroško oddajo,
ker v novem stanovanju,
oziroma na tamkajšnji strehi,

še ni bilo
antene.
vsako nedeljsko dopoldne
smo sedli v avto,
na materin sedež položili tv,
in si v starem stanovanju ogledali pravljico
o dimnikarju.

vedno sem si želela
videti, kako
je,
kadar v globino dimnika
spustijo svinčeno kroglo,
ker je med izgradnjo dimnika

novega stanovanja
stric Gergő pripovedoval,
da tako lahko
zajebemo
nadležne naročnike
tekom zidanje dimnika,
da v globino
vgradimo tudi klobuk,
katerega vrh je prerezan na štiri,
tako se svinčena krogla
prebije skozi in preko nje se
vrne nazaj,
če bi ga pregledali,
ampak dim,
dim,
ta
prosim lepo, ostane spodaj,
preplavi peč, sobo,
nosnice.
lahko jedo svoj dim,
ga razgrizejo do čipkastega:
najebali so.

stric Anti se je le smejal
in pripovedoval:
družini bi prineslo srečo,
če bi kaj,
kakšno kramo, morda
nam kaj ljubega,
vgradili v hišo.
nekaj, kar tja ne spada.
mati se je razumela z delavci,
saj se je učila arhitekturo,
oče se je razumel z delavci,

saj je toliko opek zložil kot oni,
saj je toliko žganja spil kot oni.

takrat še nisem razumela besed,
s katerimi sem napisala
ljubezensko pismo
delavcu,
ter mu pismo in eno opeko
skrila pod vzglavnik.
napačno sem mu napisala
ljubim te,
saj še nisem znala

pravilno pisati.
toda takrat sem še znala
zares čutiti.
stric Anti se je le smejal,
navsezadnje smo tekom betoniranja
v kletni pod
vrgli izvijač,
v dnevni sobi pa se pod parketom
skriva pivovska steklenica.
in jaz sem sveto verjela,
da ima vzdana krama
poseben pomen,
zakaj ravno v klet
izvijač in zakaj
v dnevno sobo pivovsko steklenico.
mogoče je
imela.

in možno je,
da sem bila tekom življenja
najsrečnejša
vendarle v ulici Duna,
čeprav je nato v eni drugi ulici

Attila
tako spretno stiskal
svoj prsni koš na mojega,
na prašnem, mrzlem parketu,
da sem mislila, da je to
še večja sreča
kot karkoli drugega.
nato so mnogi to počeli,
premočno, nato prenežno,
stiskali so me,
koža mi je odstopila,
kosti so bile vidne,

na koncu me ni stiskal
nihče, tudi volja
Attila je minila
od vnovičnega stiskanja.
zmanjkalo mu je
besnega, upirajočega stiskanja,
morda pa le mene ni mogel več tako
stisniti, kot druga dekleta,
kot sem si tega tudi jaz želela
od njega.

iz podnajema v stanovanje,
iz stanovanja v najeto sobo,
vsakoletna selitev
iz sobe v sobo,
kot nekdo, ki ima čas pakirati,
selitev, škatla, pakiranje, vrvice,
obvezali so mi življenje,
mati je med obleke zložila
moje spomine,
bolna, vročična, z vnetjem
sem se preselila v nova stanovanja,
med nova naročja,
med nove objeme,
če sem jokala, in tisti
drugi,
ki je bil ravnokar poleg mene,
vpil name,
so mi na zaprtih vekah
oči izrisale
ulico Duna,
kjer sem bila srečna,
ker dolgo,
razen mojih štirih,

nisem poznala drugih ljudi.
kjer smo v stopnišču,
nasproti lifta,
imeli majhen nakladalni prostor,
kakor skladišče predmetov,
kjer smo shranjevali
navito preprogo,
kolo,
zeleno in zložljivo,
kjer me je zvečer bilo strah
stopiti
na v črno obdan hodnik,
kamor sem kljub temu stopila,
ker je bilo dobro občutiti strah,

ker se je bilo dobro nato pomiriti,
pomirili so otroka.
kjer je bila terasna ograja
iz betona,
in oče
nam je vsako poletje napihnil
bazen iz Nemčije.
čofotali smo,
jaz sem kot daljnogled uporabila

prazno flaško za šampon,
goli smo se kopali,
golo je bilo tudi nebo,
poleti je bil zame vsak dan nedelja.
in smo se še lahko smejali in veselili,
ker se otrok lahko zmeraj
vsega vesli
in se čemurkoli posmehuje, ker
pravijo, da
joj,
saj je še vendarle otrok.

DOGODKI

LITERARNI POGOVOR Z ALEŠOM ŠTERGOM

Janja Forstner

Oddelek za slovanske jezike in književnosti je skupaj z Društvom slovenskih pisateljev v okviru programa Povabimo besedo, 27. Novembra 2017 priredil literarni pogovor z Alešem Štergom, pesnikom, pisateljem, esejistom in urednikom, pa tudi generatorjem številnih knjižnih in kulturnih pobud. Gre za enega najbolj prevajanih slovenskih avtorjev sodobnega časa, katerega opus je daleč od sramežljivega. Je avtor šestih pesniških zbirk Šahovnice ur (1995), Kašmir (1997), Protuberance (2002), Knjiga reči (2005), Knjiga teles (2010), Nad nebom pod zemljo (2015), potopisnega romana po Peruju Včasih je januar sredi poletja (1999), knjige kratke proze Berlin (2007) in knjige esejev S prsti in peto (2009). Leta 2013 je izšel izbor njegove poezije Arhiv, 2014 je izšel roman Odpusti (2014), 2015 pa povest za otroke in odrasle Kurent. Pogovor je potekal v predavalnici 2.11 Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, z avtorjem pa sta govorili red. prof. dr. Jožica Čeh Steger in študentka Polona Stergar. Aleš Šteger zase pravi, da je veliko raje pesnik kot pisatelj. Poezija mu namreč nudi svobodo, ki jo pri prozi, ki mu daje občutek vpetosti v družbeni kalup, vzorce in aktualnosti, pogreša. Od leta 2012 dalje enkrat letno izvede tudi pisateljski performans poimenovan *Na kraju zapisano*, o katerem je, seveda ob ostalih temah, tekla beseda tudi na pogovoru. Pogovor je tekel od tega, kako avtor dojema pojem *beseda* do tega, kako razlaga svoja prepričanja, ki pronicajo skozi roman *Odpusti*. Red. prof. dr. Jožica Čeh Steger in študentka Polona Stergar sta rdečo nit pogovora dobro zasnovali, saj je polna predavalnica poslušalcev avtorja lahko spoznala na vseh ravneh njegovega ustvarjanja, prisluhnila njegovi lastni interpretaciji odlomka iz romana *Odpusti* ter se ujela v nekoliko drobcev iz njegovega življenja, ki so doprinesli k začetkom pisanja in ga še zmeraj oblikujejo.

DIGITALIZACIJA IN IGRIFIKACIJA BOTANIČNEGA VRTA UM ZA OTROKE IN MLADINO (E-BO.VRT)

Žiga Krajnc

Pod okriljem razpisa *Študentski inovativni projekt za družbeno korist (ŠIPK) 2016-2018*, ki je bil razpisan s strani Fakultete za kmetijstvo in biosistemske vede Univerze v Mariboru in Društva prijateljev botaničnega vrta Univerze v Mariboru, se je med poletjem izvajal projekt »Digitalizacija in igrifikacija Botaničnega vrta UM za otroke in mladino (e-bo.vrt)«. V projektu so pod mentorstvom lekt. mag. Mateja Žavski Bahč sodelovali Žiga Krajnc, Lora Nadelsberger, Andreja Gracej, Maja Repina, Jana Koprivnik in Luka Majcen s Filozofske fakultete (FF) UM. S Fakultete za kmetijstvo in biosistemske vede (FKBV) UM pa so pod okriljem mentorice doc. dr. Silvije Grobelnik Mlakar sodelovali Tamara Kekec, Miha Žuran, Martin Kozmos, Katja Koncilja, Brigita Kacjan. Iz Društva prijateljev Botaničnega vrta UM se jim je pridružila tudi Metka Šepic. Projekt je z digitalnim in računalniškim znanjem podprl tudi red. prof. dr. Marjan Krašna s Filozofske fakultete UM.

Cilj projekta je bil digitalna priprava in igrifikacija vnaprej določenega gradiva Botaničnega vrta UM za potrebe učenja preko e-učilnice. Študentje s FKBV so s pomočjo mentorice izbrali tri najbolj pogosto obiskane sklope, ki jih vsebuje Botanični vrt. Nato so o izbranih rastlinah zbrali osnovne podatke in jih ustrezno digitalizirali. Študentje s FF pa so o izbranih rastlinah iskali etnolingvistične in etnobotanične zanimivosti. Po različnih virih so tako iskali izvore imen rastlin in pomene, simboliko rastlin, pojavitev rastline v ljudskem in umetnem slovstvu ter splošne zanimivosti. Prav tako so zbrano gradivo prevedli v nemški in angleški jezik.

Igrifikacijo pa so študentje obeh fakultet opravili skupaj. Tako so iz zbranega gradiva naredili različne uganke in križanke, ki jih bodo otroci in mladostniki reševali po pregledu digitalnega gradiva. Ustvarili so skupino šestih fiktivnih likov, ki se skozi zgodbo in medsebojne dialoge sprehodijo skozi sistematsko polje, mimo zbirke zelišč in v uporabni sadno-zelenjavni vrt botaničnega vrta. Do gradiva obiskovalci dostopajo preko spleta, prirejena pa je tudi mobilna spletna stran za lažji dostop preko prenosnih elektronskih naprav. Znanje lahko obiskovalci tako preverijo s prej omenjenimi nalogami, ki jih čakajo na koncu vsakega sklopa.

Študentje so pri sodelovanju na projektu pridobili ogromno komunikativnih in raziskovalnih izkušenj, poleg tega pa so dokazali, da lahko naravoslovne in družboslovne fakultete medsebojno odlično sodelujejo in prispevajo.

IZ SKRINJE PRETEKLOSTI ZA DOTO PRIHODNOSTI - KULTURNA DEDIŠČINA KOT MOST MEDGENERACIJSKEGA SOŽITJA

Janja Forstner

Znotraj razpisa *Študentski inovativni projekt za družbeno korist (ŠIPK) 2016-2018*, ki sta ga ob finančni podpori Evropskega sklada razpisala Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad RS ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, je Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru sodelovala s projektom *Iz skrinje preteklosti za doto prihodnosti – kulturna dediščina kot most medgeneracijskega sožitja*, ki smo ga poimenovali z akronimom SKRITO. Projekt SKRITO je potekal od junija do septembra 2016, pod mentorstvom red. prof. dr. Irene Stramlič Breznik ter z interakcijo študentov, otrok in starejših občanov ustvarjal medgeneracijski dialog ob petih izbranih temah: družina, cvetje, živali, prehrana in osebna imena. Delavnice v okviru projekta, izvedene na Zvezi prijateljev mladine Maribor, smo pripravile študentke Tjaša Celec, Janja Forstner, Nina Grobovšek, Ana Helbl, Barbara Hriberšek, Lucija Jošt, Martina Slankovič, Polona Stergar, Manja Vivod Smolnikar in Nina Zaner z Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru in Oddelka za predšolsko vzgojo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru. Z vsebinskega vidika so se ponudile široke možnosti interdisciplinarnega pristopa k posameznemu tematskemu sklopu (z jezikovnega, zgodovinskega in sociološkega vidika), saj je šlo za ključna področja kulturne dediščine. Ker so bili torej omogočeni različni interdisciplinarni postopki, smo slovenisti lahko pri projektu uporabili lingvokulturološki pristop, ki preučuje jezik kot fenomen kulture. Eno vidnejših področij zanimanja so nam predstavljali frazemi, pregovori, besede, simboli, nanašajoči se na specifične zgodovinske in zemljepisne realije, kot učinkovita jezikovna sredstva narodne kulture. Lingvistika, s katero smo vzpostavili vez med jezikom in kulturo, je v projektu tako zasedla pomembno mesto. Ciljne skupine (otroci, stari od 6 do 16 let ter starostniki) so se srečale s frazemi, povezanimi z družino in cvetjem, obravnavali smo pregovore s področja prehrane in živali ter se ukvarjali s simboliko imen in barv cvetja. Sodelujoče študentke smo tako dobile priložnost, da osmislimo svoja že pridobljena teoretična znanja v reševanju praktičnih izzivov na delavnicah, razvile smo predmetno specifične in pridobile nove kompetence s področja interdisciplinarnega dela, se soočile z delom v različnih timskih sestavih, načrtovanjem in evalviranjem ter večsmerno komunikacijo. Hkrati pa je bila to tudi priložnost, da so/smo se vsi udeleženci naučili strpnosti, solidarnosti in medgeneracijske empatije. Sodelovanje v projektu je izkušnja, ki jo dodobra zaobjame rek 'prijetno s koristnim' in jo priporočam vsakomur, saj lahko ob strokovnem izpopolnjevanju uvidimo tudi, koliko prijetnega in človeško toplega je prineslo to sicer vroče poletje.

V OBJEMU BESED - RAZVIJANJE DRUŽINSKE PISMENOSTI

Barbara Mastnak

13. oktobra je potekala konferenca na temo **Razvijanja družinske pismenosti**, ki jo je rezultiralo dvoletno delo na področju spodbujanja družinskega branja oziroma pismenosti. Gre za trajnostno naravnani projekt **V objemu besed**, ki je potekal od lanskega oktobra do letošnjega novembra in ugotavljal dejansko stanje bralne pismenosti. Sodi v skupino raziskovalno-razvojnih projektov, v katerem je kot nosilec sodelovala Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru s partnerjema Filozofske fakultete UM in Društvom Bralne značke Slovenije. Tako je bil razvojni del projekta opravljen v lanskem šolskem letu v 14 vrtcih po regijskem principu, v njem pa je sodelovalo 34 vzgojiteljev oziroma multiplikatorjev, ki so sodelovali s 335 otroki in njihovimi starši iz 329 družin.

Spodbujanje družinske pismenosti je pomembno predvsem v deprivilegiranih področjih, učinki pa naj bi se kazali na vseh sodelujočih. Pri omenjenem projektu so učili tudi multiplikatorje, ki so na skoraj vseh postavkah poročali o višji kompetentnosti kot pred izvedbo, izobraževanje pa je prispevalo tudi k zmanjšanju razlik med udeleženci v zaznani kompetentnosti za spodbujanje omenjene pismenosti. Ugotovili so, da k uspešnosti prispevajo družinske bralne značke, delavnice, srečanja in skupna branja. K povečanju interesa bi lahko pripomoglo srečanje z avtorjem/avtorico (razen pri skupini mlajših otrok, kjer je vprašljiva smiselnost), saj je nujno treba najti način, da bi se programa udeležilo več staršev in otrok.

Pomembno vlogo nosijo jezikovno-vedenjski vzorci – kako jih namreč tvorimo in kako so realizirani v določenih besedilih. Od komunikacijskega položaja, v katerem smo, in naših izkušenj bo odvisno naše razumevanje. Tako jezikovni uporabnik hkrati z razvijanjem sporazumevalne zmožnosti pridobiva tudi znanje o normah, pravilih in vrednotah skupnosti, ki ji pripada. Komuniciranje traja, dokler je sprejemljivo za naslovnika, ob tem pa je treba upoštevati načela sporazumevanja in s pragmatično jasnostjo in iskrenostjo ohraniti pozitivno podobo.

Kot metoda izkustvenega učenja in simulacija komunikacijskih položajev služi igra vlog, ki otroku omogoča podoživljanje in učenje o vzorcih vedenja v različnih komunikacijskih položajih, zato pa je pomembno njihovo avtentično, izvirno in simulirano (po)ustvarjanje za razvijanje jezikovno sporazumevalne zmožnosti in spodbujanje bralne pismenosti.

Zatem smo prisluhnili tudi o **razvoju govora v predšolskem obdobju**, kjer je pomembna raznovrstna in primerna usmerjenost ter sodelovanje z odraslimi kot individuumi ali skupinami znotraj institucij in z različnimi zunanjimi institucijami. Otroke je treba ob umetnostnih in neumetnostnih besedilih seznaniti tudi z razlikami **med socialnimi zvrstmi jezika**, ob tem pa je pomembna možnost neprisiljenega in postopnega seznanjanja z razlikami med njimi ter smiselnega prehajanja od domače govornice h knjižni z namenom uzaveščanja izbire ustreznega izraza glede na govorni položaj.

Zato je treba ozavestiti tudi vzgojitelje o različnih možnostih usmerjanja v ustrezne jezikovne dejavnosti, jim predstaviti možnosti usvajanja različnih načinov komunikacije in jih naučiti izhajati iz knjige kot osnovnega vira. Potrebno je **načrtovati jezikovne dejavnosti**, jih povezati z vsemi jezikovnimi ravninami ter najti otrokovemu razvoju primerna besedila in aktivnosti. Tovrstne ugotovitve, analize in rešitve so zbrali tudi v **monografiji V objemu besed**, kasneje pa različne spodbude za pozitiven odnos do bralne kulture in navad, povezanih s pismenostjo, predstavili tudi v **priročniku za starše**.

ILUSTRATORKA

ILLUSTRATORKA VALENTINA ŠKOFIC

Valentina Škofic, rojena 20. septembra 1993, je študentka likovne pedagogike, hkrati pa je spremljevalka pri Centru Sonček in Korak.

Leto dni je tudi študirala umetnost na Tenerifih, kjer se je usmerila predvsem v slikarstvo; slika večinoma v mešanih tehnikah, pri čemer skuša izhajati iz sebe in se nato čimbolj ekspresivno izražati.

Predvsem rada izdeluje scenografijo, svetlobne objekte in instalacije, pri čemer skuša reciklirati odvržene predmete, materiale in tudi dele živalskega okostja, na ta način pa stvarjem povrne življenje. Ob tem se prepletajo slogi, kot so junk-art, neoekspresionizem, art-power, object-art, abstract-art ...

Je tudi članica umetniškega kolektiva, ki se ukvarja s scenografijo – svetlobnimi objekti, UV reaktivnimi barvami, reciklažo odpadnih vezij in drugih elektronskih naprav. Tako se skušajo približati kinetizmu in interaktivni umetnosti. Navdihujejo jo predvsem potovanja in koncerti alternativne, eksperimentalne in psihedelične glasbe.

ZAHVALA

Uredništvo literarno-jezikoslovne revije *Liter jezika* se zahvaljuje vsem avtorjem leposlovnih, strokovnih ali poročevalskih prispevkov, kritik, refleksij, prevodov in ilustracij, vsem donatorjem, pokroviteljem, še posebej Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, Slavističnemu društvu Maribor, Študentskemu svetu FF UM in tudi ostalim, ki so pomagali pri oblikovanju, tisku in promociji revije.

Pri nekaterih prispevkih smo si vzeli pravico, da smo vnesli potrebne lekture, drugi pa so na željo avtorjev ostali v izvirni obliki.